

Eszébet

Liptay Antónia

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

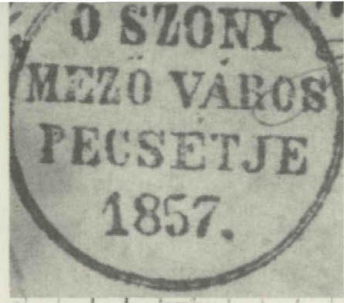
[Handwritten signature]
szegelő.

[Handwritten signature]
nyikus Imre
jegyző

[Handwritten signature]
Korn József
TSZ elnök

[Handwritten signature]
K. Káti elnök,
ref. helyén.

[Handwritten signature]
ref. helyén.

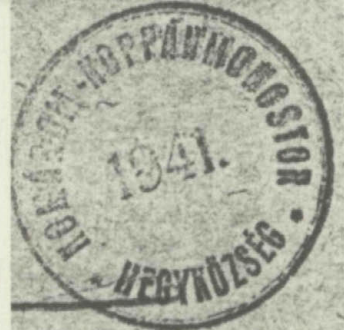
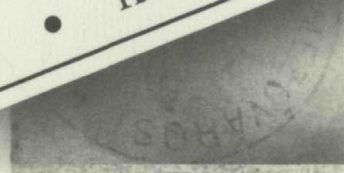

Komárom és településrészeinek egyesülése
Szöny és Koppánmonostor története
Kezdetektől 1977-ig

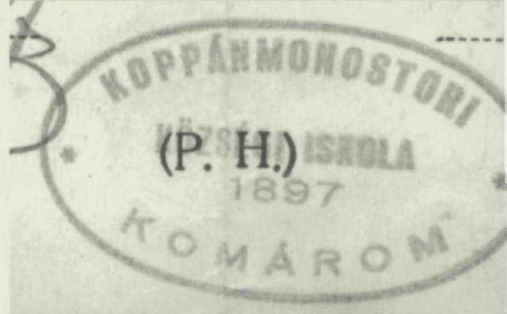
[Handwritten signature]
"Halodás"
"Valhét"
1940 IX-24
[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
ÜRKY ALAD
GAZDASÁGA
ÁLLÁS PUSZTA.
A: KOMÁROM 4.
KOMÁROM-DÉL.

[Handwritten signature]
a fenti kerékpár kárpóca
1941 XII 11 *[Handwritten signature]*

WILIAM JOZSEF
kőműves iparos

[Handwritten signature]
[Handwritten signature]

NÉMETH LAJOS
OKL. PATKÓLOK
KÓCSI KOVÁCS
MESTER

Komárom és településrészeinek egyesülése

Szóny és Koppánmonostor története
(kezdetektől 1977-ig)

Komárom, 2007

A komáromi Klapka György Múzeum Katalógusai VII.

Komárom és településrészeinek egyesülése

Szőny és Koppánmonostor története
(kezdetektől 1977-ig)

Kiállítás Koppánmonostor Komáromhoz csatolásának 75. és
Szőny Komáromhoz csatolásának 30. évfordulója tiszteletére

Szerkesztette:
Számadó Emese

Írta:
Herczeg Renáta, Számadó Emese, Turi Zsolt

Sorozatterv:
Ölveczky Gábor

Kiállítást rendezte:
Számadó Emese, Turi Zsolt

Anyaggyűjtés:
Bilkó István, Kürthy Anna, Lipka Józsefné, Rácz Lászlóné, Számadó Emese, Turi Zsolt

Archív képek, fotók, tárgyak, dokumentumok, elbeszélések:

Klapka György Múzeum, Komáromi Fiókleveltár,
Élettér Közösségfejlesztő Egyesület, Jókai Mór Városi Könyvtár,
Lelkeszi Hivatal (Szőny), Római Katolikus Plébánia (Komárom és Szőny),
Dózsa György Általános Iskola, Bozsik József Általános Iskola,
Dr. Alföldi Kálmán (Győr)

Szőny: Baloghné Móricz Éva, Dózsa Gusztáv, Fekete Ferencné, Galambos Tamás,
Herbszt József, Hollósy Zsuzsanna, Jakab Gyula, Kántor István, Kesziné Őszi Sarolta,
ifj. Klujber László, Korn Józsefné, Kovács István, Kovács László, Özv. Marcsa Sándorné,
Márki Györgyné, Móricz Lajos, Nagy Károly, Nagy Miklósné, Nyikus Péter,
Ördög Béla, Palotás Gáspár, ifj. Péntes János, Váczi Sándor, Villám József,
Vizur László, Vödrös Irma, Rothweil Rezső, Szabó László, Turi Győző,
Vámosi Lászlóné, Várhidiné Péntes Ilona

Monostor: Ágoston Géza, Badics Imréné, Bedecs Lászlóné, Födemes Ferencné,
Hadfi Mária, Horváth Lászlóné, Hoványi József, Kátai Lajosné, Lajos Józsefné,
Lencse Pálné, Lipka Józsefné, Paréj János, Rauch Katalin, Rendes Lászlóné,
Szabó Ferencné, Török István

Kiadja: Komárom Város Önkormányzata
Felelős kiadó: Zatykó János polgármester
Nyomdai kivitel: Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.
Komárom, 2007
ISSN 1588-9467
ISBN 978-963-87533-0-4

Komárom és településrészeinek egyesülése

Szőny és Koppánmonostor története

(kezdetektől 1977-ig)

Tartalomjegyzék

Előszó.....	5
I. A településrészek kutatói	6
II. Szőny rövid történetet	
1. A honfoglalástól a szőnyi mocsarak lecsapolásáig.....	9
2. Szőny fénykora a 18. század második felében	10
3. A Solymosy-Gyürky birtok.....	18
4. Kisherkálypuszta	29
5. A község.....	29
III. Koppánmonostor története	58
IV. A szőnyi területek Komáromhoz csatolásának főbb lépései	
1. A koppánmonostori területek.....	74
2. Kísszőny	75
3. Szőny.....	76
V. Szőnyi sorsok, emberek.....	
1. Iparosok	79
2. Kereskedők és vendéglősök	92
VI. Koppánmonostori sorsok, emberek	
1. Iparosok, vasutasok	97
2. Vendéglők, vendéglősök.....	99

Előszó

Komárom városa három településből áll: központi része az egykori Új-Szöny (1896-tól Komárom), keleti városrésze Szöny és nyugati városrésze pedig Koppánmonostor (mely 17. század közepétől Ószöny része).¹

Komárom mai területe 1977-ben alakult ki, amikor Szönyt, a jelenlegi keleti városrészt hozzácsatolták. E dátum tulajdonképpen az egyesítési folyamat legutolsó epizódja, mivel már korábban megtörtént az eredetileg szintén Ószönyhöz tartozó Kisszönynek (1921), illetve Koppánmonostornak (1932, 1952) és egyéb, Komáromhoz közeli szőnyi területeknek (1952) Komáromhoz csatolása.

Az alábbiakban Komárom településrészeivel, vagyis Szöny és Koppánmonostor történetével foglalkozunk, hiszen 30 éve, hogy Szöny és 75 éve, hogy Koppánmonostor területét Komáromhoz csatolták.² A történetet tovább bonyolítja, hogy Szöny közigazgatási része volt a 17. századtól mint Zichy-birtok (majd a 19. századtól Gyürky-uradalom) Fűzitő puszta, a későbbi Almászfűzitő is, egészen annak 1958-ban történt leválásáig. Ám ezzel jelen kiállítás és katalógus keretében nem óhajtunk foglalkozni.

E kiállítás és katalógus előkészítése során felhívást intéztünk mindkét Komárom lakosságához, a médián keresztül:

„A dél-komáromi Klapka György Múzeum kiállítást rendez Komárom településrészeinek, Szönynek és Koppánmonostornak a történetéből. A kiállítás 2007. április végén, a Komáromi Napok ideje alatt nyílik. Célunk, hogy bemutassuk a két városrész történetét, abból az alkalomból, hogy Monostor 75, Szöny pedig 30 éve egyesült Komárommal. Várjuk azok jelentkezését, akik lakóhelyük, rokonaik, ismerőseik révén érintettek e témában és nevezetesebb személyekről, különböző eseményekről, épületekről stb. fényképekkel, dokumentumokkal, vagy tárgyi emlékekkel rendelkeznek. [...]”

A fenti felhívásra azonban sajnos elenyésző számú jelentkező volt, így az anyaggyűjtés elsősorban segítőimnek, Turi Zsolt Szöny helytörténete kutatójának, Kürthy Anna komáromi levéltárosnak, Bilkó István helytörténésznek, a Múzeumbarát Kör tagjának, Rác Lászlónénak, a Nyugdíjas Klub tagjának az érdeme. Rajtuk kívül igen sokat segített Koppánmonostor történetének feldolgozásában az Élettér Közösségfejlesztő Egyesület, valamint a szőnyi emlékek feltárásában Tárnokné Márki Eszter gyűjtő és Herczeg Renáta művészettörténész, aki az „Adatok a Zichy és a Gyürky család műpártolásához” című 2002. évi szakdolgozatával és későbbi kutatásaival Szöny 18. századi történetéhez és a kastély építéstörténetéhez számos új adalékkal szolgált. Nekik ezúton is köszönöm önzetlen és kitartó segítségüket.

Számadó Emese

1 2006-ban foglalkoztunk a történelmi Komárom és Új-Szöny egyesülésének 110. évfordulójával. Az alkalomra „Új-Szönytől Komáromig. A komáromi ipar, iparosok, kereskedők és vendéglősök története (1896-1951)” címmel időszaki kiállítás nyílt a Klapka György Múzeumban. A kiállításához katalógus is kapcsolódott.

2 A kettős évfordulóról Szöny és Koppánmonostor történetét bemutató kiállítással emlékeztünk meg. Megnyitására a Komáromi Napok keretében került sor.

I. A településrészek kutatói

A régészeti kutatások a 19. század második felétől, a helytörténeti kutatások a 20. század első felétől foglalkoznak e gazdag múltú település történetével, utóbbiak közül a legjelentősebbek Kállay Ödön és Klujber László nevéhez köthetők.

Kállay Ödön

Kállay Ödön (Komárom, 1879 – Szőny, 1960) Kállay Tivadar néptanító és zetényi Csukás Mária gyermekeként született. Tanulmányait az 1889/90-es tanévben kezdte meg a nagymúltú komáromi bencés gimnáziumban, ahol több éven át „Királyi József pécsi püspök-féle alapítvány” ösztöndíjasa volt. Családjá mellett itt kapta az első inspirációt a régiségek megbecsüléséről, köszönhetően ezt elsősorban osztályfőnökének, Gyulai Rudolf latin-magyar szakos tanárnak.

Gyulai Rudolf az 1886-ban megalakult Komárom vármegyei és Komárom városi történeti és régészeti egyesület alapító tagja és egyben titkára volt. Tőle nem csak a gyűjtés szeretetét, hanem a dokumentálás szükségességét is megtanulhatta. Iskolái elvégzése után a szőnyi községhezán kezdett el dolgozni 1901-től mint segédjegyző. 1907-től helyettes jegyzőként, 1913-tól adóügyi jegyzőként tevékenykedett. 1941-ben betegsége miatt nyugdíjaztatta magát.

A Petőfi Sándor út 6. szám alatti ház

Mivel önálló lakása nem volt, Csaplár Julianna Szőny, Petőfi Sándor út 6. szám alatti házának hátsó szobáját bérelte. Lakása - ahogy Révay József írta - „...egyszerű parasztház volt ... mindössze egy szoba, s valóban neki magának alig jutott hely benne: a szobában tulajdonképpen római régiségek laktak. Üvegek, poharak, cserépedények, bronzok s minden elképzelhető jele a régi, ókori életnek... mert Kállay Ödön abban is humanista, hogy nem vagyonnak tekinti gyűjteményét, hanem szellemi értéknek, a közösség kincsének.”³

3 Révay József: Séták a római Magyarországon. Budapest, 1943

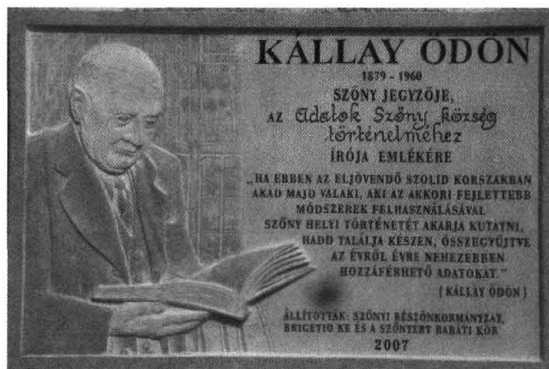

Kezdetben csak magánszorgalomból, az első világháború után azonban Alapy Gáspár komáromi polgármester megbízásából gyűjtötte a régiségeket, a „cseh kézre jutott Jókai Múzeum pótlására.” Terveik szerint ideiglenesen az új városházán, majd a kultúrpalotában nyert volna elhelyezést a gyűjtemény.⁴ Ez végül nem valósult meg. A gyűjtemény a Nemzeti Múzeumba, majd a tatai Kuny Domokos Múzeumba került, ma is annak a tulajdonában található.

Kállay Ödön régiségei a szőnyi művelődési házban

Kállay Ödön azonban nem csak a római régiségeket gyűjtötte, de szűkebb hazája történetéhez kapcsolódó mindenfajta adatot is. Ő maga így írt erről 1944 végén, munkája lezárásakor: *„Falun, magányosan élő ember lévén bőségesen jutott időm az olvasgatásra, s hamarosan meglepően sok olyan cédulám gyűlt össze, melyek Szőnynek és környékének múltjára világítanak rá.... Több évtizedes gyűjtésem végül is annyi történelmi adatot eredményezett, hogy ismeretükben a feledésnek a község múltjára boruló fátyola félrecsúszik, s az az érdekes szerep, melyet szűkebb hazánk a történelem előtti és történelmi korban játszott, átdereng az ezredévek homályán.”*⁵

Az „Adatok Szőny történelméhez” című kézirat 1996-ban a szőnyi részönkormányzat jóvoltából nyomtatásban is megjelent, mind a mai napig alapul szolgálva ezzel mindennemű szőnyi - és almásfüzitői - helytörténeti kutatásnak.

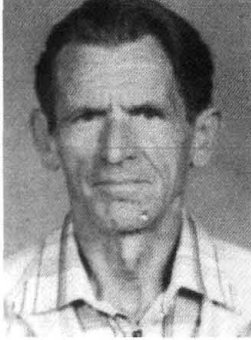
2007. április 1-jén egykori munkahelye, a régi községháza falán emléktáblát helyeztek el, melyet a Szőnyért Baráti Kör, a Brigetio Közhasznú Egyesület és a szőnyi részönkormányzat állíttatott és ifj. Pénzes Imre helyi születésű szobrász készített.

Kállay Ödön 2007-ben felállított emléktáblája

4 Komáromi Lapok 1928 (42. szám) április 7., 6.

5 Kállay Ödön: Adatok Szőny történelméhez. Komárom, 1996, 8.

Klujber László

Klujber László (Kondorfa, Vas m. 1927 – Szőny, 1997) általános iskolai tanulmányait Sopronban, a középiskolait Székesfehérváron folytatta. Az ipari középiskola elvégzése után 1946-ban a MASZOLAJ szőnyi gyáregységébe került gépészmérnök-ként. 1967-ben a Budapesti Műszaki Egyetemen vegyipari gépészmérnöki diplomát szerzett. Nyugdíjba vonulásáig tervezőként és energetikusként dolgozott a Komáromi Kőolajipari Vállalatnál.

Helytörténeti érdeklődését az 1970-es évek közepén elsősorban lakóhelyének római kori régiségei keltették fel. Szorgalmas és céltudatos gyűjtése eredményeként közel 5000 tárgyat számláló gyűjteményt hozott létre.

1988-ban történt nyugdíjba vonulásától kezdett intenzíven foglalkozni Szőny helytörténetével és néprajzával. Könyvtári, levéltári és helyszíni kutatásai eredményeként 1993 és 1996 között mintegy 32 cikke jelent meg a Komáromi Újságban. Ezeket, a neves szőnyi személyekről, épületekről, emlékművekről, eseményekről szóló tanulmányait, jó rajzkészsége révén saját illusztrációkkal látta el. Elsőként foglalkozott behatóan a település 18. századi fénykorával, a korszak legnagyobb helyi földesurával, gróf Zichy Miklóssal és özvegyével, a páratlan gazdaság szervező- és építőmunkát végző Berényi Erzsébet grófnővel. Fényképekkel, rajzokkal és leírásokkal dokumentálta a lebontásra váró régi szőnyi házakat. Helytörténeti munkásságának jelentősége - melyet Komárom Város Képviselő-testülete 1994-ben Pro Urbe Komárom-díjjal jutalmazott - Kállay Ödönéhez mérhető.

Értékes régészeti gyűjteményét (kerámiák, bronztárgyak, pénzek, csontfaragványok és gyűrűkövek stb.) és kéziratok hagyatékának egy részét halála után családja a komáromi Klapka György Múzeumnak ajándékozta.⁶

⁶ Számadó Emese: Híres komáromiak. In: Koppánmonostori Kalendárium 2007. Komárom 2007, 140., valamint ifj. Klujber László családi iratai alapján.

II. Szőny rövid története

1. A honfoglalástól a szőnyi mocsarak lecsapolásáig

Szőny honfoglalás kori története egyelőre vitatott. Ami bizonyos, hogy a 11. században a terület királyi, illetve egyházi birtok volt. Ez utóbbiról tanúskodik egy 1211-ben kelt összeírás, amelyben „Sun” néven” az esztergomi érsekség birtokai között találjuk. Szőny a tatárjárás során elpusztult és valószínűleg csak lassan települt újra. Erre utalhat egy jóval későbbi, IV. László (1272-1290) idején kelt oklevél is, amely lakatlannak mondja Szőnyt.⁷

IV. Béla 1249-ben elcserélte az Esztergom megyei Örs nevű birtokát a szőnyi érseki birtokra.⁸ A további oklevelek mint possessio Zyron, Zyun, illetve villa Zwon sorolják fel a várbirtokok közt, melynek lakói így a Komáromi vár és földesúri hatalma alatt éltek.

A település lakói elsősorban szőlőműveléssel foglalkoztak. Egy 1460-ban kelt összeírásban mint Zwny oppidum, vagyis mezőváros szerepel. Ezzel együtt járt a vámszedési és vásártartási jog is. A helyi szájhagyomány megőrzött egy érdekes mondát, mely szerint Mátyás király vitézeivel Tatán, a Fényes forrásoktól Szőnyig (római kori Brigetióiig) vezető római kori vízvezetékben folyó vízre aranyozott fakacsát tettek, lóra pattantak és aki Szőnyben legelőször kiemelte a kacsát a vízből, az nyert.

A török korban a település kétszer is elpusztult: az 1529. évi és az 1594. évi török hadjáratok során és csak 1623-tól szerepel újra az adóösszeírásban.

A falu előtt fekvő ún. Forró szigeten írták alá az I. (1627) és II. (1642) szőnyi békét a török szultán és a magyar király követei. Ez a sziget ma már nem létezik, ugyanis a szigetképző Duna-ág a 18. század elején teljesen beiszaposodott és feltöltődött.⁹

A szőnyi birtok 1659-ben Zichy István gróf tulajdonába került. Fia, II. István idején 1700-ban már „Az Szőnyön levő korcsmaház szállástól, bortól, sörtől, szénától, abraktól, főzéstől esztendeig behozott 200 forintot.” Halála után fia és örököse, Zichy Péter 1701-ben – többek között – az alábbiakat sorolja fel a birtokon: „Továbbá ebben a faluban vagyon egy sör főző Ház ... Item vagyon egy vendégfogadó ház ...”¹⁰ A szőnyi uradalmat (Szőny, Monostor, Pusztalmás) Péter az 1700-as évek elején zálogba adta Stegner Mátyásnak, majd Neffzer János Jakab bárónak, de Zichy Ferenc és Miklós grófok rövidesen visszaváltották.

7 „...Quod ipsam terram Sceun, quam penitus vacuum inuenerunt, nulla curia vel domo in ea existente ...” Az esztergami káptalannak jelentése IV. László királyhoz. hogy Szőny helység Miklós, Wech unokájának statuáltatott. In: Wenzel Á.U.O IX.577.p.

8 Georgius Fejér: Codex Diplomaticus Hungariae Ecclesiasticac ac Civilis IV/2 k. 41-43.p. Ezúton szeretnék köszönetet mondani kollégámnak, Schmidtmayer Richárdnak, a középkori oklevelek terén nyújtott segítségéért.

9 Szőny nagyközségben 1905-ben a „Forró”-n 42,1824 k.hold szántóföldet, 48,3032 k.h. rétet, 0,60 k.h. kertet, 0,1077 k.h. szőlőt, 20,1002 k.h. legelőt és 4,113 k.h. földadó alá nem eső területet tartottak számon. In: Szőny nagyközség kataszteri telekkönyve az 1905. évi mérnöki helyszínfelmérés alapján. 129-133.

10 Klujber László: Bontják a szőnyi nagyfogadót. In: Komáromi Újság 1994 5. szám

Később gróf Zichy Miklós testvére osztályrészét is megváltotta és így az egész szőnyi uradalom egyedüli birtokosa lett.¹¹

Az 1700-as évek elején mástól is híres lett Szőny. Bél Mátyás leírásából tudjuk, hogy Mátyás Pál „felesége Zsuzsanna az 1700. évben kéttestűt szülte. Azt mondják, az asszony olyan szerencsésen szülte meg a szörnyszülöttet, hogy amikor a híres gyermeket a világra hozta, egyiknek a születésétől sem merült ki. Később elhagyta lakóhelyét, s átment Pörböthe faluba.”¹² Csúzi Cseh János orvos a „szőnyi kettős lánnyal” európai körutat tett és mint gazdag ember tért vissza. Képüket latin verses felirattal több ízben kiadta.¹³ Kilenc évesen a gyerekeket a pozsonyi Orsolya zárdába vitték, ahol 22 éves korukban haltak meg. A sziámi ikrek egymásnak hátat fordítva, ágyéktájuknál voltak összenőve. Helénnek és Juditnak hívták őket.

Szőny déli határát összefüggő mocsár borította, melynek területe 666 hold volt. Ezt a mocsarat 1747-ben Mária Terézia megbízásából Mikoviny Sámuel mérnök csapolta le. Ezzel a település mezőgazdasági művelés alá vonható területei megnöttek.

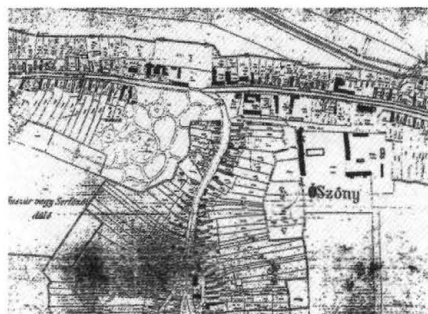
A Mikoviny által készített térképen jól látható, hogy az általa is még jól azonosítható római kori tábortól – ha hinni lehet a léptékaránynak – kb. 600-700 m-re, mocsaras terület kezdődik, amely tulajdonképpen végighúzódott Szőny déli határán.

Mikoviny Sámuel térképe

2. Szőny fénykora, a 18. század második felében: A Zichy-birtok

A 18. század második felében Szőny soha addig nem látott fejlődésnek indult az 1749-től birtokos gróf Zichy Miklós és még inkább felesége, Berényi Erzsébet grófnő jóvoltából, aki férje halála után, 1758-tól 1796-ig egyedül irányította az uradalmat. A grófnőnek ugyanis zálogjoga volt a birtokon, mivel ő kölcsönözte férjének a pénzt a megváltásra.

Szőny a 18. században
(id. Klujber László által készített térkép)

11 Kállay Ödön i.m. 87-88.

12 Bél Mátyás: Komárom vármegye leírása. Tatabánya 1989, 78-79.

13 Csúzi Cseh János (Losonc, ? – Győr, 1733): orvosdoktor és ref. lelkész. Franekerben teológiai és orvosi tanulmányokat végzett, ahol 1702-ben avatták orvosdoktorrá. Visszatérve Győrött gyakorló orvos és lelkész. In: Magyar Életrajzi Lexikon

A jó gazdaságsszervező képességgel megáldott grófnő vidéki rezidenciájául egy kisebb kastélyt, kúriát, a gazdaság számára nagy magtárat pincével és pajtát (ez az 1900-as évek elején légegett) építtetett.

A mai kastély mögötti részen sörfőzőt (ez 1840-ben még üzemelt), a Pannonia-dűlőben kertészetet létesített, valamint nemesített juhokat tenyésztett. A katolikus egyház számára templomot (1774-1777) és plébániát (1787), valamint iskolát építtetett, s a református egyház új templomának (1787) építéséhez is hozzájárult. Az ő nevéhez fűződik az 1763. évi nagy komáromi földrengés emlékére Szentháromság-szobor állítása, melynek készítője Bebó Károly szobrász volt.¹⁴ A földrengésben ugyanis a meglévő 266 szőnyi házból 147 megsérült és összedőlt az 1748-ban Neffzer János által építtetett katolikus templom is.

A gazdaság központja

A szőnyi kúria

Nagyjából a mai nővérszálló területén épült fel a Zichy-Berényi kúria. Az épület kerti homlokzatáról fennmaradt, 1906 körül készült fénykép alapján ez a 18. században megépült egyszintes, kis léptékű, egyszerű kialakítású vidéki uradalmi központ állt még a 20. század elején is a birtokon.¹⁵ Levéltári források alapján feltételezzük, hogy a kúria (eredetileg kastély) terveit Fellner Jakab, a tatai Esterházy-család kiváló udvari építész készítette, a kivitelezés pedig a korában szintén elismert brait-i születésű kőfaragómeszter, Johann Michael Mayer nevéhez köthető.¹⁶

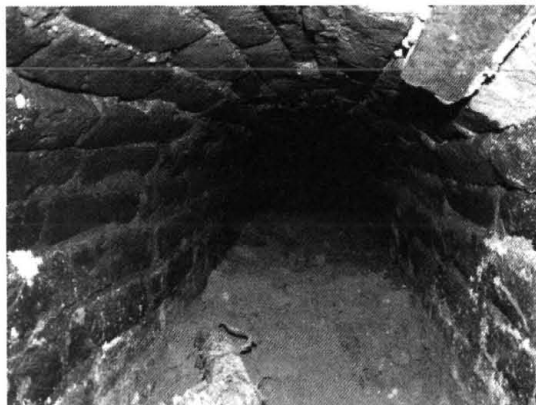
A 18. századi Zichy-kúria és a Gyürky-család a dolgozószobában, 1906-ban

Talán ennek a kúriának a fűtésrendszeréhez tartozott az a több méter hosszan meglévő, téglával boltozott füstelvezető csatorna, amely 2006-ban, a mentőállomás bővítése során került elő.

¹⁴ Kállay i.m. 88.

¹⁵ Fénykép a Jókai Mór Városi Könyvtár Gyürky-albumából

¹⁶ A tervezésre és kivitelezésre vonatkozó megbízó levelek, számlák a Magyar Országos Levéltár P707, fasc. 36, 489. cs. és a P707, fasc. 255. 412-414. cs.-ban találhatóak.

VECB 1761-pecsétes téglá

A füstelvezető csatorna részlete

Ezt a feltevést látszanak megerősíteni a csatorna anyagából származó, VECB 1761 és 1763 feliratú téglák is. A VECB felirat feloldása valószínűleg: V(idua) E(lisabetha) C(ontessa) B(erényi), vagyis Özvegy Berényi Erzsébet grófnő.

Az újszállásputai kúria

Az 1659 óta a zichy és vásónkeői gróf Zichy-család kezén lévő szőnyi uradalom területén 1842-ben keletkezett Újszálláspuszta. Az itteni kúria régebbi részét is ekkor emelhetette klasszicista stílusban Zichy János György gróf.

A magtár¹⁷

Berényi Erzsébet grófnő 1759-ben magtár tervezésével bízta meg Fellner Jakabot. 1769-ben az elkészült épület egy szélviharban jelentős károkat szenvedett, ezért a komáromi vármérnök, Simon Juda – ugyancsak a grófnő kérésre - a károkat felmérte és a szükséges javításokat elvégezte.¹⁸

Az épület a korában modernnek számított, óriási méretével a piaci áringadozások ki-küszöbölésére is gondolván, a raktározás folyamatos megoldását nyújtotta. A téglány alaprajzú, szabadon álló épület 38 x 14 m alapterületű és 13 m magas. Az északi és a déli hosszabb homlokzatának keleti végén egy-egy pincelejárattal, a középtengelyükben egy-egy bejárattal. A keleti végeken lépcsőrendszer húzódott a könnyebb közlekedés miatt. Az út felőli oldalon a bejárathoz külön épületrész kapcsolódott. Az alapját kőből, a falait téglából építették, melyeket a helyi téglagyárban készítettek. A földszinten a fal vastagsága több mint egy méter. A falakat a sarkokon külön merevítő táмок erősítik, illetve a nyugati oldalon középre is került egy támpillér. Az épület külön érdekessége, hogy oldalfalába római szarkofág elejét falazták be.

¹⁷ Herczeg Renáta művészettörténész írása

¹⁸ Magyar Országos Levéltár, P 707, fasc 255. rksz. 414., 16. füzet No47

Egyházi élet

A római katolikus egyház¹⁹

Szőnyben már a középkorban is állt templom, ezzel az épülettel kapcsolatban azonban a források hiányában csak feltételezésekre támaszkodhatunk.²⁰ Szent István király korától a település keleti határában húzódott a veszprémi és a győri egyházmegye határa, valószínűleg ezért élhettek már a 13. században sanctiferek, azaz szentélyesek a településen, akik az úton lévő püspök vagy apát egyházi szolgálatához szükséges tárgyakat szállították, vagy lovat biztosítottak az utazáshoz.²¹ A 15. században Szőny mezővárosi rangot kapott, ezért feltételezhető, hogy ekkor már volt valamilyen temploma is.

A 17. században Evlia Cselebi, török utazó említ egy templomot a településen. A török időszak alatt azonban a katolikus hívők száma nagyon megfogyatkozott. 1659-től a Zichy család lett az uradalom birtokosa, ők a gazdálkodásuk működtetéséhez a 18. század elején főleg bajor, sváb és német ajkú embereket telepítettek be Szőnybe. Ezek az emberek nagyrészt katolikus hitűek voltak, így az egyházközség újjászerveződött.

Az uradalom egy időre Neffzer János báróhoz került, aki 1748-ban egy új templom építésébe kezdett. Az 1762-es Canonica Visitatio szerint a templomot Szent Fülöp és Jakab apostolok tiszteletére szentelték és a lelki szolgálatot ferences atyák látták el. A feljegyzésből tudjuk, hogy a templomban három oltár állt és egy szépen faragott márvány keresztelőmedence.²² Az észak-komáromi Szent András templom feljegyzései között talált iratokból tudjuk azt is, hogy a „háromoltáros szőnyi szép templomot (...) 1748-ban építették téglafallal és fatoronnyal”.²³ A Canonica Visitatio idejében a templom uradalmi patrónusa már gróf Zichy Miklósné Berényi Erzsébet grófnő volt, az egyházi szolgálatot azonban továbbra is a ferencesek végezték. Ez a templom feltehetően a mai templomtól keletre állt, de az 1763-as nagy földrengés során összedőlt.

Egy ideig templom nélkül maradt a település, ezért a nagyobb ünnepeken az 1764-ben felállított Szentháromság-szobor kis oltáránál tartottak miséket.

Berényi Erzsébet grófnő nagylelkű adománya révén 1774-ben egy új templom építésébe kezdtek, az új uradalmi központ mellett, a Szentháromság-szoborral szemben. Ezt a templomot láthatjuk mind a mai napig, hiszen semmilyen nagyobb átalakítás, bővítés nem történt azóta sem.

A templom terveit feltételezhetően Fellner Jakab, az Esterházy család uradalmi építésze készítette. Néhány építészeti formaképzés valóban utalhat Fellner közreműködésére.

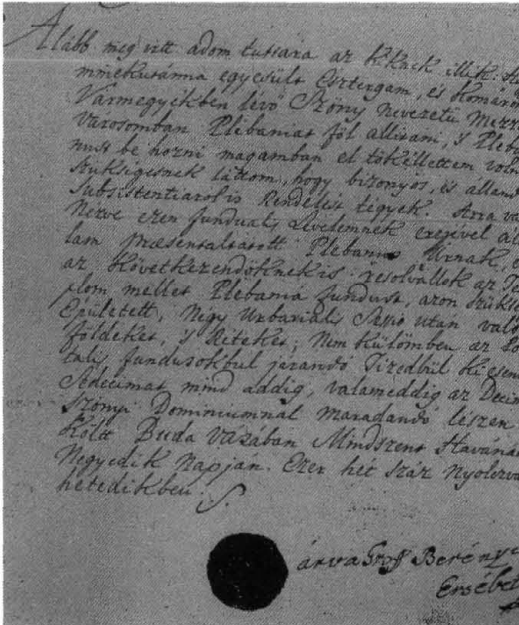
19 Herczeg Renáta művészettörténész írása

20 Révhelyi E. hagyatékában találunk arra utalást, hogy talán állt itt egy háromhajós román kori templom., Tat, Kuny Domokos Múzeum, 4. doboz, Szőnyi adatok

21 Kállay Ö. Adatok Szőny község történelméhez, Szőny, 1944 (1997). 137.

22 Canonica Visitatio 1762. Győri egyházmegyei Levéltár 35. füzet

23 Klujber L. hagyatékában található feljegyzése alapján.

A plébánia alapító levele, 1774-ből

A templomra vonatkozó korabeli számlák alapján feltételezhető, hogy a kőművesmunkákat helyi mesterek végezték: Ignatz Pinder, Andreas Hauser(?), Franz Fischer. Az üvegesmunkákat Andreas Burger és Mathias Leyner(?) készítette.²⁴ Az asztalosmunkákkal budai mestereket bízott meg a grófnő, ugyancsak budai lakatosmester keze munkáját dicsérték a vasajtók, ajtó- és ablakrácsok, veretek. A templom járószintjének kőburkolatát Bécsből szereztek be.

A templomot 1777. november 3-án szentelte fel Ehrenberg József kerületi esperes, környei plébános. A mellette álló plébánia 1786-ban készült el, ekkor a szőnyi egyház önállóvá vált. Az épület sem az 1783-as, sem az 1822-es földrengésben nem sérült meg.

Zichy Jánosné grófnő a 19. század elején kisebb felújítási munkákat hajtatott végre benne. Fényes Elek a 19. század első felében járt Szönyben, közzétett feljegyzéseiben megjegyzi, hogy „csinos temploma az országúti utcán van.”²⁵

A katolikus templom és plébánia 1926-ban

24 MOL P707. fasc. 256, 416-417. cs.

25 Fényes E.: A magyar birodalom statistikai, geographiai és történeti tekintetben I., Komárom vármegye, Pest, 1848. 137.

A református egyház²⁶

A szőnyi református egyház már 1624 óta fennáll, kezdetben önálló templomuk nem volt, a hívők a török korban a településről elmenekült katolikusok kisebb (feltehetően a mai Petőfi utcán állt) templomát használták. A török elvonulása után a településen újabb utcákat nyitottak, a reformátusok az Alsó utcát kapták meg (ma Belső utca, Kossuth u.), így ennek központjában építették fel templomukat. A templom rendes, tornyos épület volt, faragott kő küszöbvel, kő lépcsőkkel és kelet felé nézett.²⁷ A templomról még az 1665-ben erre járt török utazó, Evlia Cselebi is beszámolt.²⁸

1730-ban ezt a templomot a reformátusok elhagyták, és a mai templom helyén - az ellenreformáció korában a protestáns építkezések szigorú szabályozás alá estek - faharanglábbas, paticsfalás kisebb templomot építettek.²⁹ A források szerint ezt a templomot 1767-ben és 1774-ben felújították, nádtetejét fazsindelyesre cserélték.

II. József uralkodásának idején az országban nagyobb építkezésekbe kezdhettek a protestánsok, uradalmi építésszek által tervezett új stílusú, egységes templomokat építettek a reformátusok is. Ebben az időben, 1787-ben épült fel a mai templom, melynek építését Simon Juda komáromi építőmester végezte.³⁰

26 Herczeg Renáta művészettörténész írása

27 Kállay i.m. 130. Varjú István lelkész feljegyzései alapján.

28 Baranyay im. 89., hivatkozva, Evlia Cselebi török világotutazó magyarországi utazásai, 1660-1664; ford., jegyz. Karácson Imre : Bp. : M. Tud. Akadémia, 1904, XV.

29 Református egyház leltára, III. cs.

30 Református egyház leltára, III. cs.

Az építkezés költségeit nagyrészt a hívők adományai fedezték, de 500 forintnyi kölcsönnel még az akkori földesúr, gróf Zichy Miklósné Berényi Erzsébet is hozzájárult a templom elkészültéhez. Erről a templom bejárata felett lévő vakablakban felirat is tanúskodik.³¹ A templomot a 19. és 20. században többször átépítették, három harangját 1937-ben öntötték. Mai formájában észak-dél irányú, előtornyos, egyhajós, poligonális záródású, cseréppel fedett a templom. Tornya három szakaszos, gúlasisakos, valamennyi ablaka félköríves záródású.

A templomkertben áll a 19. században épült kontyolt tetős impozáns parókia.

A temetők

Szőny első református és katolikus temetője az Alsó utcán (ma: Petőfi út) egymás mellett helyezkedett el. 1778-ban mindkettőt megszüntették. Az új református temetőbe 1778. május 9-én elsőként Kecskeméti Gergelyné 17 éves lányát temették. A temetőt 1826-ban kibővítették.

Az új katolikus temetőt 1778. május 6-án vették használatba, a temetkezést a temető déli részén kezdték meg.

A Vásártéren és a Petőfi út közepe táján lévő kőkeresztet 1812-ben emelték a már ott lévő fakeresztek helyére.³² Előbbit a Szőnyért Baráti Egyesület 2005-ben felújította.

A Szentháromság-szobor³³

1763-ban a komáromi birtokokat földrengés sújtotta és a szőnyi részt is jelentősen károsította, emellett pedig még árvíz is fenyegette a területet. Ezért Berényi Erzsébet grófnő elhatározta, hogy az uradalmon felállít, a kor szokásának megfelelően egy védőszobrot, amely (Canonica Visitatio-k és levéltári adatok szerint) 1764-ben készült el. Védőszentjei Néri Szent Fülöp és Szent Flórián voltak.

A szőnyi Szentháromság-szobor a mai kastély kertjében, a főút mellett, a római katolikus templommal szemben helyezkedik el. A máig is meghatározó helyen álló objektum a korában elsőként, az uradalomban létesített építmények közül térképző jelentőséggel bírt, egy új barokk városközpont déli oldalán helyezkedett el.

Mögötte húzódott a később kialakított hatalmas, rendezett park, mellette épült fel az iskola, szemben vele a templom, attól nyugatra a paplak, keletre a kastély, távolabb keletre ezektől az épületektől a gazdasági létesítmények.

Elhelyezésének jelentősége azért is fontos, mert egykor a településen álló régi katolikus templomtól nyugatra, addig érintetlen területre, tudatosan állíttatta a grófnő, saját központjának kialakítása céljából.

31 Kállay i.m. 131.

32 Kállay im. 136, 140

33 Herczeg Renáta írása

A Szentháromság-szobor 1920 körül és az 1950-es években

A kb. 10 m magas, mészkőből készült szobor ívesen záródó, lépcsős talapzattal kialakított, alsó részében két oldalt volután térdelő, lámpást tartó angyalszobor található, köztük virágfüzérrel körülvelt latin feliratos márványtábla, melyet a két szélső rész enyhe hajlással fog össze:

A Szentháromság egy Istennek/ az igazságosnak és kegyelmesnek/ ki borzasztó föld-rengéssel/ 1763. június 28.-án/ megfenyített minket/ a mi igazságtalanságainkért, / hogy megmentsen minket minden gonosztól / az Ő könyörületessége folytán / fiának Krisztusnak anyja/ kedvéért, szolgálaiért / Floriánért és Néri Szent Fülöpért,/ és hogy meg ne vesse szívünket, / a lesújtottat és megalázottat, / Zichy Miklós gróf özvegye / Erzsébet, született Berényi grófnő / az emléket a sorscapás napját / követő évben állíttatta.

A tábla alatt kettős volutás konzolokkal kialakított oltár áll, rajta felépítmény, a tábla felett a Zichy és Berényi családok kartusba foglalt címere található. Ezt az oltárt sokáig használták szakrális célokra, szinte a huszadik század közepéig, de a jelenleg fennálló templom elkészültéig (1777) biztosan. A hátoldalon újabb felirat olvasható:

NOVA STATUM/ VIX PAENE DESCOLATAM / RESTURARE JUSSIT / UXOR VICTORIS / E COMIBUS GYÜRKY / NATA BARONISSA / MARIA SOLYMOSY / ANNO MCMXIII

Újabb levéltári adatok szerint a szobrot Pestről egészben hozták le ide, így feltételezhető, hogy a mű Bebo Károly műhelyében készült, hiszen ő volt a család udvari szobrásza.³⁴

34 Magyar Országos Levéltár P707, fasc.255 rksz.: 413.

Ugyanitt egy kisebb lapon található a főszámlában már elszámolt, Fellner Jakab által kiállított számla, mely a szobor alapozási munkájának díjazásáról szól.

A felszentelési ünnep igen nagy ceremóniával zajlott. A megmaradt leírás alapján a felszentelő pap mellett a komáromi ferencesek mondtak hálaadást, emellett Tatáról jött zenészek és egyházi énekesek is kísérték az eseményt, ahol a szobrot gyertyákkal és egyéb díszítményekkel dekorálták.³⁵ A várost 1783-ban újra földrengés sújtotta, de ekkor a szobor nem sérült meg.

Az 1912-es *Canonica Visitatio* szerint³⁶, mind a Szentháromság-szobor, mind a Nepomuki Szent János szobor (ez a vámhídnál állt) felújítást igényel, az 1934-es pedig jó állapotúnak tünteti fel.³⁷ A szobron található felirat tanúsága szerint 1913-ban a rossz állapotú szobrot az akkori tulajdonosa, Gyürky Viktorné restauráltatta. Majd a második világháború alatt találat érte. Ekkor sérült meg a felső része.

A 2002-ben felújított Szentháromság- szobor mára már teljes pompájában oltalmazza és védi szőnyi lakosokat.

3. A Solymosy-Gyürky birtok

A szőnyi Zichy-birtokot, gróf Zichy János György halála után – törvényes örökös híján – természetes fia, Vásonkeöy Imre, annak 1887-ben bekövetkezett halála után (főbelötte magát a nászéjszaka után öt nappal)³⁸ felesége, Eberling Amália örökölte, aki 1892-ben eladta loósi és egervári Solymosy László bárónak. A báró az uradalmat 1894-ben lányára, Solymosy Irma (Nagylózs, 1872 – Szőny, 1942) bárónőre hagyományozta. Szőny következő jelentős korszaka az ő idejére, tehát a 20. század elejére tehető.

A statisztikai adatok szerint 1935-ben Szőnyben 1 kh-nál kisebb birtokkal: 359, 1-5 kh közötti birtokkal: 256, 5-50 kh birtokkal: 202, 50-100 kh birtokkal: 5 birtokos rendelkezett. 100-500 kh birtokkal: 8 birtokos (Kiss Jenőné 123, Mészáros Sándorné 133, Szőnyi ref. egyh. 202, Szőnyi r.kat. egyh. 220, Klosterneuburgi kanonokrend 334, Gyürky Aladár gr. 486, Szőny község 441); 500-1000 kh birtokkal 1 birtokos (Rauch Ernő 678, almásfüzitői MÁV-állomás mellett); 1000-3000 kh-dal: 1 birtokos (Dr. Löwinger Vilmos örökösei 1215 kh. Perjépusztán); 3000 kh-nál nagyobb birtokkal pedig csupán gr. Gyürky Viktorné rendelkezett. 3920 kh nagyságú birtoka Szőnyben, Újszálláspusztán és Nagyherkálypusztán terült el, gabonatermesztéssel, ló-,sertés- és juhtenyésztéssel foglalkozott.

35 Magyar Országos Levéltár P707 fasc. 255. rksz.: 413.

36 *Canonica Visitatio*, 1912. december 17., Győri Egyházmegyei Levéltár 35. kötet

37 *Canonica Visitatio*, 1934. február 26., Győri Egyházmegyei Levéltár 36. kötet

38 A helyi újságok mellett a Vasárnapi Újság is beszámolt a halálesetről (Vasárnapi újság, 1887. XXXIV. évfolyam, 2. szám, 34. oldal, halálhírek rovat): „Vásonkeöy Imre, komárommegyei földbirtokos, ki önkezüleg vetett véget életének 28 éves korában, házassága hetedik (újságírói tévedés) napján ó-szőnyi kastélyában”

Gazdaság és reprezentáció

A szőnyi kastély

Gróf Gyürky Viktorné, 1929-ben

A bárónő 1893-ban ment férjhez losonczy Gyürky Viktor (1870 -?) grófhhoz, akivel kezdetben a szőnyi és az újszálláspusztai kis kúriában élt. A gazdálkodáshoz jól értő gróf és felesége kiterjesztette a birtokot, fejlesztette az állatállományt és a növénytermesztést. Ennek a hatalmas birtoknak az irányítását és a vele járó reprezentációs kötelességeknek azonban nem lehetett egyik kúriában sem eleget tenni, ezért fényűző kastély építésébe kezdtek.

A híres bécsi színházépítő iroda vezető építészei, Ferdinánd Fellner és Hermann Helmer által tervezett pompás kastély építése, Boldoghy Gyula komáromi építész irányításával 1912-ben kezdődött meg. A rezidencia 1913-ban már állt, s a kezdődő báli szezonban keresett helye lett az előkelőségeknek.

Gyürky Alice grófnő, 1929-ben

A régi és az új kastély helye Szőny 1905. évi kataszteri térképén (az új kastély későbbi bejelölés)

A grófné később elvált férjétől, s egyedül gazdálkodott 1942-ben bekövetkezett haláláig. Gyürky Viktornének két gyermeke volt. Aladár Ödön László (Budapest, 1899-?, 1979) és Alice Viktória Teréz Antónia (Kisterenye, 1894 - Batesville, Virginia, USA 1970).

A szőnyi kastély első és hátsó homlokzata

A „szobalány”

Meszlényi Margit (Ács, 1908 – Komárom, 1951) a szőnyi Gyürky-kastélyban dolgozott szobalányként. 1930-ban férjhez ment Horváth Ferenc vasúti altiszthez és otthagyta a kastélyt.³⁹

A „parádés kocsi”⁴⁰

Ószi Lajos (Guta, 1909– Szőny, 1989) 1940-ben költözött Szőnybe a Felvidékről, a munkalehetőség, és a jobb megélhetés reményében. A grófi uradalomban talált magának munkát, lovászként a gazdaságban dolgozott, valamint a hintóval is ő közlekedett, régi szóval „parádés kocsi” volt.

1941-ben megjárta az orosz frontot, majd visszakerült a birtokra. 1945-ben az új viszonyok adta lehetőséggel élve a tulajdonába került földön gazdálkodásba kezdett, 1948-ban ezüstkalászos gazda címet kapott.⁴¹

Ószi Lajos a Csehszlovák hadsereg egyenruhájában (1931-1933)

39 Nagy Miklósné szül. Horváth Mária családi fényképe

40 Turi Zsolt gyűjtése és írása

41 Kesziné Ószi Sarolta családi dokumentumai alapján

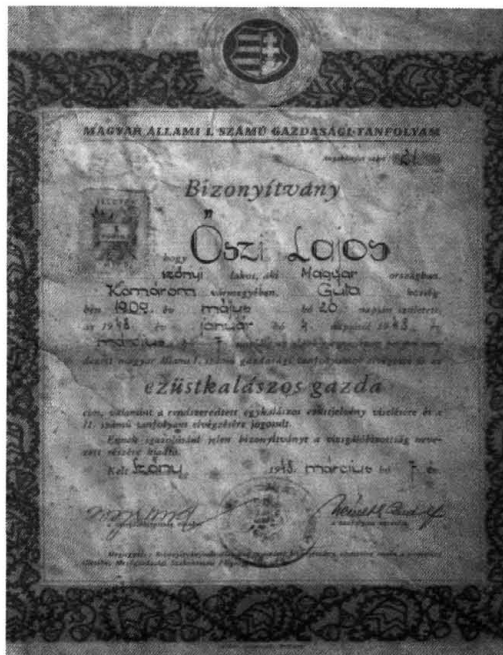

„Grófi kocsikázás, 1942 körül
– a kocsiban báró Liphthay Antalné

Melvezet Öszi,
 leggyözebb földművelés
 a jó eseményeket, energiát használni
 felelték, megfogható, hogy jelenlegi
 csapás helyétől elmozdított legelőre
 áprilisban és ezt elfelejtve nem
 fogok
 Természetesen jól szerepel és
 a nézőkkel szemben a legújabb időkről
 magán és családját
 Liphthay Antalné
 Jászkesi 19. máj.

Liphthay Antalné levele Jászkisérről,
Öszi Lajosnak

A Termelőszövetkezet megalakulásakor 1951 körül mindene (föld, állat, szerszám) a „közös” gazdálkodás kereteibe került. Itt nem sokáig dolgozott, 1955-ben gyári munkás lett és mellette ismét egyéni gazdálkodásba fogott.

Az újszálláspusztai kúria

Az újszálláspusztai Zichy-kúriában lakott az uradalom főerdésze, **id. Rothweil Rezső**, aki 1920-tól, 1925 körüli haláláig látta el ezt a tisztséget.

Házassága után, a kúriában élt gróf Gyürky Aladár a családjával, mivel feleségét, Bárczy Juditot, édesanyja, a grófnő nehezen fogadta be, polgári származása miatt (egyesekek szerint műlovárnő volt, mások szerint egy budapesti polgármester lánya). Az épület historizáló stílusú új szárnyának felépítése is valószínűleg hozzájuk fűződik.

A grófnő (ti. Gyürky Viktorné) halála után Aladár gróf továbbra is az újszálláspusztai kúriában élt. Lovakat tartottak, azokat nem akarták ott hagyni.

Id. Rothweil Rezső

A kastélyban dolgozók mind Újszálláspusztán laktak. A cselédlakások mellett tehénistálló, magtár és annak a végén egy lóistálló volt a gazdaságban.

Gyürky Aladár gróf 1944. évi jelentése szerint a gazdasághoz tartozott 100 hízósertés részére hizlalda, 15 vagon befogadóképességű magtár és 500 mázsa befogadására alkalmas göré is.⁴²

GRÓF GYÜRKY ALADÁR
GAZDASÁGA
ÚJSZÁLLÁS PUSZTA.
POSTA: KOMÁROM 4.
VASUT: KOMÁROM-DÉL.

Gyürky Aladár

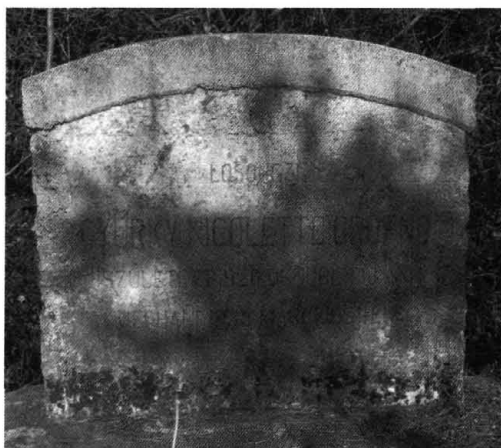

Gróf Gyürky Aladárné a kúriában, 1939-ben

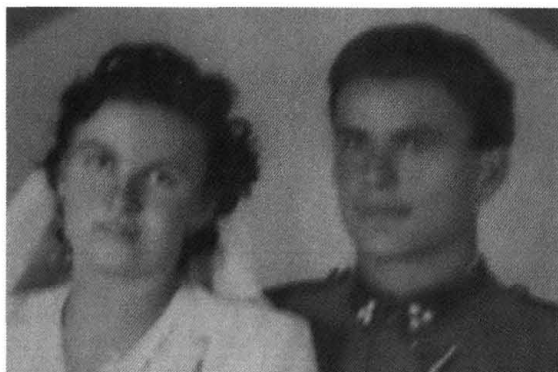
Az újszálláspusztai kúria, 2007-ben

42 Komáromi Fiókleveztár

A kúriát 10 hektáros, szépen rendezett park övezte. Itt helyezték örök nyugalomra gróf Gyürky Aladár apósát, Bárczi Gusztávot (1864 – 1942) és 9 évesen torokgyíkban meghalt kislányát, losonczy gyürki Nicolette grófnőt (1926 – 1935). A kiválóan lovagló kislány közelébe temették el kedvenc kis pónilovát. A terület mára már elvesztette park jellegét, a sírok is csak nehezen megközelíthetők.

A II. világháború végén a gróf és felesége Amerikába mentek, a kúriába a háború alatt katonákat szállásoltak el, 1945 után a Dózsa Tsz. tulajdonába került, és szolgálati lakásokat alakított ki az egykori kúriában. Jelenleg is lakóházként funkcionál, több családnak ad otthont.

Kampós Margit (Újszálláspuszta, 1923) Komáromban és Nagyherkályon végezte az elemi iskolát. Már az iskolás évei alatt is besegített a kúriába, majd szobalányként gondját viselte a vendégeknek és a grófné anyjának, Bárczi Gusztávnénak. Testvére a grófék kocsisa volt. 1944-ben feleségül ment Födemes Ferenchez (Bábolna, 1921–Kmonostor, 1992), aki a monostori iskolában végezte a hat elemi.

Abban az időben Maszlavér Józsefné volt a házvezetőnő, Péter Panni a konyhalány, és Bedecsne Mancsi a kézilány.⁴³

⁴³ Födemes Ferencné: Még ma is álmodom a cselédsorral. In: Koppánmonostori Kalendárium (továbbiakban KK) 2003, 142-148., valamint Rácz Lászlóné gyűjtése

Rauch Rudolfné szül. Hettler Erzsébet (Kmonostor, 1896 – Kmonostor, 1960) mosónőként dolgozott az újszálláspusztai kúriára, a Szűnyogvárra és a Monostori erdőre is, ahol férje Rauch Rudolf (Bécsújhely, 1893 – Kmonostor, 1942) őrmesteri rangban szolgált. Legkisebb lánya, Rauch Ilona (Kmonostor, Felsőhegy, 1936) egy évvel a kis Nicolette halála után született. Aladár gróf és a felesége, az őket ért vesztesség miatt felajánlották a kislány keresztszülőségét. A kislánynak gyakran adtak ajándékot, nagy szeretettel bántak vele és 1956-ban ki szeretnék volna vitetni magukhoz Amerikába, de ő inkább itthon maradt. Később férjhez ment Kátai Lajoshoz és ma Újszálláspusztán lakik.⁴⁴

A kúriától néhány száz méter távolságban, egy kis bokrokkal benőtt dombon régi sírok láthatók (összesen öt sírt tudtunk azonosítani, bár a helyiek elmondása szerint ennél jóval több volt), amelyekben az Újszálláspusztán szolgált és lakott cselédek nyugszanak.⁴⁵

Musicz Józsefné (szül. Nyikus Anna, megh. 1905), valamint Herbst András (megh. 1896) és neje Császár Erzsébet, (megh. 1896) sírjai

1945-ben Újszálláspusztán lakott Petrov Jordan bulgár származású konyhakertész, aki 16 holdnyi földön munkálkodott. Terményei egy részét a honvédség, más részét a környékbeli lakosok részére szállította. Mivel már hozzáfogott a tavaszi munkálatokhoz (melegágy készítése, trágyahordás stb.), a nála alkalmazásban lévő ott lakó Ivanov Petrov 20 éves, Petrov Ilia 19 éves, Todorov Zdravka 16 éves, Atamasov Ivan 16 éves és Vladimír Stojno 18 éves, szintén bulgár állampolgárú kertészsegédek, valamint Rauch Ilona kertész segédmunkásnő számára az erődítési munkálatok, mint közmunkák alól kért felmentést.⁴⁶

44 Kátai Lajosné szül. Rauch Ilona újszálláspusztai lakos visszaemlékezése, aki nagy szeretettel beszélt mind a grófi, mind a bárói családról.

45 Korábbi tanulmányaimban tévesen, ezt a dombos helyet jelöltem meg kis grófkisasszony és nagypapája sírhelyéül.

46 73/1945 Komáromi Fiókleveltár

Nagyherkálypuszta

A terület eredetileg a Koppánmonostori bencés apátság birtoka volt és 1659-ben a Zichy-uradalom része lett. Majort és vadászházat építettek benne. Előbbi uradalmi központként funkcionált, innen intézte a Gyürky-birtok igazgatását 1920 és 1947 között Rothweil Rezső gazdatiszt. A terület az 1848/49-es szabadságharc idején fontos szerepet játszott, erre utalnak a temetőjében található osztrák katonasírok, az ulánus-emlékmű (ez ma az Igmándi erőd előtt látható) és a kapitulációs tárgyalások színhelyétül szolgáló istálló helyén emelt emléktábla.⁴⁷

A pusztát 1908-ban a régi nevén, Nagy Harkály néven törzskönyvezték a szőnyi képviselő-testület és gróf Gyürky Viktorné tulajdonos támogatásával.⁴⁸

1941-ben Nagyherkálypusztán 25, a közeli Hathalom-pusztán 10 és Göbolykúton 6 család lakott. Gyermekük számára építtette gróf Gyürky Viktorné 1941-ben az új iskolát tanítói lakással, kerttel és udvarral.⁴⁹ Már előtte is volt azonban egy iskolának használt épület, ott tanított többek között **Lacika István** is, az 1920-as évek közepéig. Az iskola az 1952/53-as tanévben (a puszta ekkor már Komáromhoz tartozott) 29 tanköteles gyerekkel 1 tancsoport működött Páva Gyula nevelő vezetésével.⁵⁰ A gazdaságban 1945-ben 3 db, egyenként 87,92 m³ nagyságú siló volt.⁵¹

47 Kállay im. 157-158.

48 1235. (3/191.; 19.) in: Kürthy Anna-Tóth Krisztina: Komárom és Szőny képviselő-testületi jegyzőkönyveinek kivonatai 1879-1950. Esztergom 2004, 324. Ezúton szeretnék köszönetet mondani Kürthy Annának, a Városi Levéltár munkatársának, aki ez alkalommal is segítségemre volt az idevonatkozó iratanyag áttekintésében.

49 34/1/941 Komáromi Fiókleveletár, Kürthy-Tóth im. 9-10.

50 Komáromi Fiókleveletár

51 50/89/1945 Komáromi Fiókleveletár

Rothweil Rezső (Vejkepuszta, Sopron m., 1896 – Nagyherkálypuszta, 1947) a keszthelyi gazdasági iskola elvégzése után, édesapja gyermekkori barátja, Szekendy József plébános ajánlására jött a szőnyi Gyürky-birtokra 1920-ban.

Először mint intéző, majd kb. 1938-tól mint főintéző irányította a gazdaságot az uradalom nagyherkálypusztai központjából, ahol családjával lakott. Két fia és két lánya közül hárman éltek meg a felnőtt kort.

A grófnét ért gyakori vádak ellen is ő képviselte a családot, annak betegségétől (1941 eleje) kezdve.

Az egyik ilyen ügyben 11 katonaviselt volt aratója azzal vádolta őt, hogy okatlanul nem vette fel őket fakitermelési munkára.⁵²

Vadászat Nagyherkályon 1935 körül: fehér blúzban gróf Gyürky Viktorné, elől kalapban Montecuccoli Margit

A Gyürky-család a front közeledtével elmenekült Szőnyből és csak 1945-ben tértek vissza. Ekkorra azonban már elvették a kastélyt, az újszálláspusztai kúriát és a Szűnyogvárat is. Az egykori grófi főintéző házában, Nagyherkálypusztán találtak maguknak menedéket, Rothweil Rezső jóvoltából. A grófi család 200 hold földet visszacapott, ezt művelhették, de emellett a család tagjai kénytelenek voltak egyéb munkát is vállalni.

⁵² Szőny, 107/1941 Komáromi Fiókleveltár

Báró Liphay Antal a szőnyi Olajgyárban hegesztőként helyezkedett el, a „kontessz”, vagyis Margit grófnő a komáromi lengyári áztatóban, majd a vasúti híd építésén kapott munkát, és gyapotszedőként is dolgozott. A bárónőt egy évre Csanádapácára (vagy Jászkisérre) telepítették. A báró és családja 1949-ig, a Rothweil-család 1950-ig lakott az intézői házban. Utóbbiak ekkor Szőnybe költöztek.⁵³

Montecuccoli Margit grófnő 1941-ben férjhez ment Pekri István (1921 – Nagyherkálypuszta, 1949) jómódú földbirtokoshoz, akitől 1946-ban kisfia, Lőrincz született. Pekri István 1949-ben halt meg Nagyherkálypusztán, ott is lett eltemetve.⁵⁴

Pekri István aláírása

Pekri István és felesége, Margit grófnő

Foczmann Péter, a főintéző parádés kocsisa, háttérben az istálló, amelyben 1849. szeptember 27-én Klapka György aláírta(?) a komáromi vár és tartozékai átadásáról szóló egyezményt, és az épület helyén álló emlékmű

53 Ifj. Rothweil Rezső visszaemlékezése és családi fényképei

54 Ifj. Rothweil Rezső elmondása. A nagyherkálypusztai temetőben 2007. március 15-én tett több sírkő felirata nehezen, vagy egyáltalán nem olvasható, mivel feliratos részük eltemetődött.

A nagyherkályi temető és a gróf Gyürky Viktorné által állított kereszt talapzatának felirata

A kereszt eredetileg a Csém felé vezető út mellett állt, 1949-ban Pekri István sírjára lett áthelyezve

Pulai János, 1951-ben

Pulai János (Kocs, 1905 – Kmonostor, 1990) gépészkovács Kocson szerzett segédlevelet. 1930-ban feleségül vette **Takács Rozáliát** (Ghiczypusza, 1905 – 1989), kilenc gyermekük született. 1939-ben Koppánmonostorra költöztek, mivel nagycsaládosként Nagyherkályon kaptak földet. 1951-ig gazdálkodott, mellette napszámot is vállalt. 1947-ben, felesége és a saját nevére az alábbi ingatlanok lettek bejegyezve: 593 négyszögöl házhely a Felsőgyöpi dűlőben és összesen kb. 10 kh. szántó az Ácsi határ dűlőben, a Göbolykút dűlőben és a Zöldállás dűlőben. 1951-ben belépett a Dózsa TSz.-be.⁵⁵

Takács Rozália 16 évesen

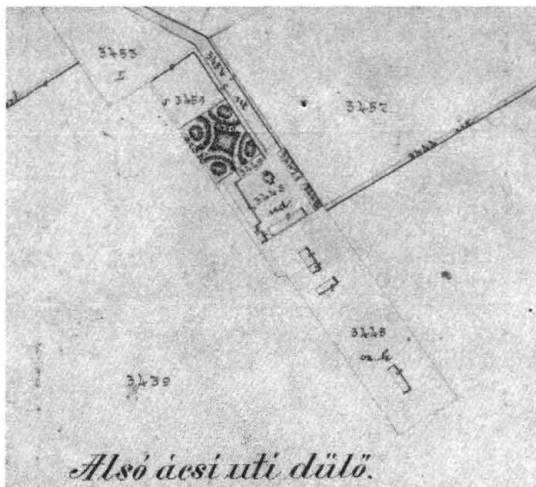
3174 szám **Telek** könyvi betét. helyrajzi név. *Pulai*

A) BIRTOKLAP.

Sor-szám	Helyrajzi szám	A birtokrészeket külön temertető jellel és jogi minőséggel	Térmetrek 1600 □-es kat. holdakban		Jegyzet
			kh.	□-öl	
		A 600/1945. M. E. sz. rendelet — 1946. IX. törvények — alapján kiosztott birtok, a helyrajzi szám és terület magyarázata a részletes felmérés során hivatalból kiküszöbölendő.			
		f			
1	5993	Birtok az Ácsi határ dűlőben	3	—	
2	6248	Birtok a Göbolykút dűlőben	5	—	
3	6324	Birtok a Zöldállás dűlőben	1	348	
4	6325	Birtok a Zöldállás dűlőben	—	1252	

55 Horváth Lorándné gyűjtése

4. Kisherkálypuszta

Az 1884. évi jegyzőkönyvek szerint Kisherkálypuszta birtokosa Mocsáry Antal volt.

1949-ben utódai, Mocsáry László és neje, Mészáros Olga, valamint Szabó József és neje, „Mészáros Sándor és neje Mocsáry Olga Alapítvány” tulajdonában lévő földeket (rétet, szántót, legelőt) a vármegyei Ingatlanforgalmi Bizottság átvette.

Kisherkálypuszta Komárom Város 1911. évi kiegészítési térképén

Ugyanekkor került átvételre két egyszobás-konyhás épület (falazata sár, tetőszerkezete fa, fedése cserép. Az épület hossza 17 m, szélessége 10 m), valamint a Szabó János tulajdonát képező épület 2 szobája (az egyik 6x4 m, falazata sárfal, tetőszerkezete fa, fedése cserép, iroda céljára felajánlott szoba falazata téglá, tetőzete fa, fedése cserép, mérete 5x3 m.), továbbá 1 istálló és 1 felszerelt magtár és fészker épülete. Az ingatlant kb. 50 évesre becsülték, de építésének pontos idejét nem tudták megmondani.⁵⁶

5. A község

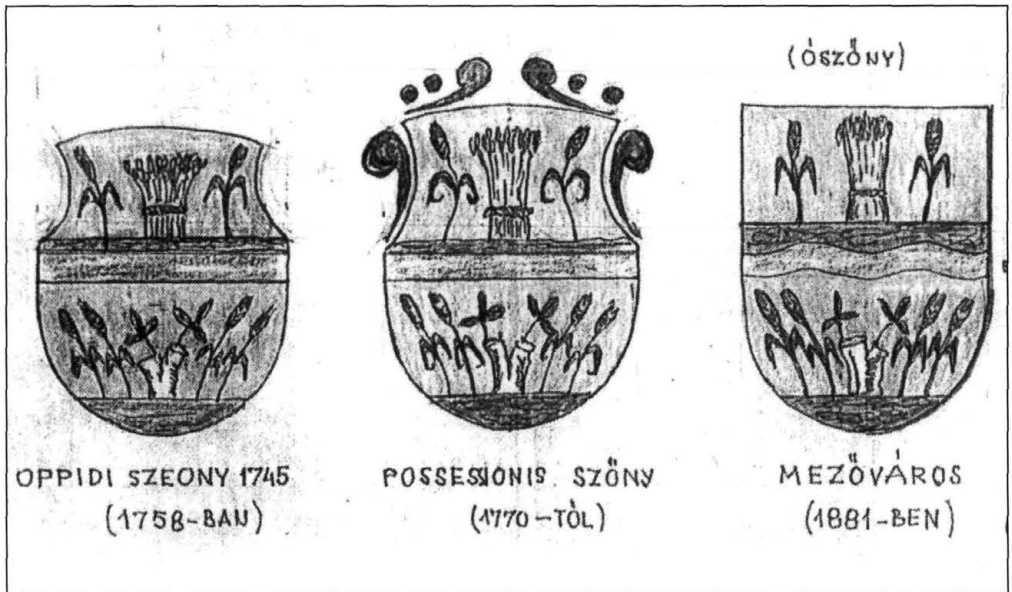
Bár Szőny legnagyobb birtokosa az uradalom tulajdonosa volt, az 1848. évi törvények, majd a Kiegészés után az egykori jobbágytelkek önálló parasztgazdaságokká alakultak. Az 1871/18. tv. besorolása szerint Ószőny nagyközség lett, mely saját ügyeiben nagyfokú autonómiával rendelkezett, vagyis belügyeiben határozatokat és szabályrendeleteket alkothatt, amelyeket a saját maga által választott előjárói hajtottak végre. Rendelkezett a község vagyona felett, kivetette és behajtotta a községi adót, gondoskodott a községi utakról, közlekedési eszközökről, a helység kulturális és oktatási intézményeiről.

Kezelte a tűzoltóságot, közrendőrséget és szegényügyet.

A testület tagjainak felét a falu lakossága választotta háromévente közfelkiáltással, a másik fele a legtöbb adót fizetők közül került ki. A falu élén álló bírót is háromévente választották a testület tagjai közül. A község legképzettebb embere a jegyző volt, akit élethosszig választottak.⁵⁷

⁵⁶ 81/46/1949 Komáromi Fiókleveletár

⁵⁷ Kürthy-Tóth im. 9-10.

Szőny címere pecséteken ábrázolva⁵⁸

A régi ószőnyi községházáról és jegyzői lakról 1879-ből van az első adatunk a szőnyi jegyzőkönyvekből, ám az épület már korábban is állt. Elképzelhető, hogy eredetileg a Zichy-uradalom egyik gazdasági épülete volt. Az új községháza 1948-ban épült fel.

1907-ben, az 1898. évi IV. tc. értelmében a település nevét a jelző (Ő) nélküli Szőny névben állapították meg.⁵⁹

A régi községháza

⁵⁸ Klujber László levéltári kutatásai alapján

⁵⁹ 1170. 3/116-119.; in: Kürthy-Tóth im.

Társadalmi élete sokrétű volt: 1919-től Gazdakör, 1925-től Levente Egyesület, 1930-tól Önkéntes Tűzoltó Testület, Polgári Lovászegylet, Iparoskör, 1935-től Szőnyi Football Club, Szőnyi Férfikar, illetve a Vörös (vagy Zöld) Kereszt működött a településen. A községbe 1926-ban vezették be a villanyt.

A Vörös Kereszt helyi tagjai, 1930 körül (jobb szélén álló alak, Dózsa Eszter)

Sütheő Béla

A község egészségügyi feladatait 1927-től a "Mégváltóház" címzett gyógyszertár, 2 okleveles szülésznő és egy körorvos látta el.

Sütheő Béla (Kajdacs, 1891 -?) egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. 1927-ben telepedett le Szőnyben, ahol gyógyszertárat alapított. A gyógyszertárat 1936-tól **Szeberényi Andor** gyógyszerész vezette. Őt követte **Pataky Kornél** gyógyszerész (1890 – Szőny, 1960).

A bába

Herbszt Béláné szül. Szabó Rozália (Szőny, 1913 – Szőny, 1989), Szabó László MÁV-kalauz és Vízkelety Terézia gyermeke volt. Fiatalkorában a komáromi keserűvíz telepen dolgozott. Első férjétől két gyermeke született. Férje halála (1939) után Six Sándor pékhez ment feleségül, aki támogatta továbbtanulását, így 1942-ben elvégezte a Kassai Magyar Királyi Állami Bábaképző-Intézet bábatanfolyamát. 1943-tól szülésznőként dolgozott: Szőny egy része, Bélapusztá, Perjépusztá és az almásfüzitői Nagykolónia egy része tartozott hozzá.

1953 körül egy évig dr. Pataky László, a szülészeti osztály vezetője mellett dolgozott a szőnyi kórházban, majd újra folytatta a bábanoi foglalkozást. 1957 körül dr. Janich János körzeti orvosnál lett asszisztensnő, majd körzeti ápolónő. Innen ment nyugdíjba.⁶⁰

⁶⁰ Herbszt József családi iratai alapján

Mi a kassai magyar királyi állami Bábaképző-Intézetnek igazgató-tanára és a magyar királyi kollós- és közoktatásiügyi minisztertől kiküldött vizsgálok jelen oklevelünkkel tanításra alkalmassáknak, akik iltet, hogy tisztességes

Szabó Rozália Herbszt Béláné

született Szabó Károlyné Magyarországon 1873 május 10-án, jelen korbán valósán

a kassai magyar királyi állami Bábaképző-Intézetben az 1941/94. évi Bábatanfolyamon öt rendszeres tanulót is egyenként eltekintve az okleveli előírások szerinti vizsgákra megkezdte a vizsgálatot alkalmassá gyakorlóképzéséről és alkalmasnak ítélt a vizsgák eredménye alapján a bábaképzés gyakorlatára képzettek és alkalmassáknak bizonyított. Azok a vizsgák, amelyekre az intézetben az előírtak szerinti vizsgákra megkezdte a vizsgálatot alkalmassá gyakorlóképzéséről és alkalmasnak ítélt a vizsgák eredménye alapján a bábaképzés gyakorlatára képzettek és alkalmassáknak bizonyított. Azok a vizsgák, amelyekre az intézetben az előírtak szerinti vizsgákra megkezdte a vizsgálatot alkalmassá gyakorlóképzéséről és alkalmasnak ítélt a vizsgák eredménye alapján a bábaképzés gyakorlatára képzettek és alkalmassáknak bizonyított.

Kassa, 1942. május 20. napján

[Handwritten signatures and stamps]

1941. május 20. napján
Szabó Rozália

1947. évi Bábaképzés tanfolyamján résztvevők listája

Bábaképzés tanfolyamokon résztvevők: (A tanfolyam vezetőjének bejegyzése.)

Csecsemő táplálási és gondozási tétel: "Mégfelelt!"

Sommarom, 1947. május 18.

Dr. [Signature]

1947. évi Bábaképzés tanfolyamján résztvevők listája

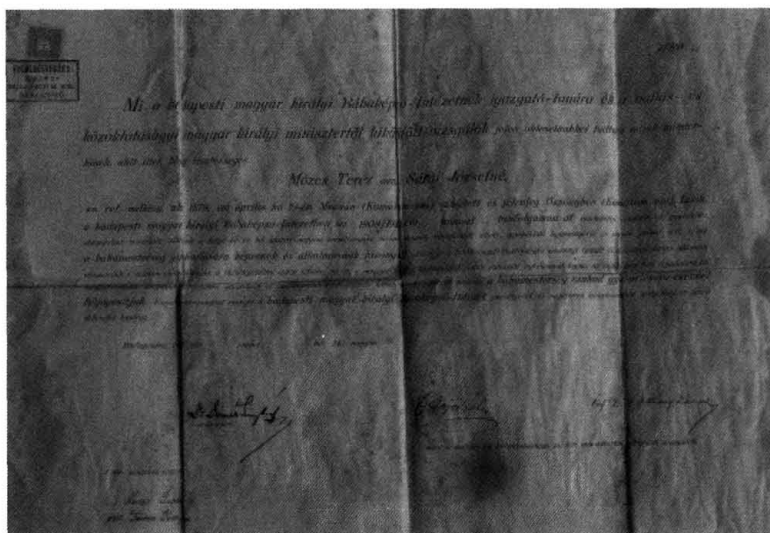
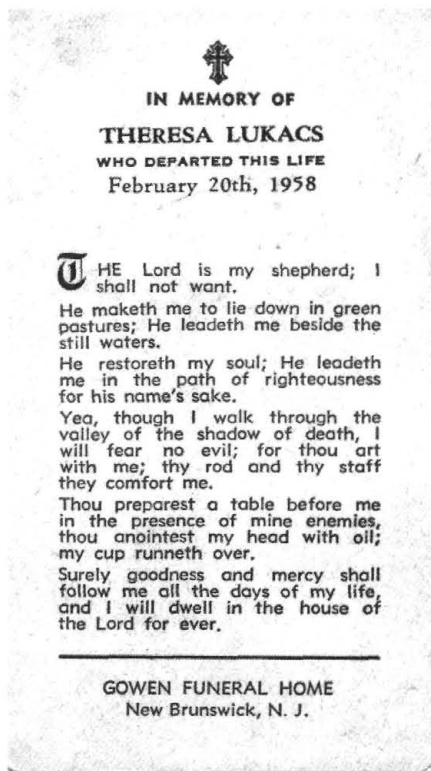
Kérelm.	Vizsgálat eredménye	Kérelm.	Vizsgálat eredménye
1940	Rendkívül jól	1941	Rendkívül jól
1941	Rendkívül jól	1942	Rendkívül jól
1942	Rendkívül jól	1943	Rendkívül jól
1943	Rendkívül jól	1944	Rendkívül jól
1944	Rendkívül jól	1945	Rendkívül jól
1945	Rendkívül jól	1946	Rendkívül jól
1946	Rendkívül jól	1947	Rendkívül jól
1947	Rendkívül jól	1948	Rendkívül jól
1948	Rendkívül jól	1949	Rendkívül jól
1949	Rendkívül jól	1950	Rendkívül jól
1950	Rendkívül jól	1951	Rendkívül jól
1951	Rendkívül jól	1952	Rendkívül jól
1952	Rendkívül jól	1953	Rendkívül jól
1953	Rendkívül jól	1954	Rendkívül jól
1954	Rendkívül jól	1955	Rendkívül jól
1955	Rendkívül jól	1956	Rendkívül jól
1956	Rendkívül jól	1957	Rendkívül jól
1957	Rendkívül jól	1958	Rendkívül jól
1958	Rendkívül jól	1959	Rendkívül jól
1959	Rendkívül jól	1960	Rendkívül jól
1960	Rendkívül jól	1961	Rendkívül jól
1961	Rendkívül jól	1962	Rendkívül jól
1962	Rendkívül jól	1963	Rendkívül jól
1963	Rendkívül jól	1964	Rendkívül jól
1964	Rendkívül jól	1965	Rendkívül jól
1965	Rendkívül jól	1966	Rendkívül jól
1966	Rendkívül jól	1967	Rendkívül jól
1967	Rendkívül jól	1968	Rendkívül jól
1968	Rendkívül jól	1969	Rendkívül jól
1969	Rendkívül jól	1970	Rendkívül jól
1970	Rendkívül jól	1971	Rendkívül jól
1971	Rendkívül jól	1972	Rendkívül jól
1972	Rendkívül jól	1973	Rendkívül jól
1973	Rendkívül jól	1974	Rendkívül jól
1974	Rendkívül jól	1975	Rendkívül jól
1975	Rendkívül jól	1976	Rendkívül jól
1976	Rendkívül jól	1977	Rendkívül jól
1977	Rendkívül jól	1978	Rendkívül jól
1978	Rendkívül jól	1979	Rendkívül jól
1979	Rendkívül jól	1980	Rendkívül jól
1980	Rendkívül jól	1981	Rendkívül jól
1981	Rendkívül jól	1982	Rendkívül jól
1982	Rendkívül jól	1983	Rendkívül jól
1983	Rendkívül jól	1984	Rendkívül jól
1984	Rendkívül jól	1985	Rendkívül jól
1985	Rendkívül jól	1986	Rendkívül jól
1986	Rendkívül jól	1987	Rendkívül jól
1987	Rendkívül jól	1988	Rendkívül jól
1988	Rendkívül jól	1989	Rendkívül jól
1989	Rendkívül jól	1990	Rendkívül jól
1990	Rendkívül jól	1991	Rendkívül jól
1991	Rendkívül jól	1992	Rendkívül jól
1992	Rendkívül jól	1993	Rendkívül jól
1993	Rendkívül jól	1994	Rendkívül jól
1994	Rendkívül jól	1995	Rendkívül jól
1995	Rendkívül jól	1996	Rendkívül jól
1996	Rendkívül jól	1997	Rendkívül jól
1997	Rendkívül jól	1998	Rendkívül jól
1998	Rendkívül jól	1999	Rendkívül jól
1999	Rendkívül jól	2000	Rendkívül jól

Herbszt Béláné bábnaplója⁶¹

61 A bábaoklevél és a bábakönyv Márkiné Tárnok Eszter gyűjtése

Sárai Józsefné szül. Mózsa Teréz (Mocsa, 1879 – New Brunswick, 1958) férje halála után kitanulta a bábaságot és 1910-1913-ig Bakony-sárkányon dolgozott. 1913-ban kivándorolt Amerikába, ahol férjhez ment Lukács Józsefhez. Három gyermekét a háború miatt már nem tudta kivitetni magához, de élete végéig támogatta őket. A gyerekek Szőnyben nevelkedtek, elhunyt férje testvérénél.⁶²

⁶² Várhidiné Péntes Ilona családi iratai alapján

A népszámlálási adatok szerint Szőny lakossága 1941-ben 4066 fő volt. Ebből magyar anyanyelvű 4016, német 5, szlovák 5, cigány 25, egyéb 15. Vallás: r.kat. 2392, gör.kat. 12, ref. 1525, ág.ev. 80, gr.kel. 5, izr. 40, egyéb 12.

A község határa 1949-ben 25 km hosszú volt: Nagyherkály 12,5 km, Hathalom puszta 14,5 km, Újszálláspuszta 10 km, Kisherkálypuszta 10 km, Göbölkút 14,5 km, Bartusekpuszta 9 km, Almásfüzitő 7 km-re fekszik a községtől.⁶³

A település, a hivatalos és félhivatalos információk közvetítésére kisbírókat alkalmazott, akik „kidobolták” a híreket. 1947-ben Süveg László, Süveg József és Csinger Lajos szőnyi lakosok látták el a teendőket. Fizetésként 150 Ft-ot, O.T.I. biztosítást, valamint évenként 1 rend téli és nyári ruhát, 1 pár bakancsot és 1 pár csizmát kaptak.⁶⁴

1950-ben a községi elöljáróság „700 drb fehér zománc alakú házszámablát utcafelírással, fekete betűkkel és számokkal, piros kerettel darabokként 6.50 Ft-os árban” rendelt meg egy budapesti fémnyomó üzennél.⁶⁵

Az elnök⁶⁶

Kerekes Ferenc (Szőny, 1901 – Szőny, 1966) 1949-1950 között Szőny községben mint bíró működött.⁶⁷ 1950-ben a Végrehajtó Bizottság elnökének választották.

1966-ban bekövetkezett haláláig a község érdekeit képviselte, valamint a lakosság szolgálatában becsülettel és szerénységgel tevékenykedett.

1966. május 4-én a tanácsház tanácstermében 14 órakor megtartott ülésen búcsúztak Kerekes Ferenc Szőny községi Tanács Végrehajtó Bizottságának elnökétől. A jelenlévők személyes hangú megemlékezéseit jegyzőkönyvben rögzítették. Ezt követően, „Tekintettel arra, hogy a részvétnyilvánításra megjelentek közül több hozzászólás nem volt a tanácsülés elnöke megköszönte a megjelenést, majd felkérte a jelenlevőket, hogy együttesen induljanak el a temetésre.”⁶⁸ Munkássága alatt hatalmas fejlődésen ment keresztül a község.⁶⁹

63 Kürthy-Tóth im. 2852 (6/126-127.;19.)

64 A Komáromi Fiókleveletárban Szőny község 1932 és 1936 közötti, valamint ... dobolási könyvei található meg.

65 Szőny, 52-223/1950 Komáromi Fiókleveletár

66 Kürthy Anna írása. A fényképet Kerekes Ferenc unokája, Hollósy Zsuzsanna bocsátotta rendelkezésünkre.

67 Szőny község képviselőtestület 70/1949. számú szeptemberi közgyűlési határozata

68 Szőny Község Tanácsülési jegyzőkönyve 1966. május 4. Komáromi Fiókleveletár

69 Szőny Község Tanácsülési jegyzőkönyve 1950, 1966 Komáromi Fiókleveletár

A jegyző

Nyikus Imre (Szőny, 1914 –Szőny, 2004) elemi iskolát Szőnyben, a polgárit Komáromban végezte. 1933-ban felső kereskedelmi iskolai diplomát szerzett Pécsen. 1937-től 1939-ig a Szőnyi Hitelszövetkezetenél dolgozott könyvelőként. Ezt követően 2 év szendi segédjegyzőség után Szőnyben lett 1941 és 1945 között segéd-, majd 1945-1952-ig vezetőjegyző. Ekkor beszolgáltatás megtagadása miatt internálták. Szabadulása után rövid ideig építőipari segéd munkásként, majd 1956-ig gondnokként, 1957-től főkönyvelőként dolgozott a tatai Szakmunkásképző Intézetben, 1975-ben bekövetkezett nyugdíjba vonulásáig.⁷⁰

Egyházi élet

A római katolikus egyház

Az 1848-49-es szabadságharc idején a templom körül nagy harcok folytak, és az épület megsérült, ennek nyomait a tornyon és a nyugati oldalhomlokzaton lehet látni.

A 20. század elején Gyürky Viktorné grófnő az oratórium berendezéséhez nyújtott támogatást, s a templom órájának javítását végeztette el.

A szőnyi katolikus plébánosokat Kállay Ödön történeti művében már felsorolta.⁷¹ Utolsóként említi Szekendy Józsefet.

Ns. Szekendy József (Sopronszécsény, 1885 – Szőny, 1968) plébánost 1909-ben szentelték pappá. Hivatását Mocsán kezdte, majd Nagylózs, Csepreg, Kisbér, Győrszemere, Győrújváros és Szany községben tevékenykedett. 1922-ben Szőnybe került, ahol többek között a községi képviselő testület tagja és a Hangya felügyelő bizottságának az elnöke volt. 1965-ig látta el az egyházi teendőket.⁷²

⁷⁰ Nyikus Péter családi iratai

⁷¹ Kállay im., 139.

⁷² A c. esperes sírja a szőnyi katolikus temetőben található.

Szekeny József, 1930 körül

Varanka (Vámosi) László
keresztségi emléke, 1926-ból

Szőny mezőváros plébánia pecsétje

Katolikus esküvő, 1940-ben – fényképezkedés a templom mellett, Szekeny József plébánossal

Szekeny József misézik

Nyikus Istvánné, Petrovics Jánosné és
Vámosi Józsefné virágdíszítők, 1958-ban

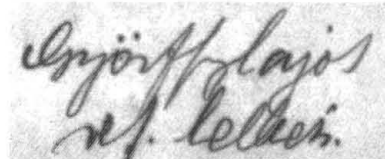
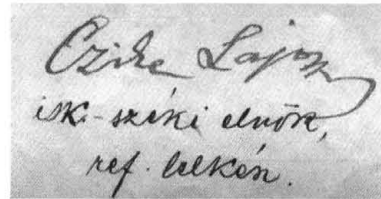
A Szőnyi Római Katolikus Ifjúsági Egyesület tagjai (második ülő sorban balról a második: Rozemberg Erzsébet) és pecsétje

Szekendy Józsefet 1968-ig Pápai György és 1989-ig Németh Kálmán követte. 1989 és 1995 között Spekl Antal, 1997-ig Bodnák József, 1997-98-ban Pados József, 1998-ban Szakály Gyula, utána 2000-ig Kántor Antal látta el az egyházi teendőket.

Jelenleg pedig Smudla Tamás plébános szolgálja az egyházközséget.⁷³

A református egyház

A szőnyi református templom történetét Kállay Ödön, a szőnyi egyház tulajdonában lévő Aranyoskönyv alapján feldolgozta és lelkészek névsorát 1922-ig felsorolta.⁷⁴ Ezt követően 1937-ig Várady Lajos lelkész (ő tataroztatta a templomot és három harangot is öntetett - a háborús viszonyok miatt ugyanis kettőt a honvédség beöntött), 1939-ig Ódor László segédlelkész, 1950 augusztusáig Györffy Lajos, novemberig segédlelkészek, 1950 novemberétől 1991-ig Nagy Lajos, 1992-ben Lentulai Attila szolgáltak Szőnyben.

Györffy Lajos lelkész beiktatása, 1940-ben

⁷³ Smudla Tamás plébános közlése és Vámosi Lászlóné fényképei. Ezúton is köszönöm segítségüket.

⁷⁴ Kállay i.m., 132.

Nagy Lajos református lelkész a lelkészi hivatal előtt, 1965 körül

Nagy Lajos lelkész a református templomban komfirmálókkal, 1984-ben. Jobbról a második fiú, Turi Zsolt

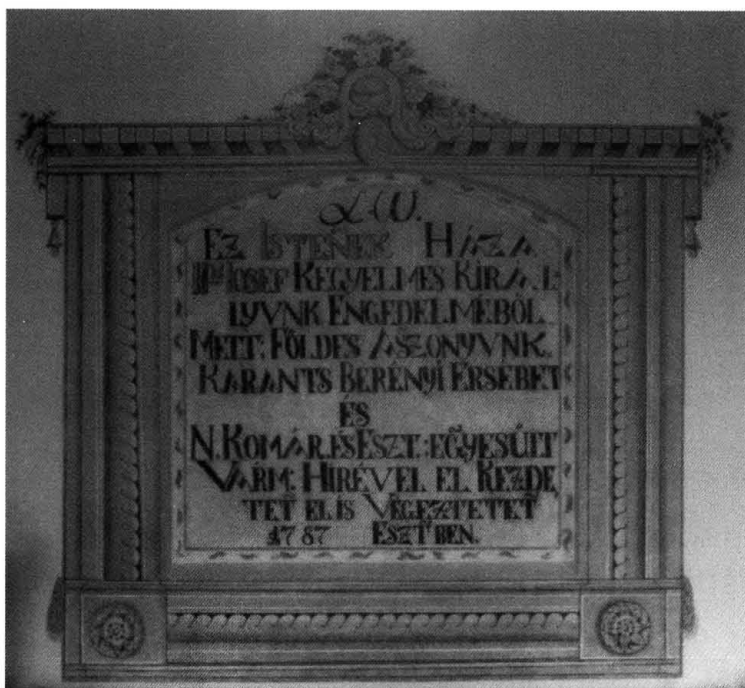
1993 óta Kovács Zoltán nagytiszteletű úr látja el a lelkipásztori szolgálatot. Nevéhez fűződik a templom külső-belső tatarozása, valamint az 1995-ben megtalált, eredetileg 1787-ben készült, majd 1863-ban, Varjú István lelkész idejében végzett templomfelújítás alkalmával bemeszelt építési felirat felújítása is. A feliratról Kállay Ödön kéziratában olvashattunk először, és Klujber László kutatásaiban is szerepel.⁷⁵ Elsősorban neki és a lelkész úr kitarlásának köszönhető, hogy a kibontott feliratot Gajzágó Dorottya festőművész-restaurátor helyreállította és most eredeti szépségében látható.⁷⁶

⁷⁵ Kállay im 131.

⁷⁶ Ezúton szeretnék köszönetet mondani Kovács Zoltán szőnyi református lelkésznek, önzetlen segítségéért.

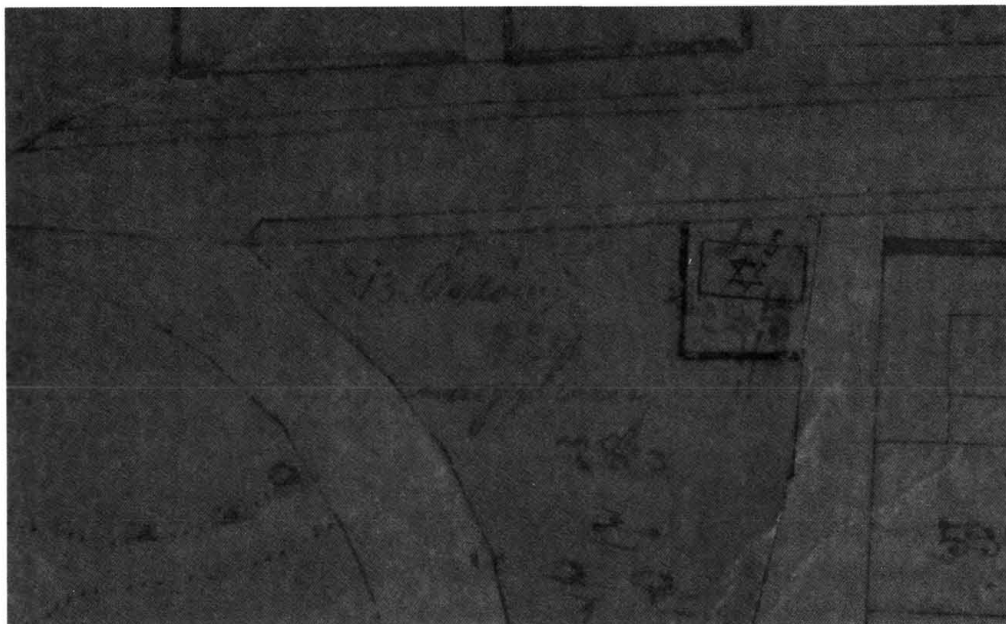
A református templom építési táblája restaurálás előtt és után

A szőnyi izraelita egyház

A 20. század másik jelentős, de sajnos mára már nyom nélkül maradt építkezése a 19. század végétől, elsősorban a fűzitői keményítőgyárban alkalmazott hivatalnokok miatt megnövekedett számú izraelita lakossághoz kapcsolódik.

A szőnyi zsidók 1909-ig a komáromi neológ hitközséghez tartoztak, ám ekkor, Schatz Adolf kezdeményezésére fiók hitközséggé alakultak. Imaházukat is ekkor építették fel a községi nagyvendéglőtől nyugatra, a tér északkeleti sarkán.⁷⁷

A zsinagóga elhelyezkedése Szőny 1905. évi kataszteri térképén feltüntetve

A zsinagógát 1944-ben bontatta el a község, mondván: *”A község vezetőségének és közönségének régi óhaja, hogy a község központjában, a községházával szemben lévő tér megfelelően rendezve legyen. ... A tér sarkán a 83 négyszögöl területen felépült zsinagóga akadályt képez, s annak eltávolítása szükségessé vált.”*⁷⁸

A szőnyi zsidó temető a református temető mellett helyezkedik el. Az általunk megállapítható legkorábbi temetkezés 1893-ból származik, Paschkusz Hermanné szül. Lengyel Rozália sírja. A legújabb pedig 1992-ből, Lengyel Imre sírja. A temetőben összesen 44 db sír található, ebből 23 általunk olvasható, a többi olvashatatlan vagy csak héber felirat van rajta. Ravatalozójuk néhány évvel ezelőtt életveszélyessé vált, ezért le kellett bontani.

⁷⁷ Kállay i.m. 55.

⁷⁸ Kürthy-Tóth im. 2582. (5/329-332;43.)

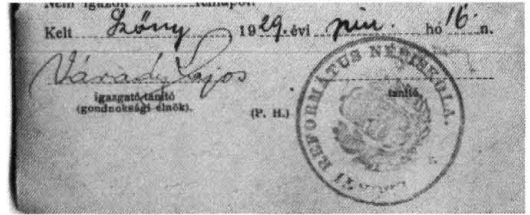
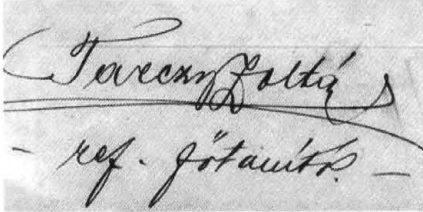
A szőnyi zsinagóga keleti és nyugati oldala, valamint főhomlokzata régi képeslapokon

A szőnyi zsidó temető 2007. április 1-jén. Fotó: Török Csaba

Az oktatás

Szőnyben az oktatás története a református egyházzal egyidős. A reformátusoknak már a 18. század közepén volt iskolájuk, melyet elbontottak. A ma is álló Belső utcai (ti. Kossuth Lajos u. 63.) épületet ennek helyén, 1879-ben emelték.

1920

1911-ben, ugyanebben az utcában, a templomtól nyugatra még egy kisebb iskolaépületet és egy tanítói lakást is kaptak a reformátusok.⁷⁹

A szőnyi katolikus egyház tanítását a plébánia-épületben kezdte meg. Iskolája 1787-ben épült fel a plébániával szemben, gróf Zichy Miklósné jóvoltából. Az iskola a kántortanító lakását is magában foglalta. Az épület az 1848/49-es szabadságharc alatt találatot kapott, majd újjáépítése után még 1909-ig használták. Ekkor épült fel vele szemben a modern, emeletes iskola, a régi épület pedig a kántortanító lakásául szolgált.⁸⁰

Jasper Antal

Jasper Antal (Székesfehérvár, 1890 -?) kántortanító működését Kókán kezdte, 1927-ben került Szőnybe. A községi képviselő-testület virilis tagja, a római katolikus énekkar vezetője, a Hangya felügyelő bizottságának a tagja és a Polgári Lovászegyesület alelnöke. Három gyermeke volt.

A Szőnyhöz tartozó Kisszőny pusztán 1912-ben, Bélapusztán 1948-ban létesült iskola az intézői lakban. Utóbbiban külön bejáratú tanítói lakást is kialakítottak, melyhez ún. gyakorló-terület tartozott.⁸¹ A bélapusztai iskolát 1955 körül szüntették meg. Utolsó tanítója Kiss Sándorné Nagy Ilona volt (1931-Szőny, 1977).

⁷⁹ Kállay im. 134-135.

⁸⁰ Kállay im. 139.

⁸¹ 2766. (6/55-56.;3) in: Kürthy-Tóth im.

1950-ben az alábbi szőnyi oktatási intézményeket államosították: Felső u. 58. sz. alatti iskola, tanítói lakkal, udvarral, kerttel, Felső u. 233. szám alatti iskola, tanítói lakással, udvarral, kerttel (ezek a római katolikus iskolák voltak); Belső utcai nagyiskola és Belső utcai kisiskola tanítói lakással, valamint Belső utcai tanítói lakás (református iskolák).⁸²

Kiss Sándorné Nagy Ilona tanítónő osztályával, 1964-ben

A református iskolákat az államosításkor megszüntették. A templom mögött álló régi iskolát 1993-ban kapta vissza az egyház. Jelenleg gyülekezeti teremként működik.

A katolikusok Felső u. 58. számú épületét az államosítás során megtartották és az I. számú Általános Iskola néven működtették. Az iskolát 1965-ben új épülettel bővítették a Magtár mögött. A régiben még 40 évig az alsó osztályosok tanultak, de 2006-ban, a Magtár utcai iskola bővítésekor itt is megszűnt az oktatás.

Az iskola tانتestülete, 1964 körül

Álló sorban balról: Balogh László, Reider József, Vasvári Pál igazgató, Herman Ödön, Galambos Tamás, Horváth László. Ülő sorban balról: Hegedűs Károlyné, Galambos Tamásné, Dr. Óbert Zoltánné, Szederkényi Judit, Balogh Lászlóné, (?), Herman Ödönné, Tamás Istvánné, Piriti Károlyné

⁸² Jegyzőkönyv a szőnyi iskolák államosításáról. Komáromi Fiókleveletár

Herman Ödön (Bársonyos, 1914-Kisbér, 2005) Pápán végzett a tanítóképző főiskolán.

Tárkány és Császár után, az 1963-as tanévtől a szőnyi iskolában tanított nyugdíjba vonulásáig (1974-ig). Emellett a szőnyi művelődési házban működő Szabadság Moziban mint üzemvezető tevékenykedett és községi sakkszakkört vezetett.

Herman Ödön szül. Kiss Ilona (Kunszentmárton, 1921-Komárom, 2006) Pesten szerzett orosz tanári diplomát, 1951-ben. Férjével együtt ő is Tárkányban, Császáron, majd Szőnyben tanított és szakfelügyelőként is tevékenykedett. 1981 körül ment nyugdíjba. Mindketten a szőnyi katolikus temetőben nyugszanak.⁸³

Az államosítás után kb. 1958-ig Jasper Antal, 1960-ig Tamás István, őt követően Vasvári Pál 1975-ig, Reider József 1980-ig, Kovács László 2005-ig töltötte be az iskolaigazgatói széket. Jelenleg Karikó Balázs az igazgató.

Községi kisedővő felállítására már 1887-ben bizottságot hoztak létre, ám ez a terv, alkalmas épület híján egyelőre nem valósult meg.

Hosszas tervezgetés után, végül 1894-ben a menedékház felügyelő-bizottság menedékház és dajkalakás építésére versenytárgyalást írt ki.

Borvendég Borbála óvónő a gyerekekkel, 1950-ben

1922-ben a főjegyző előterjesztésére, a gyermekek magas létszáma miatt a menedékház óvodává való fejlesztését és egy óvónő alkalmazását határozta el a községi képviselő-testület. Az óvónő 1931-ig Dr. Vízkelety Béláné volt.⁸⁴ Az óvoda jelenleg mint a Színes Szőnyi Óvoda Sáriné Burián Mária vezetésével működik.

⁸³ Fekete Ferencné Herman Mária közlése alapján

⁸⁴ Kürthy-Ióth. Im.: 377, 657, 1783, 2139, valamint Sáriné Burián Mária jelenlegi óvodavezető képe.

Turi Zsolt gyűjtése

A szőnyi kultúrház

A község 1927-ben Népkönyvtárat kapott, a szőnyi kultúrház pedig 1936 decemberére készült el. Az építéskor 250-300 db szék és a vendégszoba számára szükséges bútorok beszerzésére adott a képviselő-testület felhatalmazást. A ház építésére és berendezésére összesen 47.000 pengőt különített el a község.⁸⁵

A kultúrház mozizásra is alkalmas volt. Az 1950-es években **Varga Károly** gépészmérnök (Jóka, Pozsony vm. 1907 – ?) vetítette a filmeket, aki 1950-ben a Mozgófényképüzemi Üzemvezetői és Gépkezelői Tanfolyam keskenyfilmű változatán üzemvezetői és gépkezelői képeztést, ezt követően 1958-ban normálfilmű moziüzemű üzemvezetői bizonyítványt szerzett.

Szüreti bál, 1929-ben

85 Kürthy-Tóth im. 2349. (5/161.;25.)

Leánykör farsangi tarkaestje a Kultúrházban, 1942-ben

1941

Szüreti felvonulás, 1940-es évek

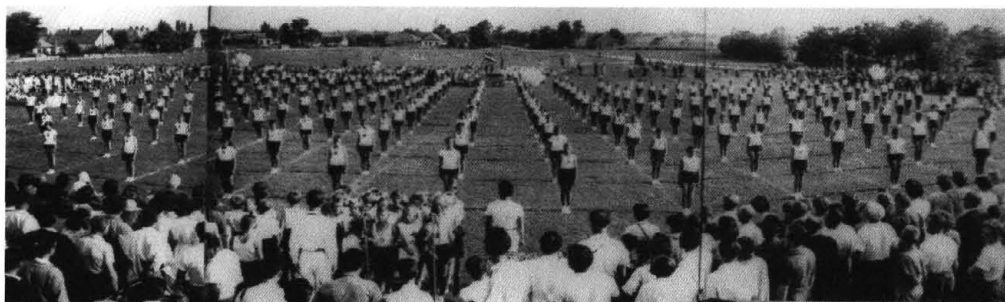

A „Bandi prímás” vezette Cigányzenekar az 1920-as években

A 20. század első felében a mai Virág utca végét Cigány utcának nevezték. Az ott élő cigányok közül több tehetséges zenész került ki, akik aztán a különböző közösségi rendezvényeken (pl. szüreti bálók) szolgáltatták a zenét.

Sportélet

Mind a mai napig sokan emlékeznek Szőnyben arra a két tornaünnepélyre, melyet a kiváló gyepel rendelkező Vásártéren rendeztek 1958-ban és 1959-ben az iskolai tanév végén, Galambos Tamás testnevelő irányításával.

Tornaünnepély a Vásártéren

Az új iskola melletti gépállomás területe egy részének átadásával felvetődött a gondolat, hogy egy nagyméretű focipályát kellene létesíteni. Helyi szinten nagy szervezkedés kezdődött, megmozdult az egész falu a terület rendbetételére. Ekkor, mint a mesében, 1966-ban bejelentkezett egy osztrák úr a helyi tanács elnökénél, Vizur Lászlónál, hogy megvennie a Vásártéren lévő gyep nagy részét, mert jó minőségűnek találja, szeretné Ausztriába szállítani focipálya és más területek burkolására. A település vezetői azzal a feltétellel adták el a gyepet, hogy a Szőnyben építendő új pályára megfelelő mennyiséget kívágnak belőle, valamint a Vásártér újra füvesítéséről is az osztrák cégnek kell gondoskodnia. Az osztrákok ebbe beleegyeztek, de a szállításról helyben kellett gondoskodni. Az akkori legmodernebb gépekkel kivágott mintegy 54.000 db, 30 x 60 cm méretű gyeptegla a szőnyi pályára került, és ennek mintegy kétszeresét kamionnal Ausztriába szállították.

Sokan dolgoztak a helyiek közül a pálya gyepesítésén. Vasvári Pál igazgató tanítási szünetet rendelt el, és a legnagyobbak a 7. és 8. osztályosok is segítettek, Galambos Tamás szervezésében. A pálya körüli salakot Almásfüzitőről hozták vasúton, terítését, hengerlését szintén „társadalmi” munkában végezték.

Megérkezett a gyeptegla

Készül a pálya – középen Galambos Tamás testnevelő tanár

A pályaaavató ünnepséget 1967-ben tartották a Tatabányai Bányász nagyhírű első osztályú labdarúgóinak vendégjátékával, ellenfél Szőny válogatottja volt. A csapat játékosai, volt szőnyi diákok, az ország minden részéből jöttek össze különböző osztályú bajnokságokból a erre a jeles alkalomra. Meglepetésre 7:2 arányban Szőny csapata bizonyult jobbnak, a több mint kétezer néző előtt zajló mérkőzésen.

Épül a salak futópálya, 1966-ban

A pályaaavatón győztes Szőnyi csapat, 1967-ben

Az elkészült nagyméretű focipálya ebben az időben egyedülállónak számított, hiszen az egész Dunántúlon nem volt több olyan általános iskola, amely rendelkezett volna ilyen pályával és napjainkban is kevésről mondható el az országban.⁸⁶

A posta

A szőnyi postahivatalról tudjuk, hogy 1925-től Szűcs László Alsó utcai házában működött. Ebben az időben a vele szemben lakó Csaplár József volt a falu postása. 1950-ben a posta átköltözött a Petőfi Sándor u. 14. alá, majd 2005-ben a Széchenyi út –Vásártér u. sarkára.

A Petőfi S. u. 14. szám alatti posta, 1960-ban

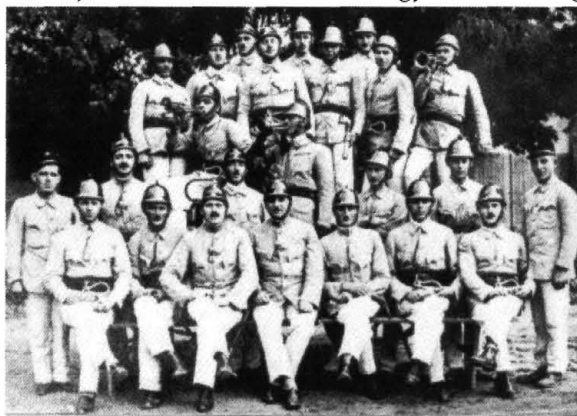

Csaplár József postás

⁸⁶ Galambos Tamás, ifj. Galambos Tamás, Turi Győző képei és visszaemlékezései alapján írta és gyűjtötte Turi Zsolt

Az ószőnyi önkéntes tűzoltóság⁸⁷

Az ószőnyi önkéntes tűzoltóság 1885-ben alakult meg. Egyesületi elnöknek nagy Antalt, főparancsnoknak Vásonkeöy Imrét, jegyzőnek Horváth Józsefet választották. Kezdetben kézfecskendőt használtak, majd 1889-ben lóvontatású kocsifecskendőt kaptak. Ezzel egyidőben Ószőny község önkormányzata kiadta első tűzrendészeti szabályrendeletét. Az első világháború után újjá kellett szervezni az együletet, melynek látványos fejlődése 1925-től indult meg. Egyre több tűzoltó végezte el az altiszti tűzoltótanfolyamot. A második világháborúba sorra hívták be a jól képzett tűzoltókat, így az egyesületet a háború után ismét újra kellett szervezni. Ez az egyesület 1982-ig működött.

Ószőnyi Önkéntes Tűzoltó Egylet, 1925-ben

Villám András (Szőny, 1896-?) 1933-ban látogatta a Komárom-Esztergom-vármegyei Tűzoltó-Szövetség által szervezett járási altiszti tűzoltó szaktanfolyamot.

Pénzes János (Szőny, 1910-Szőny,1989) eredeti foglalkozását tekintve kovács volt. Orbán Nándor tatai kovácsmesternél tanoncokodott 1926 és 1929 között. Ez idő alatt lakást és élelmet kapott mesterétől. Kovács segédlevelét 1929-ben kapta. 1943-ban légoltalmi kiképzéssel kibővített törvényhatósági tűzoltótanfolyamot végzett

Ezzel az önkéntes, köteles és magántűzoltóságok altiszti tennivalóinak ellátására képesítettnek nyilvántották. 1949-ben a szőnyi önkéntes tűzoltó egyesület tagja, majd utolsó vezetője lett. 1969-ben Pénzes János önkéntes tűzoltó főhadnagyot századossá léptették elő és megkapta a Tűzrendészeti érem arany fokozatát, 1975-ben pedig Tűzvédelmi Munkáért Érmét kapott.

⁸⁷ Ördög Béla és ifj. Pénzes János családi dokumentumai, valamint Bilkó István azonos című tanulmánya alapján in: Komáromi Levelek 2007 (XIII.) 2.

A vasút

Az 1883/1884-ben kiépült Budapest-Új-Szöny vasútvonalhoz Ószöny községben is vasúti megállóhelyet építettek. Ehhez a község 200 forintot adott. A területet Vásonkeőy Imre nagybirtokostól sajátította ki.

A vonal eredetileg egy sínpárral üzemelt, a megnövekedett forgalom miatt azonban az 1900-as évek legelején még egy sínpárt építettek.

Vasutas összejövetel a szőnyi kultúrház melletti vendéglőben. Jobb oldalt a második vasutas Pénzes István

Pénzes István (Szöny, 1896-Szöny, 1961) a református iskolában tanult. Az I. világháborúban az orosz fronton megsebesült, majd a román és az olasz frontra került, itt is érte a háború vége. 1920-ban a vasútnál helyezkedett el, ahol először krampácsoló volt, majd vonatkísérő és ezt követően vonatfékező lett. Onnan ment nyugdíjba. Családjával a Belső utca 327. (ma: Kis utca 9.) számú házban lakott.⁸⁸

A mozdonyon elől Varanka József ül

Varanka József (Szöny, 1898-Szöny, 1966) a katolikus elemi iskolában tanult. Mozdonyvezető lett és 1947-ig a vasútnál dolgozott, azt követően a Tímföldgyárban helyezkedett el szintén mozdonyvezetőként. Nevét a vasútnál 1940 körül magyarosíttatni kellett, a **Vámosi** nevet választotta. A Vársártér 1. szám alatt lakott a szülői házban. 1920-ban feleségül vette Rozemberg Erzsébetet, s a Rákóczi utcában (ma: Bercsényi utca) építkeztek, 1923-ban költöztek oda.⁸⁹

⁸⁸ Várhidiné Pénzes Ilona visszaemlékezése és családi képei alapján

⁸⁹ Vámosi Lászlóné szül. Hajnal Eszter visszaemlékezése és családi képei alapján

Ipar

1942-ben a Magyar Olajművek Rt. gyár építését kezdte meg Szőny keleti szélén. A MOLAJ néven ismert gyártelepet az egykori római település, Brigetio katonavárosára, a tisztviselői és munkáslakásokat a legiotábor egy részére építették rá. Az építkezések során római kori sírok és épületmaradványok kerültek elő.

A II. világháborús bombázások eredményeként, a már felépült gyárrészek romhalmazzá váltak, találatot kapott a kultúrteremnek, fürdőnek és étteremnek is otthont adó épület, melyet 1949-ben újjáépítettek. A szovjet hadsereg 1945. március 27-én űzte ki a községből a németeket. 1975-ben középiskolai kollégiumot építettek a MOLAJ-lakótelepen.

A találatot kapott ún. Bagolyvár

A lakótelepen folyó építkezések során került lebontásra az 1884-ben épített legyező alakú kiserőd, az ún. I. számú ütegállás. 1946-1954-ig szovjet-magyar vegyesvállalat volt a gyár. 1962-ben a szőnyi és az almásfüzitői kőolajipari vállalatokat Komáromi Kőolajipari Vállalat néven egyesítették.⁹⁰

Bombatölcsérek és a legyező alakú kiserőd, 1951. évi légi fotón.

⁹⁰ A fényképeket Palotás Gáspár és ifj. Klujber László bocsátotta rendelkezésemre

A folyamatosan kiépülő lakótelepen óvodát is létesítettek, mely ma a Színes Szőnyi Óvoda tagintézményeként működik.

Eke Lajcsi, Pintér Kati, Hugi és Zsóka, Bútor Klára és Kántor Gábor a molaji óvodában, 1962-ben

Mezőgazdaság

1950-ben Szőnyben megalakult a Szabadság TSz. Első elnöke Tóth Ferenc volt 1954-ig, őt követte 1970-ig Tatai Imre, 1972-ig Sárai János, majd Korn József.

Korn József (Enese, 1938-Szőny, 2005) a Fertődi Felsőfokú Mezőgazdasági Technikumban gyümölcsstermesztési szakon, majd a Nyíregyházán a Mezőgazdasági Főiskola kertészeti karán végzett. 1965-ben került a szőnyi tsz-be agronómusként. 1972-ben elnökké választották és a tsz felbomlásáig, 1992-ig töltötte be ezt a funkciót.

A termelősövetkezet összes területe 1981-ben 1571 hektár volt. Kukoricát a terület 45, őszi búzát 36, cukorrépát 6, lucernát pedig 2 százalékon termesztettek. Jelentős területen legelője, a Puskaporosi úton gyümölcsöse és szőlészete volt. Dohányt is termesztettek.

Korn József
Korn József
TSz elnök

Az állattenyésztés terén jelentős volt a Puskaporosi pecsényecsirke-és a Bélapusztai sertésenyésztés.⁹¹

⁹¹ Nóber Imre: Harmincöt év a szőnyi Mezőgazdasági Termelősövetkezetben 1950-1985. Komárom, 1985, továbbá Korn Józsefné fényképei alapján

A kastélyból lett kórház

A szőnyi kastélyt a második világháború alatt a szovjet csapatok foglalták el. Az épületnek hamarosan új funkciót kerestek a helyi emberek. Talán a háború sok áldozata indított el akkor egy olyan kezdeményezést, hogy az épületben kórház működjön:

„Kórház céljaira felhasználható lenne a Szőny község területén fekvő, gróf Gyürky féle kastély. Tizenkét holdas parkban álló, 65 szobás teljesen modern, egészen souterraines épület, központi fűtéssel, hideg-meleg vízszolgáltatással, villannyal, angol W.C.-vel 6 fürdőszobával ellátva. Körfolyosó-rendszeres, minden szoba folyósóra nyílik. Az uradalmi tiszti épületből a járványkórház biztosítható. A budapesti-bécsi műút a kastély bejárata előtt vezet. Vasúton Győr, Esztergom, Budapest és Székesfehérvár felől megközelíthető.” – írta a Komárom Városi Nemzeti Bizottság elnöke a Népjeléti Miniszternek május 15-én.⁹² Még május folyamán megérkezett az engedély a Népjeléti Minisztériumból, s 1946. február 8-tól már kórház működött benne, melyet a Minisztertanács is jóváhagyott. Ekkor 160 ágy volt az épületben. Véglegesen, nagyobb felszereltséggel 1947. április 17-én nyitották meg a kórházat. A berendezési tárgyakat, felszerelési eszközöket a helyiek adományozták. Kezdetben a kedves nővérek látták el a betegeket, majd 1953-tól a Komáromi Járási Tanács kórházaként működött. Jelenleg Komárom Város Önkormányzatának Selye János Kórháza működik az épületben.⁹³

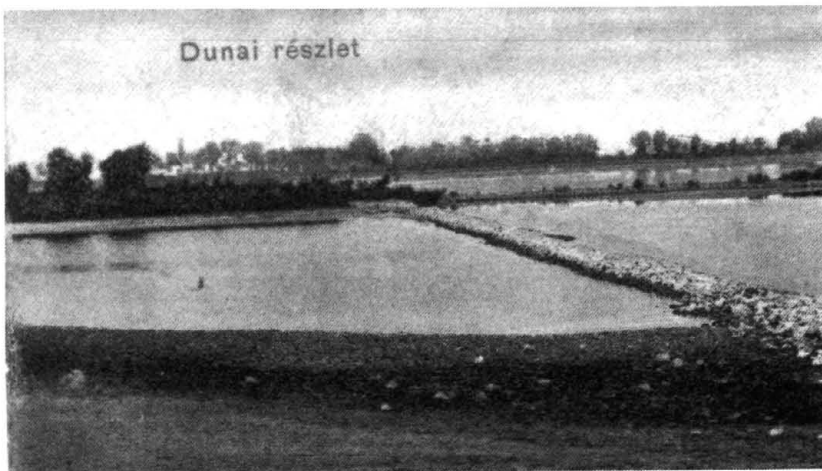
92 505/1945 Komáromi Fiókleveztár

93 Herczeg Renáta: A Szőnyi egykori Gyürky-Solymosy-kastély, ma Selye János Kórház in: Komáromi Levelek 2005. (XI. évf.) 2. szám

A Duna

Gyürky Viktorné, 1906

Szöny híres szülöttei

Boross Mihály (Ószöny, 1815 – Sárbogárd, 1899) író szülei helybéli földművesek voltak. 1842-ben Pesten ügyvédi vizsgát tett. 1846-ban egyik alapítója volt a Székesfehérvári Takarékpénztár kebelében létrehozott kölcsönös életbiztosító intézetnek. Tévőleges résztvevője az 1848. évi forradalmi eseményeknek, majd több, a szabadságharcot támogató röpiratot adott ki. 1849. januárjában az osztrák hatóságok elfogatták, bebörtönözték. Márciusban kiszabadult, Fejér vm. másodalispánja, majd a véstörvényszék elnöke lett. 1853-ban ismét elfogták és 2 évi várfogságra ítélték. 1856-60-ban Pesten az irodalomnak élt. 1861-ben Fejér vm. alispánja, ezután 1872-ig ügyvéd volt, majd 1876-ig járásbíró Székesfehérvárott. Élete utolsó éveit Sárbogárdon töltötte. Később nagyszámú népies, didaktikus jellegű regénye, elbeszélése és ismeretterjesztő munkája jelent meg. 1881-ben Székesfehérváron adta ki „Élményeim 1848-61” című önéletírását.

Dobi István emlékművének avatása 1970-ben

Dobi István (Szöny, 1898 – Bp., 1968) szegényparaszti családban született. Gyerekkorában napszámoként dolgozott. A hat elemiit Szönyben végezte, majd 1949-ben népfőiskolán tanult. 1916-ban került kapcsolatba a földmunkásmozgalmal.

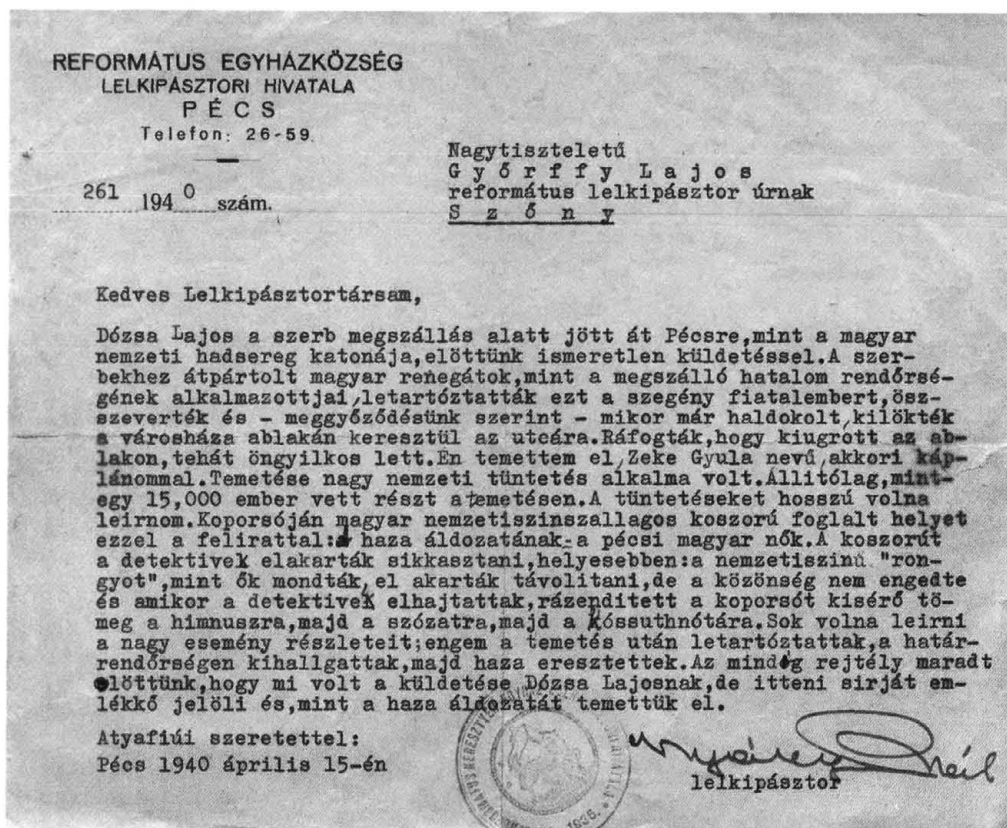
A Tanácsköztársaság idején vöröskatonára volt, fogságba esett, majd internálták. 1921-ben visszatért szülőfalujába, ahol rendőri felügyelet alá helyezték. Az alatt is tevékenykedett a Földmunkások Orsz. Szövetségében és a szociáldemokrata pártban, de 1936-ban mégis a Független Kisgazdapártba lépett be. A szegényparaszti szárny vezetője lett. 1944-ben bekapcsolódott az ellenállási mozgalomba, de hamarosan behívták katonának, fogságba esett, 1945 nyarán tért vissza.

Számos magas funkció után 1952-től 1967-ben történt nyugdíjba vonulásáig a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának elnöke volt. Halála után szülőfalujában szülőházából emlékmúzeumot alakítottak ki és 1970-ben emlékének szobrot emeltek, Tar László szobrászművész alkotását. A rendszerváltás után az emlékházat bezárták, majd lebontották és a szobrot is eltávolították. Helyén 1993 óta a Gömbös László szobrászművész által készített Hősi emlékmű áll.

És egy szomorú sors

Dózsa Lajos (Szőny, 1899 – Pécs, 1921) az elemi iskoláit Szőnyben végezte, ezt követően a győri állami polgári fiúiskolába járt. 1921-ben mint katona, tragikus körülmények között halt meg.⁹⁴

94 Márkiné Tárnok Eszter családi iratai alapján

És végül egy vidám történet – „Oroszlánfalva” históriája

HADI JELENTÉS SZŐNYRŐL!

Rettenetes hírt hozott minap a rádió,
Erről szólni, ó de borzasztó.
Egy cirksusz jelentette félve,
Kiszabadult egy oroszlán élve.
Keresték az erdőn, az egész határban,
Eltűnt, mint a kámför, mint a pára,
Pedig nagy díjat tűztek a nyakára.

De istenem az ügynek nem lehet vége,
Erről tanakodik Szőny falu népe.
Gyanús esetek történtek Béla- pusztán,
Libák, kacscák tűntek el egymás után.
Az egyik paraszt lesben állott,
Kiáltás: jön egy fene állot,
Sűrű sörénnyel,
Fújja levegőt, bika nagy tüdővel!

Mancsát keményen veri a földbe,
Véres szemével nézi a vidéket.
Pródára éhesen a száját kitérja,
Erre a paraszt magát összeszedte,
S a menekülést futásban kereste!
Hátra- hátra nézett, nem jön- c utána,
Alig bírt szaladni, tele a nadrágja.

Ez a sivatagnak szörnyű oroszlánja,
Aki disszidált, Szőnynek határába.
Tanácselnöknek azonnal bemondták,
Oroszlán pusztítja szőnyi nép vagyonát.
Legfőbb érték az ember, az elnök mondja,
A rendőrséget értesítette nyomba!!
El kell pusztítani a beste állatot,
Ne hozzon Szőnyre ilyen gyalázatot.

Verték a rézdobot, fújták a trombitát,
Így gyűjtötték össze a parasztok hadát.
De nem csak ezek léptek fel keményen,
Vasutasok is mentek ott kevélyen.
Ott volt Lengyel Laci fehér- ősz hajával,
A sor vége felé Aradi beállott,
Kí egy kicsit félt, s nagyokat hallgatott.

A menet végét Csapó zárta le,
Akinck pisztoly volt mind a két kezében!
Móricz János nyakába ostor volt akasztva,
Az utánpótlási dísznókat hajtotta.
Hiányzott közülük derek Móricz Lajos,
Aki a húst és bort mindig szerette,
Miért is a tanács házmesterek tette.

Ment Izsáki Frici messzelátójával,
Jöttek a tűzoltók páncél autóval.
Borsányi intéző a balszárnyat vezette,
Rozsdás fringiját, a jobb kezébe vette.
Válláról a rangot a zsebébe tette,
Nehogy az oroszlán ötet megismerje.
Aradi László szörnyű félclimébe,
Felmászott hirtelen egy fa tetejébe,
Lábait szorosan maga alá húzta,
Nehogy a sarkait az oroszlán elkapja.

Hörmöstrei Ferenc egy göröngyre lépett,
Így szólította meg a szilaj harci népet:
Csúnya vad pusztítja mi édes hazánkat,
Elhordja tyúkjaink, megöli kacscánkat.
Tehát mindenki vigyázzon magára,
Nehogy fejje essen az oroszlán torkába!

Jöttek a gyerekek és ijedten mondták:
Hogy a bösz oroszlán a nádasba bújkál.
Puskás pályamester a hír hallatára,
Felmekült a bakterház kicsiny padlására.
Nagy zajjal a nádaszt bekerítették,
Menetet a nádasnak vették,
De amikor a víznek közepére értek,
Csodálatukba, majd a vízbe ültek.
Előjönni onnan egy nagy kutyát láttak,
Ezt hitték mindeddig bösz oroszlánnak.

Állatok királya kutya lett hát végre,
Ékképpen csapódott be a falu népe.
Éljenek hát dicső oroszlán vadászok,
Kiknek a világon sehol nincsen párjuk.
Egész megye népe egyszerre kiáltja:
Éljen Szőny községnek oroszlán kutyája.

Pár év múlva emlékművet állítanak,
Melyre nevét írják a hős oroszlánvadászoknak!

1955. augusztus 24.

A történet valóban megesett, 1955 májusában. Az „oroszlánra” a helyi előjárók és az ácsi vadásztársaság legkiválóbb vadászai vadásztak. A nádasba szorított fenevad nem volt más, mint Tóth Albert oroszlánformára nyírt kiskutyája.⁹⁵ A történet után még évekig Oroszlánfalvának csúfolták a települést, amely azonban meglátásunk szerint egy mára már elfeledett, de idegenforgalmi szempontból talán hasznosítható történettel gazdagodott.

⁹⁵ Dolgozók Lapja 1955. május 4.

III. Koppánmonostor története

Árpád fejedelem a honfoglaláskor Ketel vezérnek adta Komáromot és környékét. Az ő leszármazottja volt a Koppán nemzetség (más írásban: Katapán, vagy Katpán), melynek tagjai neves világi és egyházi személyiségek voltak.⁹⁶ A 12. század elején e nemzetség bencés monostort alapított a Boldogságos Szűz tiszteletére, melyet 1222-ben Monostorium de Koppán néven említ egy oklevél.⁹⁷ Az alapítók szép birtokkal látták el az apátságot: a körülötte lévő anyabirtokon (melyet a monostori, újszállási és herkályi területek képeztek) kívül a birtokhoz tartozott az előtte folyó Duna felének a halászati joga és számos más birtoktest is. A monostor a terület nagy részén szőlőműveléssel foglalkozott. A klastrom – egy több mint 100 éves megfogalmazás szerint – a monostori szőlők közt a Dunára levezető „első itató út” közelében, az ún. Basahegyen feküdt. Az apátság körüli birtok népeit 1369-ben már *villa Koppanként*, vagyis faluként említik, mint a vármegyei közgyűlés helyszínét.

A törökök 1529-ben a monostort és környékét is feldúlták, így elnéptelenedett. A források ettől kezdve Pusztamonostorként említik. Az épületegyüttes romjai 1757-ben még felismerhetők voltak⁹⁸, azóta már széthordták a maradványokat. Az 1980-as évek elején a komáromi vízmű szivattyútelepe épült rá. Egyetlen látható emléke egy kőoroszlán, mely ma a Klapka György Múzeum gyűjteményében található.

A terület - a pannonhalmi főapátság minden tiltakozása ellenére - 1592-ben a komáromi várbirtok részévé vált.⁹⁹ 1659-ben Zichy István gróf vásárolta meg a szintén a komáromi várbirtok tulajdonában lévő közeli szőnyi területekkel együtt. 1892-től mint már fentebb említettük, a területet báró Solymosy László, majd annak halála után lánya, gróf Gyürky Viktorné birtokolta.

A Zichy-birtokon túl számos komáromi polgárnak volt itt kisebb-nagyobb birtoka. Az 1740-es évektől ugyanis észak-komáromi módosabb polgárok, szekeres gazdák, kereskedők, iparosok szőlőskertekkel és gyümölcsösökkel telepítették be Pusztamonostort, elsősorban a mai Koppány vezér úttól északra fekvő részen, egészen az ún. Szűnyogvárig.¹⁰⁰ Az adatok szerint 1841-ben 209 szőlősgazdának volt földje Monostoron.

Az itteni pincékben aztán vidám élet és nagy társasági összejövetel zajlott. A Duna menti kertekben híres írók, költők töltöttek hosszabb-rövidebb időt. Főleg két kert vonzotta az írókat: az egyik Beöthy Gáspár táblabíróé volt. Két fia, az író-humorista, László és a költő-jogi szakíró, Zsigmond számos barátját látta vendégül, így megfordult itt többek között id. Szinnyei József és Jókai Mór is.¹⁰¹

96 Kecskés László: Komárom az erődök városa. Zrínyi Kiadó. Budapest 1984, 21.

97 Sörös Pongrác: Komárommegyei bencés apátságok. In: Komáromvármegyei és városi Múzeum-Egyesület Évkönyve. Komárom 1905, 44.

98 Sörös Pongrác: Elenyészett bencés apátságok. In.: A pannonhalmi Szent Benedek-rend története. XII/B Budapest 1912, 237.

99 Baranyay József: Elpusztult helyek. Koppánymonostor. Kézirat a KGYM Adattárában

100 „En el nem mennék innen sehová se!” Elmondta Tóth Imre. in: KK 1999, 53.

101 Kecskés László: Komárom híres kertjei. Limes 1990/1, 16-17.

Szinnyei így emlékezik meg erről: „*Én Laczival – ti. Beöthy – szőlőéréskor délelőttönként inkább Monostorra mentünk. Ezen sétánk alkalmával többnyire irodalmi dolgokról beszélünk ... Én pedig többször említettem Lacinak, hogy Jókait szeretném látni. Az ugyan nehezen történhetik meg, mondta ő, ... de majd szüretkor mikor szőlőjükkbe ő is hivatalos lesz, megláthatom.*”¹⁰² Magáról a szüretéről a következőképpen ír: „*Megérkezett a szüret ideje október első napjaiban. Komáromban akkor mindenki lázban ég. Keresi a vendégeket, kit hívjon meg, mert sok szőlő, kevés a vendég, a mennyiben több helyre kell a meghívásnak eleget tenni. A komáromi virtus nem is marad el, mert ilyenkor a vendég megfelel rendszeren mindannyi meghívásnak; sőt voltak olyanok is, a kik végig itták az egész monostori hegyet. A Beöthyék is kitétek magukért ... volt itt is zene, rakéta, tüzes béke, a taraczkot Beöthy Károly sütögette.*”¹⁰³

A másik kert Szarka János táblabíró tulajdona volt, akinél szintén híresek voltak a szüretetek: „*saját költségén felruházott, fehér czilinderes külön cigánybandája volt; vendégei közt pedig ott volt Vörösmarty, Bjaza és Vachott Sándor. Csintetteiről, tréfáiról pedig köteteket lehetne összeírni: a mint a régi kálvária kisajátítása alkalmával megvett faszenteket felöltöztette és a gőzhajó arra haladtával azokat fustélyokkal verve letaszígták a hegyről, úgy hogy ezen rémes tettet később leírták az augsburgi Allgemeine Zeitungban, azon megjegyzéssel, hogy Komárom tájékán egy fűrt szőlőlöpésért agyonverik az embert.*”¹⁰⁴

102 Id. Szinnyei József: Tímár-ház. Naplójegyzetek 1835-1848. Klny. A Komáromi Lapokból. Komárom 1889-1897, 281.

103 Id. Szinnyei i.m. 285.

104 Id. Szinnyei i.m. 285.

A Monostori erőd felépítése (1850-1871) sem csökkentette az itteni telkek értékét, bár a hegyközségi iratok szerint gyakori volt a katonaság és a gazdák közötti ellentét: „Több hegyközségi birtokos panaszt emelt a katonaság ellen, mivel úgy a gyalogos, mint a lovas katonának nem tekintve azt, hogy a szőlő magántulajdon, szabadon járnak kelnek a szőlők között így gyalog, mint lóháton, s igen érzékeny károkat okoznak.”¹⁰⁵ Más panaszok szerint egyes katonatisztek által kirendelt közkatonák megállítják a kocsikat: „... a tavasz folyamán Prantner Lipót vendéglős kocsisa, ki a szőlőbe trágyát hozott, úgyszintén Nagy Ferenc fuvaros ugyanilyen katona által elfogatott. Prantner kocsisa kényszerült a trágyát az iskola előtt lerakni s a katonától kísérve a monostori erődbe behajtani. Mindkettő megbüntettet.” Mindezek annak ellenére történtek, hogy a város és a katonaság megegyezett, hogy a monostori szőlők alatt tervezett kocsit megépüléséig a szőlőbirtokok az összes közlekedési utat használhatják.¹⁰⁶

Monostori szüret, 1929-ben

A 19-20. század fordulóján folytatódtak a jómódú komáromi, sőt fővárosi családok építkezései, s egyre többen lettek az állandó lakók is. A településnek, a statisztikai adatok szerint 1910-ben 506 lakosa volt, ebből 503 magyar és 3 tót nemzetiségű.

A 20. század elején Monostor elejének legnagyobb birtokosai a Molnár (később Kreft) és a Mészáros családok voltak. Id. Harsányi József (a későbbi iskolai igazgató édesapja) a Molnár-birtokon volt vincellér. Volt itt nyaralója az Igmándi keserűvizet palackozó Schmidthauer családnak, valamint Sírcs János bádogos és vízvezeték szerelőnek és Lupák Béla cipőfelsőrészkesztőnek is.

105 Hegyközség 1899. május 14-i választmányi gyűlése. In: KK 2001, 34.

106 Hegyközség júniusi választmányi ülése. In: KK 201, 41.

Szüret a Harsányi szőlőben, 1943-ban
középen Harsányi László

Szüret a Nádasdy-villában, az 1930-as
évek közepén

Halák János (Nagyemőke, 1885-Komárom, 1963) a komáromi huszárlaktanyában teljesített szolgálatot. 1912-ben feleségül vette Nagy Herminát (Győrszabadhegy, 1876-Komárom, 1958). Két gyermekük született, Hermina (1913) és János (1918). 1926-ban tiszthelyettesként vonult nyugdíjba. Ekkor Monostorra költöztek, ahol az első itatónál szőlőt vásároltak. Fia itt is járt iskolába. Az 1920-as évek végén már a Kreft-villában laktak bérlőként, közben hitelt vettek fel és az Ácsi úton építkeztek. 1936-ban már új házukban laktak. 1938-ban nevét Hadfira magyarosította és újra aktív szolgálatba kérte magát és főtörzsőrmesteri rangban szolgált a Monostori erődben. A háború után Ácsi út 13. szám alatti házának egy részét bérbe adta.¹⁰⁷

Kreft Ferencnek¹⁰⁸ (1874 – Karlsbad, 1913) Észak-Komáromban vendéglője, szállodája és mészárszéke volt. Szerette volna megvenni Koppánmonostoron a Molnár-féle birtokot, ám korai halála ebben megakadályozta. Az üzletet egy ideig felesége, Kovács Erzsébet vitte tovább.

Fia, **Kreft Ferenc Barnabás** (1901-1970) az elemi és középiskoláit Komáromban végezte, majd a budapesti Grand Hotel Hungáriában sajátította el a vendéglátás fortélyait és átvette édesanyjától az üzlet vezetését. Az 1920-as években megvásárolta Molnár Gyula monostori szőlőjét és villáját.

107 Hadfi Mária családi iratai alapján

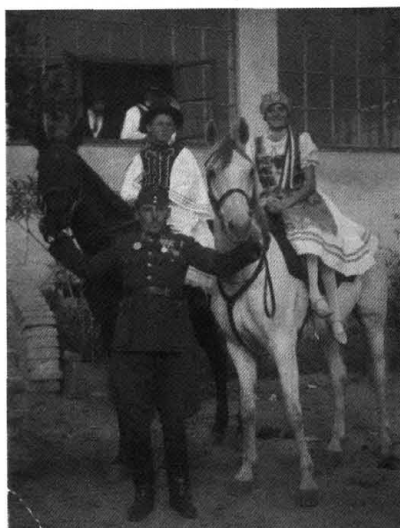
108 A Kreft-család történetét Horváth Lorándné szül. Kreft Erzsébet családi iratai alapján dolgoztuk fel.

Észak-komáromi vendéglőjét, szállodáját és gyárát 1948-ban államosították, ezt követően családjával együtt monostori birtokára költözött.

Kreft Ferenc Barnabás 1925 körül és felesége, Flaskár Ilona (szül.: 1901) állandó határátlépője 1946-ból

Fia, **Kreft Ferenc** (1931-1993) folytatta az édesapja által megkezdett szőlő és gyümölcsös telepítését. Saját termelésű boraival számtalan díjat nyert. A Kreft-házban (egy 1953-as igazolás szerint a Monostoron lévő 1306 hrsz. ingatlanban), a mai Jászai Mari u. 4. szám alatt jelenleg unokája, Dr. Kreft-Horváth Loránd él családjával.

Szüreti bálra készülve a Kreft-kúriánál. A lovon Hadfi János és Hermína, az 1920-as évek végén

Szüreti bálra készülve, bal oldalon Flaskár Ilona, 1920 körül

Bedecs Ilona szüreti bálon, 1926-ban

Bedecs Mária szüreti bálon, 1926-ban

Bedecs Ferenc
möllőműves. x. hall. 32.
Jusitz Rozália x. hall. 25.
Komárom.
Monostor 78m.

Részlet Bedecs Mária születési anyakönyvi kivonatából (1914) és Bedecs Ferenc képe

A monostori szőlősgazdák, a szokásnak megfelelően hegyközséget alkottak. A hegyközségnek hegybírája és hegyjegyzője is volt. A hegyközségi iratokból az alábbi hegybírákat ismerjük: Kámán György (1780,1781, 1791, 1803, 1804), Víg János (1786, 1788), Paksi (?) János (1801), Szigeti József (1807), Szigeti Ignác (1810), Szénássy Ansrás (1817, 1820, 1825-1830), Fehér Ferenc (1841), Knand Péter (1842-1843),¹⁰⁹ Zeichmeister János (1898-1911), Mihola János (1912-1920)¹¹⁰, végezetül az utolsó hegybíró Friedrich János városi számvevő lett, akit 1929. március 10-én választottak meg. A hegyközség 1929. december 31-i hatállyal oszlatta fel magát, mivel a hegyközségek szervezetéről és rendtartásáról szóló 1929. évi XVIII. tc. szerint „*Pusztamonostor hegyközség további fenntartása oly kiadásokkal jár, mely kiadások túlterhelnék a lakosság anyagi erejét Itt a lakosság 95 %-a földművelés és napszámos, ami kevés földje van, az szántóföld. A szőlővel betelepített területek összege nem haladja meg a 80 kat. holdat, amelyek elaprózódva s jobbára kiveszőfélben vannak.*”¹¹¹

Az 1920-as évek végétől Pusztamonostort Koppánmonostornak hívják. 1928-ban területére bevették a villanyt, de csak az iskola épületéig.

1948-ban a hegyközségi jegyző jelentette a Polgármesteri Hivatal vezető tanácsnokának, Péntek Sándornak, hogy a megalakult hegyközséghez 82 kat. hold 1542 nöl gyümölcsös és 108 kh. 71 nöl beültetett szőlő tartozik.¹¹²

Vallási élet – a Tornyos-villa

Koppánmonostornak nincs önálló egyháza. A római katolikusok kezdetben Komáromba jártak misére, majd megépülése után az iskolába. Az 1940-es években a Sorg-család ugyan egy kis kápolna építését támogatta volna, de kezdeményezésük a háború miatt nem valósult meg.

A második világháború után, hosszú időn keresztül May László volt a településrész plébánosa. Az 1950-es évek második felétől az ácsi római katolikus egyház látta el itt az egyházi teendőket: Kökény László plébános, a segédlelkészek (Fukker Miklós, Bális Péter, Butsy Lajos, Gyűrű Ferenc, Kutasi Árpád, Szabó Gyula) és Csermely Károly plébános után 1998-2000-ig Kántor Antal szőnyi plébános szolgált Monostoron.

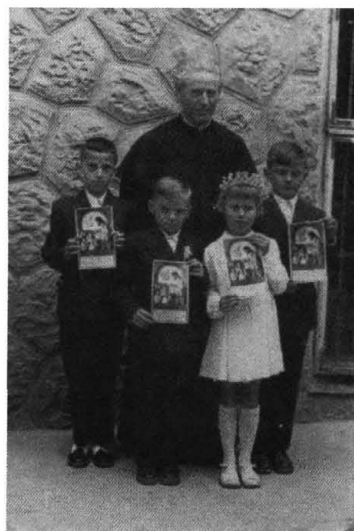
109 A Koppánmonostori Hegyközség jegyzőkönyvei. Klapka György Múzeum történeti gyűjteménye.

110 Komárom-Pusztamonostor hegyközségi jegyzőkönyvei 1898-1929. Komáromi Fiókleveletár

111 Pusztamonostor 1929. október 20-i hegyközségi közgyűlési jegyzőkönyve. in: KK 2000, 58.

112 258/1948 Komáromi Fiókleveletár

A településrész egyházi teendőit 2000 óta a komáromi római katolikus plébánia vezetője, Pados József apátplébános látja el.¹¹³

Mise a monostori iskolánál

May László plébános a Tornynos villa előtt,
elsőáldozó gyerekekkel

Az államosítás után azonban már nem engedték az iskolában az egyházi teendők ellátását, ezért a győri püspökség megvásárolta az ún. Tornynos-villát, római katolikus kápolna céljára.¹¹⁴ A Hajóvontató part fölött emelkedő, festői szépségű villát az 1900-as évek elején építtette Tuba János komáromi előljáró. A még mindig lenyűgöző, ámde igen rossz állapotban lévő épületet 2005-ben az egyház eladta azzal a feltétellel, hogy az új tulajdonos építtet egy kápolnát helyette Monostoron. A 140 m² alapterületű, 50 férőhelyes fatornyos, Szűz Mária tiszteletére szentelt új templomban karzat és orgona is elhelyezésre került.¹¹⁵

Pados József apátplébános a Tornynos villa
előtt, 2005-ben Fotó: Török Csaba

113 Ezúton mondunk köszönetet Pados József apátplébános úrnak, hogy a Tornynos villa külső-és belső fényképezését lehetővé tette számunkra, annak magántulajdonba kerülése előtt.

114 A Tornynos-villa. Elmondta Tóth Imre. In: KK 1999, 32-33.

115 N. Lakics Zsuzsa: Karácsonyra új templom a koppánmonostoriaknak. in: KK 2005, 90.

A református vallásúak jelenleg a komáromi református egyházhoz tartoznak. Nekik azonban nincs és nem is volt Monostoron templomuk. Az itt lakók először a szőnyi, majd a komáromi református templomba jártak istentiszteletre.

Oktatás, kulturális –és sportélet

Pusztamonostor lakossága az 1800-as évek második felében 300-400 fő között változott. Amikor felmerült a helyi iskola építésének gondolata, Vásonkeőy Imre földbirtokos telket ajándékozott az iskola részére, melyen 1885-ben épült fel az iskola, melyben egy tantermet és tanítói szobát alakítottak ki. Az egyházi fenntartású iskola 1897-ben állami kezelésbe ment át, amikor tanító kinevezéséről is gondoskodtak. Konkoly János után 1901-ben Hiszek Nándor 1936-ig tanította a gyerekeket és igazgatta az iskolát.

1905-ben felépült a 2 tantermes épület, nevelői lakással és a régi iskolából hivatalsegédi lakás lett. Az iskola tanulói Újszálláspusztáról, Pusztamonostorról és a vasúti mentő őrházból kerültek ki. 1923-tól Tóth Kálmán lett a második tanító, majd az igazgató 1950-ig. Színdarabokat tanított be, népművelési előadásokat tartott gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt.

Nagy sikerrel játszották többek között a **Juhászlegény** című operettet, melynek főszerepét Ágoston Géza és későbbi felesége (1948-tól) Szabó Ilonka (szül. Monostor, 1927) játszotta. Ezt a darabot is Tóth Kálmán rendezte, a sminket Pestről hozta Káté Károly.¹¹⁶

Juhászlegény, 1947-ben

Ágoston Géza (Kmonostor, 1923) nagyapja, Barassó Lajos és nagyanyja, Komjáthy Júlia, a túlsó parti Keszegfalváról érkezett a jobb megélhetés reményében Monostorra, az 1800-as évek második felében. Unokájuk Fölsőhegyen született, s csak 1931-ben költöztek le a mai Koppány vezér út 103-ba. A hat elemi helyben végezte, majd 1938-ban Szabad Pál komáromi fűszerkereskedőhöz szegődött el kifutónak. Az észak-komáromi nagykereskedésből hordta kézi kocsival a fűszert a kereskedésbe, a Monostori erődbe és a huszárlaktanyába. 1941-ben a vasútnál helyezkedett el mint pályafenntartó munkás. Két év múlva forgalmi vizsgát tett és vonatkísérő lett. 1974-ben a vasúttól ment nyugdíjba. Tagja volt a Koppánmonostori Haladás Férfikarnak, számos színházi előadás szereplője, s a Sorg-villában szervezett főzőtanfolyam résztvevője. A Vasutas Énekkar tagjaként rendszeresen szerepelt a komáromi Vasutas Körben.¹¹⁷

116 Ágoston Géza elmondása. Rácz Lászlóné gyűjtése

117 Ágoston Géza elmondása

Karácsonyi színházi előadás, 1936-ban
Legfelső sorban bal oldalt Tóth Kálmán, jobb
oldalt Harsányi József tanítók

Leánycsel című darab, 1935-ben
Földön ül: Szabó János. Ülő sor balról:
Rauch Sándorné, Bakcsics István, Molnár
Miklósné, Fésű József és Teréz. Álló sor bal-
ról: Rauch Rudolf, Musitz Károlyné, Köcski
Károly, Harsányi tanító, Molnár Endre,
Gáspár Anna és Musitz László¹¹³

A Haladás Férfikar 1940-ben¹¹⁸

Az iskola régi képeslapon¹¹⁹

Megalakult a Haladás Férfikar Egyesület is. Második tanítóként Harsányi Józsefet alkalmazták 1936-tól. Segédkarnagyként és az Ifjúsági Vöröskereszt Egylet titkáráként is tevékenykedett. A tanulólétszám emelkedése miatt az 1940/41-es tanévtől Jakab Erzsébet kiséítő tanítóként dolgozott az iskolában.

1942-től az iskolát 3 tantermesre bővítették, majd 1948-ban még egy tanteremmel egészítették ki. 1950-1956-ig Udvardy Ferenc igazgatta az iskolát

Az iskola 1953-ban vette fel Dózsa György nevét. 1962-ig Bodolay István, 1965-ig Szombath Antal, 1971-ig Görög Pál, 1972 és 1982 között Kövecses Zoltáné, 1987-ig Harsányi Józsefné, 1997-ig Bohunka Lászlóné volt az iskola igazgatója. Jelenleg Hojka Jánosné az igazgató.¹²¹

118 Paréj János és Rauch Katalin fényképei, gyűjtötte Rácz Lászlóné.

119 Ágoston Géza tulajdona (részlet)

120 Paréj János és Rauch Katalin tulajdona. Rácz Lászlóné gyűjtése.

121 Harsányi Józsefné: A Dózsa György Általános Iskola. In: KK 1999, 22-26..

Hiszek Nándor tanulói körében, 1929-ben¹²²

Tóth Kálmán
igazgató.

ELEMI NÉPISKOLAI BIZONYÍTVÁNY.

Födemes Ferenc _____, aki Babolna _____ (vármegyében) _____
 1939 évi október _____-én született, _____ vallású
 és _____ nyelvű, az elemi népiskola, katonák
 osztályát a Koppánmonostori károlyi elemi népiskolában mint
 tanuló az 1938/1939. iskolai évben a következő eredménytel végezte:

Műveltségi _____
 Szorgalma _____

A TANTÁRGYAKBAN TANUSÍTOTT ELŐMENETELE:

Hittudomány	Kitűnő
Magyar nyelv és irodalom	Kitűnő
Matematika	Kitűnő
Természettudományok	Kitűnő
Angol nyelv és irodalom	Kitűnő
Ének-zene	Kitűnő
Testnevelés	Kitűnő
Artsz. és képzőművészet	Kitűnő
Élelmiszer- és háztartás-technika	Kitűnő
Rajz	Kitűnő
Értekezés	Kitűnő
Kézimunka	Kitűnő
Testnevelés	Kitűnő
Műveltség	Kitűnő

Műveltség: 7. félévet, Nem igazolt félévet.

Kelt Koppánmonostor, 1939. évi október 16. n.

Tóth Kálmán
igazgató

KOPPÁNMONOSTORI
(P. H.) ISKOLA
1897
KOMÁROM

Födemes Ferenc bizonyítványa, 1939¹²³

Középen könyvvel a kezében Komeáthy Terézia, mögötte Tóth Kálmán tanító, 1931-ben

122 Monostori Dózsa György Általános Iskola archívumából

123 Födemes Ferencné szül. Koppós Margit (Szőny, 1923) iratai. Rác Lászlóné gyűjtése.

Komeáthy Terézia (1921, Alsógalla-Kmonostor, 1997) 1924-1928-ig édesanyjával Franciaországban és Brazíliában élt. Édesanyja halála után hazakerült a Monostoron élő apai nagynénjéhez. A monostori iskolában tanult 1928 és 1934 között. Nevelőapja halála miatt nem tanulhatott tovább. 1937-ben férjhez ment Hornyák Ferenchez és három gyermeke született. 1951-től a Dózsa Tsz-ben dolgozott. Mivel egészsége megromlott, a monostori óvodában dadaként, majd 1964-től az iskolában szakácsnőként helyezkedett el. 1971-ben nyugdíjba vonult és festegetni kezdett.¹²⁴

Iskolai kép 1950 körül. Ülnek: Pálffy Miklósné tanítónő, Udvardy Ferenc igazgató, Prankner Árpádné tanítónő és Harsányi József tanító. Bal szélen áll: Rigla néni iskolaszolga

Lipka Józsefné szül. Nagy Anna a nyolc osztályt a monostori népiskolában végezte. 1956-tól 1994-ig tanított a monostori iskolában. Tanítónőként kezdett, majd 1967-ben földrajz-rajz szakos általános iskolai tanári diplomát szerzett.¹²⁵

Ballagás 1964-ben, Középen Lipka Józsefné osztályfőnök

¹²⁴ Lajos Józsefné szül. Hornyák Erzsébet családi iratai alapján.

¹²⁵ Lipka Józsefné szül. Nagy Anna családi iratai alapján

A monostori kultúrház építése 1959-ben kezdődött. A 352 m² alapterületű épület befogadóképessége 250 fő, ebből 200 ülőhely.¹²⁶ Az első igazgatók (Bodolay István, Szirtes László, Dobó Sándor) elsősorban a helyi iskola tanítói közül kerültek ki részállásban.

A temető

A monostoriak halottaikat az újszőnyi temetőbe temették. 1874-ben a Basadombon vörös mészkőből keresztet állítottak a monostori szőlőtulajdonosok. Ezt a keresztet 1901-ben felújították és átvitték az egykori monostorral szemben fekvő magaslatra, mely körül fokozatosan megjelentek az első sírok is. Ezt a temetőt a monostori köztemető megépüléséig, 1929-ig használták.

1930-ban ravatalozót és hullaházat is kapott a település. Az ács munkát a komáromi Édes Kálmán ács iparos, a mázóló munkákat Sztratyil Ferenc komáromi szobafestő, mázóló és címfestő mester készítette.¹²⁷

A monostori kőkereszt

A Szűnyogvár

Gyürky Alice grófnő 1919-ben Szőnyben férjhez ment gróf Montecuccoli Alfonz Rajmund Mihályhoz (Pola, 1893 -Baden bei Wien, 1952). Fiúk, Alfréd Montecuccoli Negli Erri (Szőny, 1920 – Döglödpuszta, 1945) 1945-ben halt meg katonaként a szőnyi hártárban. Sírja a helyi temetőben található. Lányuk, Montecuccoli Margit (Argot) Pekri István felesége lett. A gyerekek a szőnyi kastélyban nevelkedtek.

Báró Liphay Antalné szül.
Gyürky Alice grófnő, 1942

Montecuccoli Margit és Montecuccoli Alfréd,
1929-ben a szőnyi kastély előparkjában

126 35/1959, 7/1960 Komáromi Fióklevegtár
127 KK 2001, 42.51.

Alice, miután bécsi főnemesi férje 1936-ban elhagyta, egy év múlva házasságot kötött kisfaludi és lubellei báró Liphay Antal ny. cs. kir. huszárezredessel (Lovrin, Temes m., 1895 – 1987), annak ősi lovrini birtokán. A báró Budapesten élt, Koppánmonostoron kisebb birtokkal rendelkezett, ahol az 1920-as évek elején vadászházat építtetett, az ún. Szúnyogvárat.

Liphay Antal báró, 1942

A szúnyogvár

A földszintes, téglány alaprajzú épület eredeti kialakítására a klasszicista kúriaépítész hatott. Homlokzatának középrészén két oszlop tartotta timpanonos bejárat áll.

Az épületben 1945 után 5 lakást alakítottak ki, egyikben 1949 -1956-ig Liphay báró és családja lakott.

A Sorg-villa

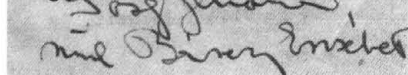
Gróf Gyürky Aladár feleségének, Bárczy Juditnak a testvére, Bárczy Erzsébet (szül.: 1912-ben Budapesten) Sorg Jenő budapesti építész mérnök felesége lett, ők építtették nyaralóként Koppánmonostoron az 1930-as években az ún. Sorg-villát.

Sorg Jenő, 1941

Sorg Jenőné, 1939

Sorg Jenőnek nagy fejlesztési tervei voltak a Dunával és a szigettel kapcsolatban, ezért meg akarta vásárolni az első (temetővel szemben) és a második (Újszállási út folytatásában) itató közötti Duna parti területet. A tulajdonosok a második világháború alatt csak keveset tartózkodtak itteni villájukban, a háború vége felé – a helyiek emlékezet szerint – Dél-Amerikába emigráltak.

A földszintes, 13 szobával, 6 mellékhelyiséggel, 9 alagsori helyiséggel (ezek voltak az egykori cselédszobák, illetve a konyha) rendelkező házat, a hozzá tartozó 2 kat. hold gyümölcsösrel együtt, a földreform végrehajtása során, 1945-ben vették igénybe. Komárom város lakáshivatala öt családnak utalt ki lakást, emellett a Kommunista Párt helyiségét és a MADISZ-t helyezték el benne.¹²⁸

Nagy József (Nagyherkály, 1900 – Koppánmonostor, 1973) Tömördpusztán járt elemi iskolába. Gyürky grófnő nagyherkályi birtokán volt uradalmi cseléd és egy ideig ott, majd Göbölkúton lakott. 1924-ben elvette **Musitz Máriát** (Nagyherkály, 1900 – Koppánmonostor, 1975). 1942-től a Sorgéknál dolgozott, felesége pedig állatokat nevelt a számukra. 1943-ban Felsőhegyi ingatlanjukat a Sorgékkal elcserélte az Újsor 73. számú (később: Koppány vezér út 54.) házra. (Ez a csere is része volt Sorg Jenő nagyszabású terveinek.) A háború után megalakult Koppánmonostori Dózsa Tsz-ben sertésszaporítással foglalkozott, 1972-ben ment nyugdíjba.¹²⁹

A Dózsa Termelőszövetkezet

Koppánmonostoron a második világháború után azonnal megalakult a termelőszövetkezet, tulajdonképpen az egykori Gyürky-birtok területén. Hozzá tartozott Nagyherkály, Újszálláspusztá és természetesen a monostori területek.

A tsz első elnöke Musicz József volt. 1962 és 1967 között ifj. Rothweil Rezső töltötte be az elnöki tiszteket.

Ifj. Rothweil Rezső (Nagyherkály, 1924) tanulmányait a gyöngyösi mezőgazdasági középfokú iskolában kezdte és a keszthelyiben fejezte be 1947-ben. Ezt követően egy évet Gödöllőre járt. Mezőgazdász lett, majd 1962 és 1967 között a monostori Dózsa Tsz elnöke.

Itteni tevékenységei közé tartozik a kifagyott búza helyébe cukorcirok telepítése volt 1962-ben, mely a következő évben igen nagy termést hozott.

Ifj. Rothweil Rezső a cukorcirok földön, 1963-ban

128 4735/1946 Komáromi Fiókleveztár

129 Lipka Józsefné szül. Nagy Anna elmondása

A Sorgék egykori istállója a tsz idején tésztagyárként működött.

A Kis-Duna

„Felner nagyapám szenvedélyes ember volt. Főleg a csukászást szerette, és ritkította is őket eredményesen. Akkor még szép számmal volt ragadozóhal a Kis-Dunában, és hatalmas példányok is horogra akadtak.”¹³⁰

A felsőitató a Kis-Dunán, 1962

Jégvágás a Kis-Dunán, 1963

A monostori Kis-Duna-ág a terület szőlőművelésre alkalmas kiváló homokos talaja mellett, minden időben megtartó és vonzó erőt biztosított a településnek. Halállománya a horgászokat, csodás madár- és növényvilága a természet kedvelőit vonzza. A Kis-Duna jegének feltörése és értékesítése téli elfoglaltságot adott hol a magánzóknak, hol a monostori tsz-nek. A szélsőséges vízállásoktól sem mentes Duna-ág igazi pihentető látvány az itt élőknak, az itt nyaralóknak és az idelátogatóknak egyaránt.

130 Barassó Péter: A Meszes saroknál. In: KK 2001, 174.

IV. A szőnyi területek Komáromhoz csatolásának főbb lépései

1. A koppánmonostori területek

Az 1886. október 15-én kelt 195/4154. alispáni számú jegyzőkönyvi kivonat szerint „Új-Szőny község és Monostor adó tekintetében Ó-Szőnytől elválasztatik és Új-Szőny és Monostor egy adóközséggé alakítatik.”¹³¹ Hogy ez az intézkedés pontosan hány embert érintett, nem tudjuk, csupán 1897-ből van adatunk arra, hogy 79 család élt a területén.¹³² Ez az átcsatolás valószínűleg csak az akkori lakott és Komáromhoz közeli területeket érintette. Ezt igazolja Szőny nagyközség kataszteri telekkönyve, amelyben a 297,3111 kat. hold területű Szent Pál sziget ószőny részeként szerepel 1905-ben.¹³³ Az így létrejött különállás olyannyira éles volt, hogy Szőny község a határánál a monostori szőlőkebe vezető út felügyeleti jogát és így a fenntartási költségét sem ismerte el, mondván, „mivel Komárom város hatóságához tartozó pusztamonostori hegyközségi érdekeltségű egyének használják, ezért a fenntartása sem a község feladata.” – áll az 1913. november 19-i jegyzőkönyvben.¹³⁴

A – főleg – újabb lakott monostori területek átcsatolására 1932-ben került sor. Szőny község 1932. június 22-i képviselő-testületi ülésének jegyzőkönyve arról tanúskodik, hogy „Komárom szabad királyi megyei város 6047/1930. számú átiratát, melyben a város polgármestere a földbirtokreform – t.i. az 1920. évi XXXVI. törvénycikk - eljárás során a város határához tartozó Koppánymonostor-pusztá közvetlen szomszédságában Szőny község határából, komáromi lakosok részére kiosztott s mintegy 73 kat. holdat kitevő földterületnek közigazgatási, rendőri, adózási, közegészségügyi, állategészségügyi és tűzrendészeti szempontból Komárom sz.kir. megyei város határához leendő átcsatolása tárgyában határozathozatalra kéri Szőny község képviselőtestületét.” Az átirat szerint az átcsatolandó területek 11 km-re fekszenek Szőny község határától és kizárólag koppánymonostor-pusztai, valamint komáromi lakosok tulajdonát képezik. „A nagy távolság következtében természetes, hogy az itt épült 38 lakóházban élő 159 főnyi lakosság közigazgatását Szőny község nem láthatja el olyan gyorsan és hatályosan, mint a közel fekvő és a pusztá többi részének közigazgatását amúgy is ellátó Komárom sz.kir. megyei város.” A községi képviselő-testület az átcsatoláshoz egyhangúlag hozzájárult.¹³⁵ Az átcsatolandó területek között volt a 808,2902 k. hold (kb. 4,65 km²) nagyságú¹³⁶ ún. Felső gyöpi dűlő egy része is, melynek legnagyobb tulajdonosa gróf Gyürky Viktorné és a magyar kincstár volt. Ez a terület a monostori iskolától az erődig húzódó katonai gyakorlótér volt.

131 346. (1/265.;45.) in: Kürthy - Tóth i.m. 48.

132 Kürthy-Tóth i.m., 12.

133 A szigeten 4,19 hold kert, 64,68 k.h., 22,6601 k.h. erdő és 205,781 k.h. földadó alá nem eső területet tartotak számon. In: Szőny nagyközség kataszteri telekkönyve az 1905. évi mérnöki helyszínelés alapján. 232.

134 1465. (4/39.;37) in: Kürthy-Tóth i.m. 163.

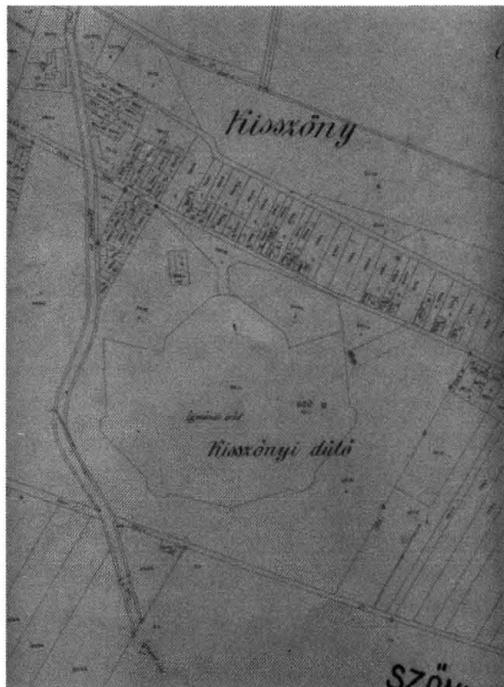
135 2185. (5/41-42.; 21.) in: Kürthy-Tóth i.m. 263.

136 A Felső Gyöpi dűlőben 435,884 k.h. szántóföld, 311,4838 k.h. legelő, 19,2568 k.h. erdő és 0,1032 k.h. kert helyezkedett el. A többi terület földadó alá nem esett. In: Szőny nagyközség kataszteri telekkönyve az 1905. évi mérnöki helyszínelés alapján. 229-232.

Újszálláspuszta és a Szent Pál-sziget Komáromhoz csatolására – számos más szőnyi területtel együtt – 1952. évi január 1-jei hatállyal került sor.

2. Kisszőny

Az Új-Szőnyből Igmánd felé vezető út két oldalán az 1950-es években tégláégetők létesültek a megindult erődépítkezések kiszolgálására. A helyszínen talált agyagréteget azonban néhány évtized alatt kitermelték, így a kemencék, az 1890-es évek elején, agyaghiány miatt beszüntették működésüket. Az egyik ilyen agyagkitermelő helyén létesült a Rüdiger tó.

Komárom 1924. évi térképe Kisszőny megjelenésével (KGYM Térképgyűjt.)

Az építkezésekhez, a dunaalmási kőbányákban kitermelt mészkőtömbök szállítására a Monostori erődig kiépített császári és királyi lövontatású vasút töltése mellett, a mai Térfly Gyula utca vonalában házhelyeket létesítettek a 19. század második felében. A házhelyek olcsósága, a komáromi munkahelyek és a piac közelsége egyrészt, a komárominál jóval kedvezőbb szőnyi adók másrészt sok vasutast és munkást csábítottak az idetelepülésre csakúgy, mint az Igmándi út nyugati oldalán létrejövő ún. Barczatelepre. Az Igmándi út, illetve erőd körül ily módon kialakult házcsoport Ószőny község 1905. évi kataszteri telekkönyvében és a térképeken már Kisszőny néven szerepelt, 498 kat. hold 7784 négyszögöl nagyságú területtel.¹³⁷

A telep északi részét a létesítendő Mentelep számára 1904-ben megvásárolta Komárom városa Solymosy Irma bárónőtől.¹³⁸

Kisszőny telep Komáromhoz csatolása ügyében Komárom-Újváros küldöttei 1919. október 19-én jelentek meg a szőnyi főjegyzőnél „s kijelentették, miként Kisszőnytelepet csak az esetben csatolhatják magukhoz és az ezzel járó tetemes terheket csak úgy viselhetik, ha ezen Kisszőny teleppel együtt Szőny község határából a katonai kincstár és gróf Gyürkyné

¹³⁷ Kisszőny ekkor 228,3393 hold szántóból, 6,8241 k.h. kertből, 54,9941 k.h. rétből, 24,2701 k.h. szőlőből, 161,64 k.h. legelőből, 0,240 k.h. nádasból, 3,5591 k.h. erdőből és 18, 9117 k.h. földadó alá nem eső részből állt. In: Szőny nagyközség kataszteri telekkönyve az 1905. évi mérnöki helyszínelés alapján. 167-180.

¹³⁸ Számadó Emese: A komáromi mentelep és az I. Osztályú lovassági laktanya 100 éve. In: Komárom-Esztergom Megyei Múzeumok Közleményei 11. Tata 2004, 171-208.

földingatlanságának a déli vasútvonallal kiinduló déli szélén elvonuló dűlőút képezné a Steiner Ff...] féle szőlő nyugati szélének irányáig, hol a határvonal ezen szőlő nyugati szélén átvágna a szőlő előtt elfutó dűlő útba, s ezen dűlő útról befoglalásával a Rüdiger féle telepnek s ennek nyugati szélén déli irányban vonulva torkolna be a következő és monostori határnak irányuló dűlőút és árokba, és az árok folytatását folytatólag képező dűlőútba, mely befoglalásával a katonai kincstár tulajdonát képező 3534 kat. helyrajzi számú gyakorlótérnek futna be a monostori szélső házig.” (Az átcsatolandó részt tehát a déli vasút és a monostori szőlőig terjedő területben határozták meg.) „Ezzel kapcsolatosan ismerteti előadó azokat az engedményeket, melyeket átcsatolás esetén Komárom város adni hajlandó és pedig az átcsatolás alá jövő ingatlanok és személyek után 10 évig tartó póttadó kedvezményt, csatornadíj mentességet, a község bérlete után póttadómentességet és az összes szőnyi lakosok és fogatok után kövezetvám mentességet. Az ügygel kapcsolatosan ismerteti még előadó részletesen azokat a óriási költségeket megkívánó terheket, mint iskolaépítés, mocsárlecsapolás, amelyekről átcsatolás esetén Szőny községe mentesítve lenne és amely mérlegetelése mellett javasolja Komárom város ajánlatának elfogadását.” A képviselő-testület meghallgatta az előterjesztést és hosszú vita után Komárom város ajánlatát elfogadta.¹³⁹

Kisszőny telep és Komárom egyesítése 1921. január 1-jei hatállyal történt meg.¹⁴⁰

Ezzel Komárom déli határa megnövekedett, ennek következtében 1930-ban a Lengyár délkeleti sarkától ide, az Igmándi erőd déli ellenlejtőjéhez helyezték a kövezetvám szedésére szolgáló vámházat.¹⁴¹ A vámház ma lakóházként funkcionál, az előtte dél felé vezető út volt az Igmándi út, mely azonban egy későbbi útkorrekciónak köszönhetően nyomvonalat váltott.

3. Szőny

A földreformról szóló 1920/XXXVI. tv. értelmében a Gyürky-féle szőnyi uradalmi földekből házhelyül is használható félholdas szántóföldeket osztottak szét. Miután Komárom városa csak Szőny község felé tudott terjeszkedni, ezért a szőnyi állami országút mindkét oldalán levő uradalmi földeket az Országos Földbirtok Bíróság kisajátította özvegy gróf Gyürky Viktornétól a város javára. Ezen a vonalon 500 házhelyet osztottak ki¹⁴² és 1930-ra a város keleti határa már a Székesfehérvár felé menő vasútvonalig terjedt. Éppen ezért a kövezetvám házat is – nagyjából a mai OTP helyéről - át kellett ide helyezni.

A kisszőnyi, a monostori és a fenti részek átcsatolása után 1946-ban már felmerült Szőny teljes területének Komáromhoz csatolásának a terve. A Magyar Kommunista Párt szőnyi szervezete 200 tagja nevében Komáromy József párttitkár az alábbiakkal tiltakozott Dobi István belügyminiszternek: „*Szőny község egy fejlődésnek indult község ... Komárom megyei város sem tehet gazdasági erején felül. Bízbanak ama bölcs elrende-*

139 1652 (4/186-187;10) in: Kürthy -Tóth i.m. 198.

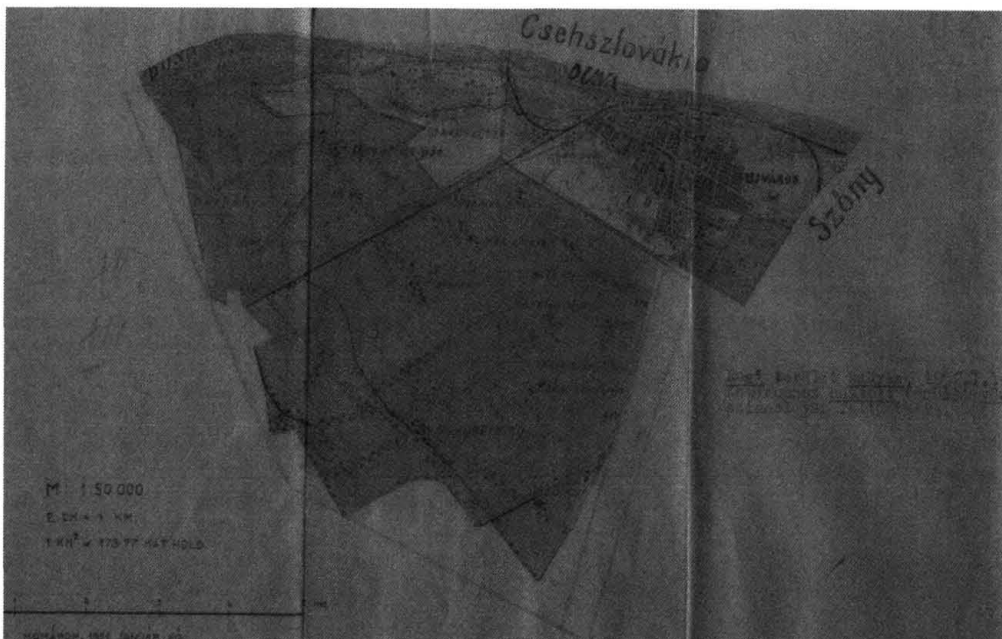
140 1736 (4/241-242.; 34) in: Kürthy - Tóth i.m. 186.

141 Számadó Emesc: A kövezetvámról. In: Koppánmonostori Kalendárium 2005, 48-53.

142 5874/1924 (35/1925) (37.d.): képviselőtestületi határozat az állami házhelyjuttatással kapcsolatos városrendezési és beépítési kérdések szabályozásával kapcsolatban. Komárom, 1924. december 3. Komáromi Fiókleveletár

lésben, amikor majd nem választ el bennünket egymástól sem a Duna, sem más, akkor ismét visszamehet a gyermek anyjához, illetve Észak-Komárom Dél-Komáromhoz.” A tiltakozáshoz a Szőnyi Iparoskör is csatlakozott, Pokorny József elnök és Vödrös László jegyző levelével: „A Szőnyi Iparoskör, karöltve Szőny nagyközség kereskedő társadalmával, mélységes felháborodással és szilárd tiltakozással értesült arról, hogy Szőny nagyközséget – belügyminiszteri rendelettel – Komárom megyei városhoz akarják csatolni.”¹⁴³

Szőny területe 1951. december 31-én 11779 katasztrális hold és 543 négyszögöl (kb. 67,67 km²) volt. Ebből 1952. január 1-jén Komáromhoz átcsatoltak 5334,1208 k. hold (kb. 30,7 km²) Komáromhoz közeli részeket: Herkálypusztát, Szent Pál-szigetet, Újszálláspusztát, Felsőácsi úti dűlőt, Alsóácsi úti dűlőt, Felső hosszú dűlőt, Alsó hosszú dűlőt, Közép hosszú dűlőt, Göbolykúti dűlőt, Hordóskúti dűlőt, Ácsihátár dűlőt, Zöldállás dűlőt, továbbá a megmaradt részeket a Felsőgyöpi dűlőből és a Csépi határdűlőből pótlékföldeket.

1952-ben Szőnytől Komáromhoz csatolt területek

Ácshoz az Ácsi határdűlőből és a csépi határdűlőből csatoltak területeket.¹⁴⁴ 1958-ban Almásfüzitő önállóvá válásával újabb területeket veszített Szőny.¹⁴⁵ Szőny fenti részeinek Komáromhoz csatolásával tulajdonképpen létrejött a ma Szőnynek nevezett terület, melynek sor-

143 Komáromi Fióklevéltár

144 Komárom Megyei Tanács VB III. Igazgatási Osztálya 5203-5/11/1951 in: Komáromi Fióklevéltár 1952. január 1-jén Ácshoz 461 k.h-at, 1958-ban Almásfüzitőhöz pedig 1423 k.h-at csatoltak át. Ezzel Szőny területe 1958-ban 4580,935 k.h. lett. In: Szőny nagyközség kataszteri telekkönyve az 1905. évi mérnöki helyszínelés alapján.

145 Almásfüzitő tulajdonképpen a Zichy grófok birtokba jutásától, azaz 1659-től tartozott Szőny közigazgatási határai közé.

sáról a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 4/1977. számú határozata rendelkezett, és elrendelte „Szöny nagyközségnek Komárom várossal Komárom néven történő egyesítését. A végrehajtás időpontja: 1977. április 1.” Előzőleg mind Szöny Nagyközség Tanácsa 1976. július 6-i ülésén, mind pedig Komárom Város tanácsa július 9-i rendkívüli ülésén egyetértett a két közigazgatási terület egyesülésével. Szöny nagyközség tanácselnöke az egyesüléssel kapcsolatban a következőket mondta: „Tanács egyik legjelentősebb határozatát 1976 augusztusában hozta. ... Meggyőződésem, hogy jól döntött a tanács amikor elhatározta az egyesülést és úgy gondolom, hogy ennek az akciónak nincsenek vesztesei, de nem lehet győztese sem.”¹⁴⁶

Az egyesüléssel Komárom területe 69,7 km²-re, lakossága pedig 18122 főre nőtt. Komárom tanácselnöke Füstös László maradt, a szőnyi kirendeltség vezetője pedig a volt szőnyi tanácselnök, Vizur László lett. Így a településrész lakosai ügyes-bajos dolgaitak helyben intézhették.

Az alakuló tanácsülésre 1977. április 15-én került sor. Az ülésen kitűzték az egyesüléssel járó legfontosabb feladatokat. A korabeli sajtó a legsürgősebben megoldandó feladatok között az alábbiakat tartotta számon: a helyi közlekedés megoldása (rendszeres helyi járat Koppánymonostortól Szönyig); köztisztasági szolgáltatás bevezetése és a cigánytelep felszámolása Szönyben; a két településen meglévő intézmények egyesítése; valamint 26 utca névazonosságának megszüntetése (eben azt a gyakorlatot követték, hogy a kisebb, rövidebb utcák nevét változtatták meg).¹⁴⁷

Az egyesítés következtében a településen az alábbi utcanévváltozások történetek:

Komáromban az Ady Endre utcából Sport utca, a Kossuth Lajos utcából Kelemen László, a Petőfi Sándor utcából Babits Mihály, a Széchenyi utcából Marek József, a Tóth Árpád utcából pedig Tompa Mihály utca lett.

Koppánymonostoron az Akácfa utcából Ezerjő, a Diófa utcából Rizling, a Dózsa György utcából Esze Tamás, a Dobi István utcából Radnóti Miklós, a Gyöngyvirág utcából Blaha Lujza, a Hársfa utcából Rózsafi Mátyás, a Nefelejcs utcából Ciklámen, a Somogyi Béla utcából Csendes, a Szekfű utcából Pipacs, a Tavasz utcából pedig Tulipán utca lett.

Szőnyben az Arany János utcából Kosztolányi Dezső, Az Árpád utcából Berzsényi Dániel, a Bajcsy-Zsilinszky utcából Budai Nagy Antal, a Duna utcából Asztalos János, az Igmándi utcából Virág utca, a Jókai Mór utcából Dobi István (ma Fok) utca, a Madách Imre utcából Mikes Kelemen, a Mártírok útjából Szőnyi út, a Rózsa utcából Lombos utca, a Rákóczi Ferenc utcából Bercsényi Miklós utca, a Zrínyi Miklós utcából pedig Bokányi Dezső utca lett.

Az utcanévváltozások hatálya 1977. július 3-a volt.¹⁴⁸

Mint láttuk, Komárom mai területének kialakulása ugyanolyan kusza és hosszadalmas történet volt, mint magának a városnak a története.

146 Komáromi Fiókleveztár 356/1977

147 Cs. Nagy Lajos: Derűlátással, tárgyilagossággal. Komárom és Szöny egyesülése után. In: Dolgozók Lapja. 1977. ápr. 16.3.1.

148 Kivonat Komárom Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága 59/1977. sz. határozatából. In: Komáromi Fiókleveztár

V. Szőnyi sorsok, emberek

Az alábbiakban azokról az iparosokról, kereskedőkről és vendéglősökről közlünk adatokat, akikről tartalmas levéltári forrásokat találtunk, vagy akiket (ill. családtagjaikat kutatásaink során utolértünk. Ily módon az adattár természetesen nem teljes, viszont bármikor kiegészíthető.

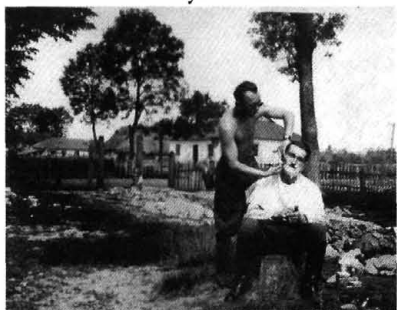
1. Iparosok

Borbély/fodrász¹⁴⁹

Vödörös László (Csallóközarányos, 1918 - Szőny, 2005) elemi iskoláit a Felvidéken végezte. Borbély – fodrász segédként első éveit Csallóközarányoson és Komáromban töltötte, majd Szigetváron és Budapesten dolgozott. 1939/40-ben a Palatinus Park Rt-nél Budapesten, a Szent Margitszigeten és a Budapesti Filmgyárban dolgozott különböző beosztásokban.

A második világháborúban megsérült, és ezért 1943-ban hazakerült. Ugyanezen év márciusától Bella Imre komáromi fodrászmesternél kezdett dolgozni, 1943. június 5-én fodrász mestervizsgát tett. 1943 októberétől a Vacuum Oil Company Rt.-nél gyári munkásként helyezkedett el.

Katonaként is munkában, 1940-43

Bejegyzés a munkakönyvben arról, hogy 1943. június 5-én fodrász mestervizsgát tett

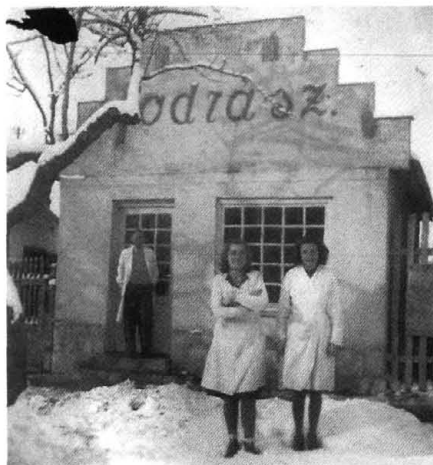

1945. március 10-től önálló iparosként már a szakmában kezdett tevékenykedni. Szőnyben, a Petőfi Sándor út 8. szám alatt lévő bérelt fodrász műhelyében 1957-ig dolgozott. Ekkor elkészült saját műhelye, családi házuk első részében, a Széchenyi út 6. szám alatt. Ez a faluban mintegy központként működött, rengetegen megfordultak nála, és közben megbeszélték ügyes – bajos dolgaikat, megvitatták a világ nagy dolgait. Sok minden érdekelt, fontos volt neki a település múltja, jelene, jövője. Beszélt oroszul és németül, különböző újságokban jelentek meg írásai.

¹⁴⁹ Vödörös Irma családi iratai alapján Turi Zsolt gyűjtése és írása

1960-ban a „Hogyan lett jó barátom a könyv?” irodalmi pályázat első díját nyerte a „Parlagi írás ...” című cikkével, melyet az Ünnepi Könyvhét alkalmából hirdettek meg.

Az 1970-es évek elején egy tatai ismerős segítségével ismerkedett meg a fafaragás rejtelmével, később több társával megalakították a Szőnyi Fafaragók Egyesületét.

A bérelt fodrász műhely előtt és munka közben

Sok munkájuk látható szerte az országban pl. az Igmándi – erdőnél felállított kopjafák. Aktív résztvevője, szervezője volt a falunapnak, és más rendezvényeknek, nevéhez fűződik Szőnyben a szüreti hagyományok felélesztése. Tevékenysége elismeréseként 1999-ben Komárom város PRO URBE díját kapta, 2001-ben pedig a Szőnyi Kulturális Egyesület díjával tüntették ki.

Cipész¹⁵⁰

Pintér László a műhelye előtt

Pintér László (Szőny, 1896 – Szőny, 1965) cipész mester elemi iskoláit Szőnyben végezte. A cipész szakma rejtelmait Szilágyi János cipésmesternél tanulta, aki Szőnyben, az Alsó utcában működött. A Belső utcai (ma: Kossuth Lajos u. 33.) szülői ház hátsó részében alakított ki önálló műhelyt.

A Kossuth Lajos utca 33-ban a család egy része, ahol a szabó és cipész műhely is működött (1950)

150 Móricz Lajos, Baloghné Móricz Éva, Kovács István fényképei alapján Turi Zsolt írása

Hentes és mészáros

Kohn Sándor és Schiller Kálmán már 1885-ben mészárosokként dolgoztak a településen.¹⁵¹

Kürthy Gyula (Komárom, 1907 - Szőny, 1979) hentes és mészáros. Édesapja Kürthy Gyula kőműves mester, édesanyja Liptay Anna háztartásbeli. Iskolái elvégzése után 1937 és 1939 között Váczi Sándor komáromi mészáros és hentes mesternél volt alkalmazásban és „ezen idő alatt minden tekintetben megbízhatónak, szorgalmasnak, mesteriségében tisztaságot kedvelőnek és tisztességesnek bizonyult”¹⁵². 1940 körül családjával Budapestre költözött, és ekkor már mint hentes és mészáros mester, saját hentesüzletet működtetett. Az épületet azonban bombatalálat érte. 1947 nyarán vissza akartak térni Komáromba, de már nem engedték át őket a határon. Bélapusztán kaptak ideiglenes lakást, innen 1953-ban költöztek Szőnybe, a mai Hősök tere 3. szám alá. A MASZOLAJ-ban helyezkedett el, majd 1962-ben új elnevezést kapott a cég „Komáromi Kőolajipari Vállalat” és innen ment nyugdíjba 1967-ben. Eredeti szakmáját azonban tovább fojtatta, a téli hónapokban családokhoz járt disznót vágni.

Kádár¹⁵³

Marcsa Sándor (Szőny, 1925 – Szőny, 2004) elemi iskoláit Szőnyben végezte. 1940-ben a Dunamocson élő Bacskor József kádármesterhez szerződött, ahol 3 évig tanoncként tanulta a mesterséget. Ezt követően kádársegédként, majd kádárként dolgozott. Később több munkahelyen megfordult, a választott szakmája mellett ácsként, valamint más munkakörben is tevékenykedett.

Műhely a családi ház udvarán

151 Kürthy-Tóth im 266. (1/209.;42.)

152 Váczi Sándor által 1939. augusztus 1-jén kiállított bizonyítvány. Kürthy Anna családi iratai alapján

153 Özv. Marcsa Sándorné és Marcsa Sándor családi dokumentumai alapján Turi Zsolt gyűjtése és írása

1954-ben tagja lett a Kisiparosok Országos Szabadszervezetének. 1964-ben belépett a Szőnyi Mezőgazdasági Termelőszövetkezetbe, ahol kádárként folytatta tevékenységét, és mellette a családi ház udvarában kialakított műhelyben vállalt munkát.

Tanóncszerződés

egyrésztől: *[Handwritten name]* mester — iparos
 másrészről: *[Handwritten name]* tanonca

Hely: *[Handwritten]* mihely, ipartelep. *[Handwritten]* járásról
 Gazda: *[Handwritten]* mialt szülő — gyám *[Handwritten]* a.
 (Hely: *[Handwritten]*)

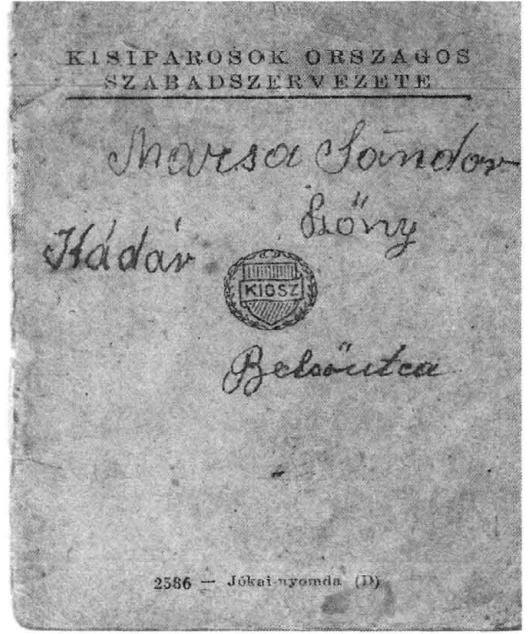
1. *[Handwritten]* iparostól előtt a következők köztelt meg:
 magához veszi tanonca nevével
 (született 19. évi *[Handwritten]* és *[Handwritten]* között)

2. *[Handwritten]* szülő — érve a főt mag-
 az alább megjelölt időre és
 feltételek mellett *[Handwritten]* mestertől, iparostól

3. A tanonca megállapított tartama *[Handwritten]* év — hónap
 kezdete: 19. *[Handwritten]* hó *[Handwritten]* nap
 vége: 19. *[Handwritten]* hó *[Handwritten]* nap

4. A tanonca tartására és ellátására, nevezetesen szállásdíjára és ételmestere
 a *[Handwritten]* hátele: a megjelölt költségeket *[Handwritten]*, a segédváltás
 és segédváltás költségeit *[Handwritten]*, a betegsegély és halotti díjak
 kifizetését *[Handwritten]*, az inkubációs költségeket *[Handwritten]* viseli.
 Betegség esetén a munkaidő csak 8 (nyolc) napig kifizetés a tanonca életköz-
 séből kerülendően.

A tanonca ruházata *[Handwritten]*, a műszerei *[Handwritten]*
 gondoskodni, a tanonca által munkájához szükséges tanoncartól iparostól átvett
 tárgy pedig kizárólag *[Handwritten]* tisztelettel tartani és a tanonca-
 tartó iparos a tanonca kéréséből ennek összegét azonnal kifizetésre köteles.

Kéményseprő/Kályhás¹⁵⁴

Munkában, 1970-es évek

Nagy Károly (Szőny, 1919 – Szőny, 1982) elemi iskoláit Szőnyben végezte. 1932-ben mindössze 13 évesen Polgárdiba került egy kéményseprő mester családdhoz, hogy megtanulja a mesterséget, a munkához szükséges eszközök készítését. Részt vett a II. világháborúban, 4 évre fogságba került, ez idő alatt elsajátította az orosz nyelvet és a kőműves szakmát. 1949-ben került vissza Szőnybe, ekkor 2 évig Almásfüzitőn, az épülő Tim-földgyárnál dolgozott. 1951- ben nagy szerepet vállalt az akkor alakuló-szerveződő helyi Kéményseprő Vállalatnál, később részt vett a tanulók oktatásában. 1968-ban Szombathelyen kályhás képzettséget szerzett és a munka mellett cserépkályhák készítésével, javításával is foglalkozott. Suhai Sándor nádtetőkészítő lányát vette el feleségül.

154 Nagy Károly visszaemlékezése alapján Turi Zsolt gyűjtése és írása

Kovácsok

Herbszt Béla (Szőny, 1910 – Szőny, 1939) a Komáromi Ipartestület által 1928-ban kiadott munkakönyve szerint kovács-segéd volt. A munkakönyvet a tanonc-szerződés és segédlevél alapján állították ki. Első munkahelye Dolfinger István komáromi kovács-mesternél volt. Ezt követően több helyen is dolgozott, majd 1929-ben a Vacuum Oil Co. Almásfüzitő gyárában helyezkedett el és gyári munkásként, mint kazánkovács segéd dolgozott haláláig. Részt vett többek között a ma már ipari műemlékként számon tartott zegecselt tartályok készítésében is.

A „ Kovács Kovácsok”¹⁵⁵

Kovács József (Szőny, 1879 – Szőny, 1957) kovácsműhelyét Szőnyben, a Belső utcában (ma Kossuth Lajos utca 92.) alakította ki, saját házánál. Az első világháborúban fogságba került. Hazatérte után fiának adta át a mesterség szeretetét, megtanította őt a paraszti munkaeszközök készítésére, javítására, lovak, tehenek patkolására.

Szabó József lova patkolására vár a Belső utcai kovácsműhelynél

¹⁵⁵ Jakab Gyula archív képei alapján Turi Zsolt gyűjtése és írása. Köszönetet mondunk továbbá Balog Lászlónak, a telek jelenlegi tulajdonosának a fényképezés engedélyezéséért, valamint a kovácsműhely ajtajának a kiállításra történő kölcsönzéséért.

Ifj. Kovács József (Szőny, 1910 – Szőny, 1984) elemi iskoláit Szőnyben végezte. A kovácsmesterséget édesapjától tanulta, akivel egy ideig együtt dolgozott. Megjárta a második világháborút, ahol fogságba került. Később a szőnyi termelőszövetkezetben kovácsműhelyt alakított ki, itt másokkal együtt végezte munkáját, és e mellett a szülői háznál is vállalt munkát.

Németh Lajos ((Markotabödöge, Győr megye 1906 - ?) kovács-segéd 1929-ben a győri m. kir. Állami fa-és fémipari szakiskolában motorkezelő tanfolyamot végzett, majd ugyanebben az évben a lokomobil gőzkazán fűtőkre és kezelőkre nézve előírt vizsgálatot is sikerrel letette. 1938-ban az önkéntes polgári patkolókovács-képző tanfolyamot igen jó eredménnyel végezte el Komáromban. 1945-ben Nagyherkálypusztán lakott, és a komáromi kovácsipari mesteri vizsgáló bizottság előtt kovácsmesternek nyilvánították.¹⁵⁶

Tárnok Ferenc (Izsa, 1893 – Szőny, 1956) kovács 1910-ben végezte el Komárom szab. kir. város három éves iparostanonc-iskoláját. 1919 áprilisában már Szőnyben élt, amikor feleségül vette **Dózsa Eszter** (Szőny, 1896–Szőny, 1977) itteni lakost. Magyar állampolgárságát 1926-ban kapta meg. A második világháború után először a MÁV-nál helyezkedett el mint kazánkovács, majd a szőnyi tsz-ben lett kovácmester.¹⁵⁷

A völeg

családi és utóneve, állása (foglalkozása), vallása, születési helye és ideje, lakhelye

Tárnok Ferenc kovács. ref

szül. 1893. márt. 14. lak: Izsa

ad 298. 190. 10. sz.

Átadó-könyv száma: *105.*
 Kém. és muf. napló sorszáma: *52.*

Iparostanonc-iskolai bizonyítvány,
Tárnok Ferenc nevű, *Izsai* születésű *17* éves *ref.* vallású, *kovács* tanonc — az iparos tanulóik számára készített három évi tanfolyamot — Komárom szab. kir. város iparostanonciskolájánál, az *1910/11*-ik tanév alatt bevégezte; és az utolsó vizsgálat eredményeül következő bizonyítványt nyert:

Megajósítása: *disztingués*
 Szorgalma: *disztingués*
 Általános osztályzata: *jó*
 Igazolt mufasztás száma: *9*
 Nem igazolt mufasztás száma: _____
 Kiadott mert a nevezett tanoncbizonyítványa megszünt.

Kelt Komáromban, 1920. évi *június* hó *24.* napján

Tárnokhyula
 igazgató

Szitter Ständer Komárom 1085-1908.

157 Márkiné Tárnok Eszter családi iratai alapján

Kőműves/ építőmester

Villám József (Szőny, 1892 – Szőny, 1972) az első kőművesek egyike volt ebben az időben Szőnyben, sok helyi munkában, házak építésében vett részt. A családi hagyományokat folytatva, fiai József és István, tőle tanulták ki a szakma fortélyait.

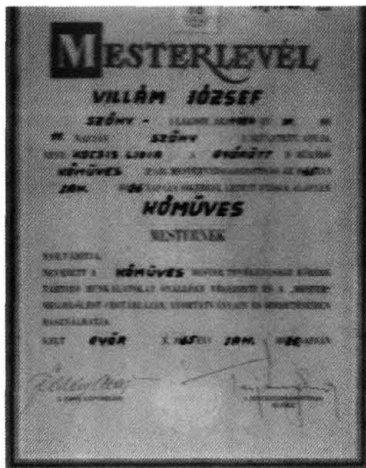
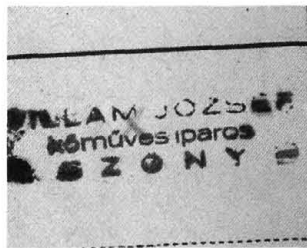

A két Villám József

Munka közben

Ifj. Villám József (Szőny, 1924 – Szőny, 1992) elemi iskoláit Szőnyben végezte. Édesapja nyomdokába lépve, hamar elsajátította a kőműves mesterséget. 1941/42-ben rövid ideig gyári munkás lett, a Magyarországi Vacuum Olaj Üzemek Ásványolajfinomító egységében. 1943-ban kapta meg kőműves segédlevelét. 1945. január 1-jén vonult be katonai szolgálatra, áprilisban fogságba került, ahonnan 1948. július 11-én szabadult. Ezután édesapjával dolgozott.

Később önállóan vállalt munkát, majd tanulókkal is foglalkozott és dolgozott. 1965. január 26-án a kőműves szakmában mesterlevelet kapott, pár év múlva az IPAR KÍVÁLÓ MESTERE kitüntetését adományozták számára. Szőnyben, a kutatások szerint mintegy 150 ház építése fűződik a nevéhez.

Villám István (Szőny, 1926 – Szőny, 2002) a testvére, kőművesként Almásfüzitőn a Timföldgyárban dolgozott, mellette kisebb- nagyobb helyi építkezéseken vállalt munkát.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Villám József családi iratai alapján Turi Zsolt gyűjtése és frása

Lakatos

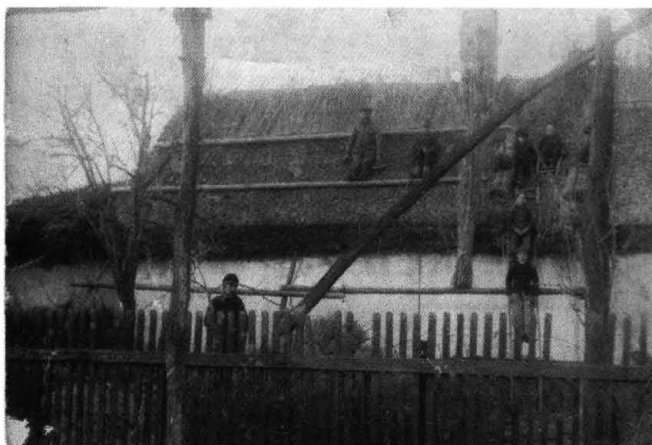
Szabó Ferenc (Szőny, 1916-Szőny, 1987) lakatos Sircz János komáromi műhelyében tanulta a mesterséget. A második világháború alatt fegyvermester volt a Szolnok-Szajoli repülőtéren. A háborút követően a budapesti Április 4. Gépgyárban helyezkedett el és a komáromi olajgyár építésén dolgozott 1956 végéig, mint kirendeltség-vezető. Az ő irányítása alatt dolgozott báró Liphay Antal. 1956-ban nemzetőr volt, ezért 1957-ben letartóztatták és több hónapot börtönben töltött. Szabadulása után kiváltotta az ipart és haláláig a szakmájában dolgozott. Készített fonott drótkerítéseket (pl. a szőnyi tsz., a szőnyi katolikus temető), de rendszeresen ő javította a kórház nagy vaskazánjait is és a szőnyi Tanácsházán ő szerelte a központi fűtést. Ipari tanulói voltak többek között Pénzes Géza, Halkó Tibor és Albert József.¹⁵⁹

Nádazó/nádfedél készítő¹⁶⁰

Suhai Sándor (Szőny, 1883 – Szőny, 1947) elemi iskoláit Szőnyben végezte. Először a Belső utcában laktak, majd 1920-ban a Felső utcára költöztek (mai Szőnyi út). Ekkor kezdtek házak épülni az út mindkét oldalán a Vásártértől Komárom irányába. A sárház falak készítését, nádtető munkákat, jégvermek náddal való szigetelését, és más náddal való tevékenységeket végezte mesterien, nagy szakértelemmel, a faluban szinte egyedülként. Emellett idényben napszámosként dolgozott, és a grófi uradalomban is vállalt munkát.

Suhai Sándor, 1943-ban

A mai Széchenyi úton épülő ház nádtető munkája 1920-ban, középén Suhai Sándor

¹⁵⁹ Szabó László elmondása, és Stevlikné Szabó Éva fényképe alapján
¹⁶⁰ Nagy Károly visszaemlékezései alapján Turi Zsolt gyűjtése és írása

A „Pékség”

„Szőnyben a Gyürky kastély melletti utca elején, a „faiskola” jobboldalán (ma: Hősök tere) volt egy régi hosszú parasztház. A község számára nagy lehetőség volt, mivel akkor még otthon dagasztották a kenyeret. Kenyérkosárban hordták reggel és szép pirosra sültve vitték délután az illatos kenyeret. Nemcsak kenyeret, hanem süteményeket, - rétest, buktát, és más finomságokat – lehetett vinni az akkor úgynevezett pékbácsihoz. A pékbácsit Six bácsinak hívták. (Six Sándor sütőmester) Kedves, mindig mosolygós, jókedvű vicces bácsi volt. Six bácsi a sütőiparos szerette az embereket, szerette a munkáját akár tél volt, vagy éppen nyári forróság volt. Néha süttött perecet, vagy pogácsát és amikor mentek a gyerekek megkínálta őket. Six Sándor közben katonai szolgálatot is teljesített, ez idő alatt sem állt meg a pékségi élet. Hosszú – hosszú évekig süttött mindenki számára. A finom illat messziről jelezte, hogy a közelben pékség működik. A fatüzeléses kemencékben izzott a parázs és a gyerekek tágranyílt szemmel nézték a tüzet, majd pékbácsi kedvesen azt mondta, megárt a szép szemednek és becsukta a kemence nagy fekete ajtaját. 1949-ben a fatüzeléses kemencét széntüzelésre¹⁶¹ kellett cserélni, ami megnehezítette a munkát a sütéshez.”¹⁶²

Blázi János (?1867 – Szőny, 1929) péksége a Belső utca 236. szám (ma: Kossuth Lajos utca 1.) alatti lakóháza hátsó traktusában volt, kenyér-előkészítőtől, kétkemencés helyiségtől és leghátul a fa-és széntároló kamrából állt. A kemencék előterében a sütésre váró kenyeret kelesztő-palcokon tárolták. A kenyér kiadása egy kis ablakon keresztül történt.

Halála után felesége özvegyi jogon vezette a sütőüzemet, először önállóan, majd 1938 és 1943 között Six Sándor pékmester segítségével, végül 1943-tól szintén önállóan. Egy 1945. január 28-i összeírás szerint a sütőüzemben 3 alkalmazott volt, 50 q liszt és 2 q kenyér tárolására volt hely és naponta 4 q fát használtak fel. A pékséget kövesúton lehetett megközelíteni.¹⁶³ 1951-ben a pékséget államosították és a Komáromi Sütőipari Szövetkezet vette át. Blázi Jánosné egy ideig kenyérkiadóként dolgozott a pékségben, majd Budapestre költözött és ott is halt meg. A Blázi-család sírboltja a szőnyi katolikus temetőben található.

161 Szőny 89/3/1949 Komáromi Fiókleveztár

162 Kürthy Anna visszaemlékezése

163 Sütőüzemek. Szőny 11KE/1945 Komáromi Fiókleveztár

Six Sándor (Budapest, 1903 – Szőny, 1982) pékmester szakmáját Budapesten tanulta. Az 1938-ban jött Szőnybe özv. Blázi Jánosné pékségébe. 1943-tól átmenetileg szüneteltette iparát, mivel katonai szolgálatot teljesített.¹⁶⁴ A háború után a MOLAJ Rt. szőnyi gyárában romeltakarításon dolgozott, majd amikor a gyár először a kultúrházban, és ezt követően a lakótelepen kialakított egy kétke-mencés pékséget, odament dolgozni. Államosítás után újra a Blázi-féle pékségben dolgozott, majd egy évig Komáromban, az államosított Szenczy-féle malomban, illetve pékségben volt igazgató. Mivel jobban szeretett kenyeret sütni, visszament Szőnybe, ahol a Sütőipari Szövetkezet alkalmazásában, a volt Blázi-féle pékségben dolgozott Fodor Ferenc és özv. Blázi Jánosné segítségével.

A lakóházat Blázi Jánosné Pestre költözésekor eladta Six Sándornak, aki haláláig lakott benne. 60 évesen nyugdíjba ment és ezzel egyidőben a pékség működése is megszűnt. Sírja a szőnyi katolikus temetőben található.¹⁶⁵

Az 1945. január 28-i összeírás említi még Töcsér Antal Igmándi út 219. szám alatti és Szabó András Újtelep 645. szám alatti sütőüzemét. Utóbbiban, mivel a tulajdonos bevonult, felesége stersütést végzett.¹⁶⁶ Leszerelés után Szabó András folytatta tevékenységét.

Szabók/ szabómesterek¹⁶⁷

Kovács István (Bana, 1909 – Szőny, 1989) férfiszabó-mester Győrben előbb Klein, majd Katz szabómestereknél tanulta a szakmát, utána Ácson és Nagyigmándon dolgozott. 1945. október 5-én férfiszabó – mestervizsgát tett. 1947-től Szőnyben a Belső utcában (ma: Kossuth Lajos utca 33.) alakított ki műhelyt, felesége szülői házában, ahol felesége is nőiszabó- mesterként dolgozott. Iparengedélyének visszavonását 1978. szeptember 30-ai hatállyal kérte.

Kovács Istvánné, született Pintér Lídia (Szőny, 1909 – Szőny, 1991) nőiszabó-mester Szőnyben a Belső utcában (ma. Kossuth Lajos utca, óvodával szemben) lévő Steiner szabóságban tanult. Iparigazolványát 1938. december 16-án adták ki, műhelye a családi házukban volt. Itt volt fivérének, Pintér Lászlónak a cipész-műhelye is.

164 Szőny 7/10/1943 Komáromi Fiókleveztár

165 A Blázi-féle pékségről és Six Sándorról írottak Herbszt József, Six Sándor nevelt fia elmondása alapján írtuk, akinek ezúton is köszönetet mondunk szíves együttműködéséért, valamint a rendelkezésünkre bocsátott családi képekért.

166 Sütőüzemek. Szőny 11KE/1945

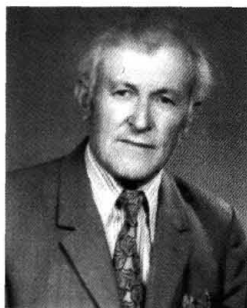
167 Kovács István családi iratai alapján Turi Zsolt gyűjtése és írása

Pintér Lídia nőiszabó-mester iparigazolványának kiadásáról szóló végelhatározat, 1938-ból

Kovács István férfiszabó mesterlevele, 1945-ből

Szikvíztöltők

Dózsa Miklós (Szőny, 1909 – Szőny, 1993) 1925 körül asztalos segédlevelet szerzett Komáromban és néhány évig ebben a szakmában dolgozott. Később szülei vállalkozásában segédkezett, ahol italkiméréssel és élelmiszer-kereskedéssel foglalkoztak. 1938-ban szikvíztöltő gépet vásárolt. Először az italkimérés részére gyártott szikvizet, majd lakossági fogyasztásra is dolgozott Mártírok út 25. számú (ma: Szőnyi út 44.) telepén. 1948-ban elvégezte a Szikvíziparosok Országos Ipartársulatának szikvízgyártóipari szaktanfolyamát.

Az 1970-es évek elejéig főállásban, 1984-ig pedig a nyugdíj mellett végezte a szikvízgyártást. 1984-től fia, Dózsa Gusztáv vezeti az üzemet.¹⁶⁸

168 Dózsa Gusztáv visszaemlékezése és családi iratai alapján, akinek ezúton is köszönetet mondunk a kiállítás létrehozásához nyújtott segítségéért.

Dózsa Miklós
szikvizes üvege

A szikvízgyártói szaktanfolyam hallgatói, 1948

Dózsa Miklós első
szikvítöltő gépe

Dózsa Gusztávnak, mint
szikvízgyártó dinasztia
működő tagjának adott
emlékérem

Tachauer Sámuel (?– Szőny, 1938) 1898-tól vezeti önállóan szikvízgyárát Szőnyben¹⁶⁹. Valószínűleg először kocsmája¹⁷⁰ számára töltött és később állt át az üzemszerű szikvízgyártásra. Üzemét 1920-ban Komáromba helyezte.

¹⁶⁹ A magyar ipar almanachja, 199.

¹⁷⁰ Kürthy-Tóth im. 858 (2/196.;26.)

Tachauer Sámuel szikvizes üvege, valamint Tachauer Sámuel és felesége sírja a szőnyi zsidó temetőben

2. Kereskedők és vendéglősök

A községben 1938-ban 10 szatócsüzet, 1 rőfös-, 5 rövidárus-, 3 tüzelőanyag-kereskedés, 10 kocma és a „Hangya” Fogyasztási Szövetkezet fiókja működött.

Az 1907-től, a község tulajdonát képező **nagyvendéglőt** először magánszemélyek, majd 1918-ban az újólag alakult **Hangya Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet** vette bérbe, a hozzá tartozó lakrészsel, melléképületekkel, kerthelyiséggel együtt, szövetkezeti bolt és vendéglő céljára.

1933-ban a képviselő-testület kocma éjfélig tartó nyitva tartását engedélyezte, hogy a késői vonatokra várók valahol el tudják az időt tölteni. Az indokok szerint a „Hangya” beszálló istállóval is rendelkezik, valamint éppen vendégszobát rendez be.

A Hangya bérlete 1937-ben lejárt, 1939-ben a községtől 60-70 négyszögöl területet vásárolt jelképes 1 pengő összegért, melyen bolthelyiség és üzletvezetői lakás céljára házat építettek.¹⁷¹ A nagyvendéglőt ezt követően különböző magánembereknek adták bérbe, épületét 1994-ben bontották le.

¹⁷¹ Osváth Andor: Komárom és Esztergom közige. egy. egy. vm.-ék múltja és jelene. Budapest 1938, 597., valamint Kürthy-Tóth im 1613. (4/158.;7.) és 1621. (4/164.; 15.), 2132. (5/8.;8.), 2210. (5/63.;4.)

Fekete János (Szőny, 1890-Szőny,?) iskolái elvégzése után kitanulta a szabóipart, majd a vasútnál is működött. 1919-től kb. 1945-ig a Hangya üzletvezetője. A községi képviselő-testület tagja volt.¹⁷² Lakása a Kis utcában, az ún. Kishangyával egy házban volt.

Fekete János és felesége, Mórlic Mária

Özv. Kohn Sándorné szül. Lengyel Franciska kocsmaházában 1885-ben fia, **Kohn Sándor**, 1899-ben pedig ő maga szerzett borkimérésre jogot. A későbbi iratokból kiderül, hogy ez a 268. számú kocsmaház tulajdonképpen a nagyfogadó épülete volt, melyet fia üzemeltetett és ezért annak halála miatt 1907-ben elcserélt a községi alsó kocsmával. Az özvegy a nagyfogadóban is lakott, ahol 1908. április 24-ig, a testület engedélyével méltányosságból maradhatott.¹⁷³

Kellner József komárom-újvárosi vegyeskereskedő a város és az Igmándi erőd között fekvő 362. számú, kisszőnyi házában 1899-ben kocsmát nyitására kapott engedélyt.¹⁷⁴

172 Osváth im. 730.

173 Kürthy-Tóth im 261. (1/205-206.;36.), 841. (2/170.; 10.) 1205. (3/144-145.;36), 858 (2/196.;26.), 1212. (3/154-155.;43.)

174 Kürthy-Tóth im. 866. (2/201-202.;35.)

Ünnepség a Belső u. 322. szám alatt (ma: Kis utca) lévő „Kishangya” előtt

Egy 1942. évi összeírás szerint az alábbi italmérési engedélyek voltak Szőnyben:¹⁷⁵

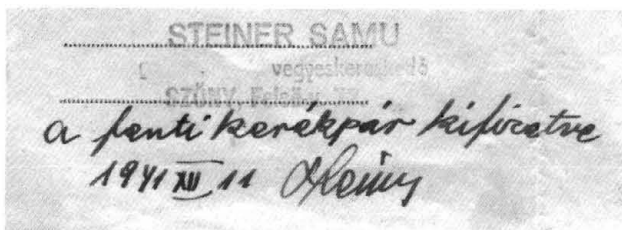
- Özv. Dózsa Pálné korcsmáros, Újtelep 612. szám alatt
- Szlukovinyi Lajos (1898 – Szőny, 1943) korcsmáros, aki 1932-ben nyert korcsma tartási engedélyt Fő utcai házára. Halála (1943?) után felesége az ipart özvegyi jogon kívánta gyakorolni és erre engedélyt is kapott.¹⁷⁶
- Vitéz Vízkeleti András korcsmáros Alsó u. 399. szám alatt
- Soós János korcsmáros Belső u. 329. szám alatt
- Babirák János vendéglős, Felső u. 157. szám alatt, aki korlátlan italmérési engedélynek kibővítését kérte 1943-ban a verandájára.¹⁷⁷
- Palla Imre korcsmáros, Alsó u. 35-ben
- Pinke József szatócs, Vásártér 135. szám alatt
- Szőnyi Hangya Fogyasztási Szövetkezet Belső utca 322. sz. alatti vegyeskereskedése,
- Vizúr János vegyeskereskedő a Felső utca 220. szám alatt
- Özv. Markovits Istvánné bortermelő, a Belső utca 236. sz. alatt
- Borbély József bortermelő, a Belső utca 339. szám alatt
- Borbély Lajos bortermelő, a Belső utca 372. szám alatt
- Varga József bortermelő, Bartusekpusztán.

175 Szőny 36/2/1942 Komáromi Fiókleveletár

176 Szőny 26/60/1943, valamint 33/40/1943 Komáromi Fiókleveletár

177 Szőny 36/20/1943 Komáromi Fiókleveletár

Steiner Sámuel „az igaz mérleghez” vegyeskereskedése a Felső utca 72. szám alatt (ma: Széchenyi út 35.) 1897 óta működött. Eredetileg dohányárut, italt, rövidárut és Mauthner-féle vetőmagot is árult.

Később műszaki cikkekkel is kereskedett. 1942-ben iparjogosítványát módosították, így az a továbbiakban „cukor, liszt, petróleum, szappan és tojás kereskedés gyakorlására” nem volt jogosult.¹⁷⁸ Feleségének, Steiner Sámuelnének 1914-ben már biztosan volt italmérési engedélye,¹⁷⁹ melyet 1943-ban vontak el.¹⁸⁰

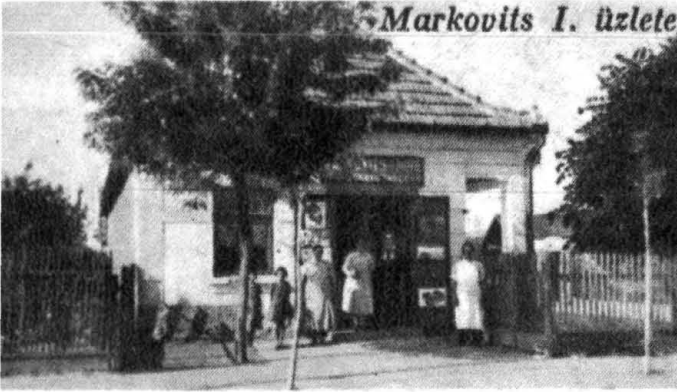
A Steiner-ház az 1900-as évek elején és a helyén lévő Iparcikk bolt, 1960 körül

178 Szőny, 33/15/1943 Komáromi Fióklevéltár

179 Szőny község iktatókönyve, 1914, No. 1347. Komáromi Fióklevéltár

180 Szőny, 36/16/1943 Komáromi Fióklevéltár

Markovits István vegyeskereskedése a mai Szőnyi út 1/A. alatt lévő emeletes ház helyén állt.

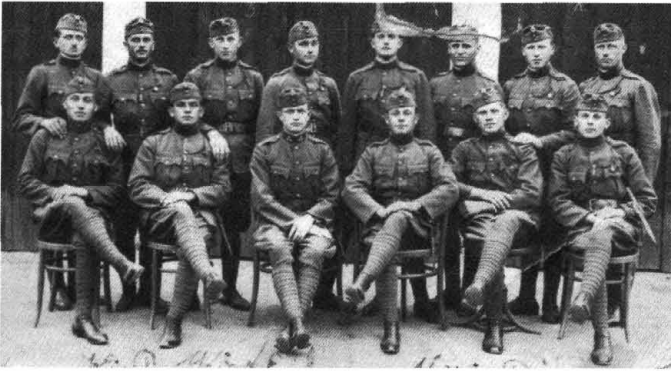
Lengyel József vegyeskereskedése a mai Petőfi S. u. 10. szám alatt volt.

A Művelődési ház mellett volt közvetlenül a „KISPIPA” Vendéglő és amellett a „GYÖNGY-VIRÁG” Presszó, 1971-ben

VI. Koppánmonostori sorsok, emberek

1. Iparosok, vasutasok

A Monostori erődben, 1934-ben.
Kiss Pál az ülő sorban balról a negyedik

Kiss Pál (Mocsa, 1908-Győrszentiván, 1981) 1929-1935-ig a Monostori erődben teljesített tényleges katonai szolgálatot mint határőr tizedes. 1935-ben leszerelt és feleségül vette **Bedecs Ilona** lenzövőgyári munkást (Komárom, 1911-Sásd, 1963). A MÁV-nál helyezkedett el mint váltókezelő.

Ekkor a Koppánmonostor 15. szám alatt laktak. Először Papkeszire, majd Erdély visszacsatolása után Zsibóra került, családját azonban Sásdon hagyta. A háború után családjával Győrszentivánra költözött.¹⁸¹

Várszegi István (Bakonysárkány, 1907-Kmonostor, 1982) eredeti nevén **Weilandics István** a MÁV-nál volt vonatfékező. 1930-ban házasságot kötött **Bedecs Máriával** (Kmonostor, 1914- Kmonostor, 1995).¹⁸²

Várszegi István és Bedecs Mária esküvője, 1930-ban
Násznagyok: Csengel Ferenc (kalapban) és mellette Bedecs Ferenc

A szülők		születés	halálozás
családi és utóneve, állás (foglalkozás), lakóhely			
Várszegi István	2. sz. 33.		
magyar állampolgár szabályszerűen felkötve			
Bedecs Mária	2. sz. 24.		
Komárom Koppánmonostor			

¹⁸¹ Rácz Lászlóné szül. Kiss Ilona családi iratai alapján.

¹⁸² Lencse Pálné szül. Várszegi Ilona és Bedecs Lászlóné szül. Bondor Ilona családi iratai alapján. Rácz Lászlóné gyűjtése

Szabó Ferenc 1951-ben

Szabó Ferenc (Monostor, 1915–1986) a monostori iskolában végezte a hat elemi. 1935 és 1957 között a Lengyárban dolgozott. Emellett söröskocsisként a Komárom Gyár utcai Kertész-vendéglőből hordta a sört Monostorra. 1938-ban, a híd megnyitásakor az elsők között volt átjárási engedélye fogatával Észak-Komáromba a hídon.

Bakony Erzsébet 1937-ben

Szabó Ferencné (Komárom, 1920) szül. Bakony Erzsébet 1920–1926-ig a monostori iskolába, majd a komáromi református elemi iskolába járt. 1936-tól 1960-ig fonónőként dolgozott a Komáromi Lengyárban, emellett napszámba is eljárt. 1972-ben két hétig a Koppánmonostori postán kézbesítőként dolgozott. 1939-ben férjhez ment, két fiúk született. 1991-ben ment nyugdíjba.¹⁸³

Török Ferenc¹⁸⁴ (Tardos, 1896 – 1975, Kmonostor) eredeti szakmáját nézve kovács volt. Mesterségét Bakonszentmiklóson tanulta. Az első világháborúban az olasz frontra került, ahol megsebesült. 1924 körül a tatabányai bányában helyezkedett el, majd Komáromba jött a Lenárugyárba dolgozni.

Körülbelül 1929-től a komáromi Ibolya Cukrászda fagylaltjának utcai árusítására kapott engedélyt.

A fagylaltot Lipóth Lajos cukrászmester készítette. 1946-ban vegyeskereskedést nyitott Monostoron, melyet 1952-ben államosítottak. Ezután újra kovácsként dolgozott, majd 1957-től ismét fagylaltot árusított és fagylaltkészítésből mestervizsgát is tett. Először a Fölműves Szövetkezet keretein belül árult fagylaltot, 1958-tól pedig cukrászmesterként saját készítésű fagylaltját egyéni vállalkozásán belül árusított. 1968-ban végleg abbahagyta a fagylalt készítését és nyugdíjba vonult.

183 Szabó Ferencné szül. Bakony Erzsébet visszaemlékezése és iratai. Rácz Lászlóné gyűjtése

184 Török István közlése, Bilkó István gyűjtése

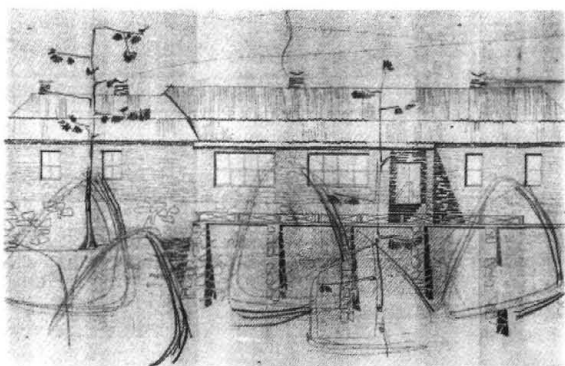
2. Vendéglők/vendéglősök

Ülő sor bal szélén Tóth Kálmán tanító, jobb szélén Horváth József polgármester, az álló sor jobb szélén Harsányi József tanító, mögötte Ágoston Géza

Az Sorg-villát 1945-ben elvették a családtól. Egy részéből ivót alakítottak ki, másik része egy ideig közösségi helyszínnül szolgált, így pl. főzőtanfolyamokat, különböző összejöveteleket tartottak benne. Az iskolai menza és napközi is itt működött egy ideig. Ezt követően a Komárom-megyei Vendéglátóipari Vállalat csárdavendéglőként üzemeltette és 1964-ben felújíttatta.

Főzőtanfolyam résztvevői a Sorg-villa előtt, 1947-ben

A tervekben az alábbi leírás szerepel: „Vendéglátóipari egység 50 fős konyharésszel és vendégterem bővítéssel való felújítása.¹⁸⁵”, az 1990-es évek közepéig mint **Koppány vendéglő** üzemelt. Kis-Dunára néző hangulatos teraszán felszolgált helyi borok és vadételek igen keresettek voltak. Ma lakóházként funkcionál.

A vendéglő Kis-Duna parti látványterve, 1964-ből

A Koppány vendéglő dolgozói és vezetője, Gulyás úr, 1965-ben

185 1317/1964 Komáromi Fiókleveztár

„A Szilágyi kocsmá ott állt az első itató és a Tornynos villa között, a Kis-Duna partján. Véget nem érő kártyacsaták, vidám borozgatások, jókedvű kvaterkázások színhelye.”¹⁸⁶

Szilágyi Ferenc (Grébicspuszta, 1891-Kmonostor, 1961) fuvarozással foglalkozott, elsősorban a hadsereg számára szállított. Eredetileg a Nepomuki Szent János szoborral szemben laktak, majd 1943-ban megnyitották a Kis-Duna partján a „szilvásban” a Szilágyi vendéglőt, ahol Dreher sört szolgáltak fel.

Szilágyi Ferenc és neje

A vendéglőt felesége, **Mayer Julianna** ((Nagymegyer, 1894-Kmonostor, 1971) és lánya, **Szilágyi Rozália** (1923, Komárom) vezették. Nagyobb rendezvényeket is tartottak benne, hétvégén az ácsi cigányzenekar szórakoztatta a közönséget. 1947-ben, az államosítás előtt leadták a kocsmatartási engedélyt. A berendezést megvették és Szőnybe vitték, a kocsmát pedig lakásnak alakították át. 1970-ben a vízmű kisajátította a házat és ők újra visszaköltöztek a Koppány vezér útra.¹⁸⁷

186 Barassó Péter: A Szilágyi kocsmában (részlet) in: KK 2001, 201

187 Badics Imréné Szilágyi Rozália: Csárda a Duna –parton. In: KK 2001, 112. A fényképeket Szilágyi Rozália bocsátotta rendelkezésünkre.

